Ileana Gurlui

Compendiu de Psihologie Generala

III 195.082

Editura Morosan 2009

BIBL. CENTR. UNIV.
„M. EMINESCU" IAŞI
III 195.082

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

27

ILEANA GURLUI

536486

COMPENDIU DE PSIHOLOGIE GENERALĂ

EDITURA MOROŞAN
2009

ALE

452752
B.C.U. IASI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ROMÂNIA.
COMPENDIU DE PSIHOLOGIE GENERALĂ.
Autor: **ILEANA GURLUI.**
Bucureşti:Editura Moroşan; Nicora M.,2009.
ISBN 978-973-8986-72-5.

Tehnoredactare : GURLUI VICENȚIU ȘAMIDAN
GURLUI ALEXANDRU LUCIAN

Coperta : GURLUI VICENȚIU ȘAMIDAN

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

9. OCT. 2009

CUPRINS

Argument.....2-3
I.Introducere.
1.Domeniul de cercetare al psihologiei.....4-8
2.Psihologia ca ştiinţă.....8-18
3.Psihicul şi ipostazele lui.....18-23
II.Pocesele psihice.
1.Procese psihice senzoriale.
a)Senzaţii.....23-32
b)Percepţii.....32-37
c)Reprezentări.....37-44
2.Procese psihice cognitiv superioare.
a)Gândirea.....44-65
b)Memoria.....65-77
c)Imaginaţia.....77-88
III.Procese de stimulare şi energizare a comportamentului.
1.Motivaţia.....88-98
2.Afectivitatea.....98-109
IV.Procese psihice reglatorii.
1.Limbajul.....109-119
2.Atenţia.....119-123
3.Voinţa.....123-126
V.Personalitatea ca mecanism psihic integrator.
1.Conceptul de personalitate.....127-132
2.Temperamentul.....132-135
3.Aptitudinile.....135-138
4.Caracterul.....138-140
5.Inteligenţa.....141-146
6.Creativitatea.....146-149
VI.Personalitatea în context social.
1.Relaţiile interpersonale şi rolul lor în formarea personalităţii.149-151
2.Imaginea de sine şi de altul.....151-152
Bibliografie.....153

BCU IAŞI - UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Argument

Lucrarea „ Compendiu de Psihologie generală , este o expunere rezumativă a temelor din domeniul psihologiei generale, teme ce pot fi suport pentru pregătirea elevilor ce susțin examenul de bacalaureat la disciplina Psihologie, dar şi pentru studenții ce se pregătesc pentru o carieră didactică.

În redactarea lucrării s-a respectat o expunere evolutivă a temelor, pornind de la procesele psihice elementare la cele complexe, de la primele analize asupra vieții sufleteşti (etapa preştiințifică), până la etapa psihologiei ştiințifice şi mai apoi la cea contemporană, surprinzând totodată şi caracteristicile personalității ca sistem.

Elaborarea acestui material – suport a urmărit oferirea unor cunoştințe de specialitate care să permită formarea unor capacități şi competențe profesionale de bază.

Temele se derulează într-o manieră coerentă şi integratoare, astfel încât ceea ce se parcurge până la un moment dat să constituie bază pentru înțelegerea informațiilor ce urmează.

S-a depus un efort susținut şi constant în direcția facilitării înțelegerii fiecărei teme prin prezentarea logică a informației, dar şi a exemplelor ce o însoțesc.

Lucrarea propune o abordare deschisă, accesibilă asupra vieții psihice, bazată pe o documentare ştiințifică de actualitate.

Abordarea teoretică realizată într-un stil clar, concis îmbină raționamentul deductiv cu cel inductiv, teoria cu cercetarea experimentală, dă posibilitatea elevilor şi studenților să-şi formeze o gândire creativă, să-şi dezvolte un limbaj de specialitate şi să dobândească deprinderi în utilizarea metodelor psihologice.

Limbajul ştiințific utilizat în mod corect, este accesibil şi facilitează înțelegerea informațiilor dar şi asimilarea conştientă a conținuturilor, stimulând gândirea analitică şi critică a celor ce sunt preocupați de domeniul psihologic.

Lucrarea răspunde atât nevoii de cunoaştere, de asimilare a unor informații necesare omului din zilele noastre, cât şi exigențelor formative pe care le presupune integrarea acestuia în societate.

Psihicul uman se relevă prin intermediul fenomenelor şi proceselor psihice- senzații, percepții, reprezentare, gândire, limbaj, memorie, imaginație, atenție, voință, afectivitate, motivația, personalitatea, temperamentul, creativitatea, aptitudinea, caracterul), care furnizează

elemente ce permit cunoaşterea şi autocunoaşterea caracteristicilor psihice proprii fiinţei umane.

Această lucrare a fost realizată din dorinţa de a face accesibil domeniul psihologiei, deoarece răspunde nevoii tinerilor de a cunoaşte, de a-şi îmbunătăţi performanţele şcolare şi sociale, mai ales că multe generaţii de tineri n-au avut acces la studiul psihologiei, ea fiind interzisă din 1972 până în 1989.

În speranţa că toţi cei preocupaţi de descifrarea tainelor psihicului, vor gândi că, după o zi mohorâtă, urmează una în care soarele apare la orizont, le doresc mult succes în desluşirea acestui domeniu al cunoaşterii.

Autoarea.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DOMENIUL DE CERCETARE AL PSIHOLOGIEI

Psihologia-este ştiinţa care studiază activitatea psihică,în general(cea a omului în principal),asigurând o bază ştiinţifică pentru dezvoltarea celorlalte ştiinţe; din acest punct de vedere ar putea fi considerată regina ştiinţelor.

->oferă celorlate ştiinţe atât concepte, cât şi modele de abordare psihologică, aplicate şi reproduse în limbajul specific acestora (de ex:comportament, relaţia S-O, etc);

->a cunoscut o evoluţie dramatică cu obstacole şi dificultăţi, asemănându-se cu fizica din acest punct de vedere;

->ca ştiinţă are o existenţă scurtă, începutul fiind marcat de apariţia primului laborator de psihologie experimentală în anul 1879, la Leipzig, având ca promotor pe Wilhelm Wundt; acest fapt pune în evidenţă, pe de o parte,desprinderea psihologiei de filosofie, iar pe de altă parte, posibilitatea aplicării la studiul proceselor şi funcţiilor psihice a experimentului de laborator.

->abordată din punct de vedere istoric cunoaşte câteva etape mari:

I.**Etapa preştiinţifică**-debutează cu primele analize explicite asupra vieţii sufleteşti şi se continuă până la conturarea primelor sisteme filosofice din antichitate(India,Grecia);

->rezultatele desprinse s-au concretizat în:

a)-orientări de tip animist(anima=suflet)-bazate pe ideea că lucurile sunt însufleţite(ex:soarele râde, norii plâng, etc);

b)-orientări de tip mitologic-promovează mitul(genezei, strămoşesc, etc),ca model ce stă la baza explicării naturii vieţii psihice;

c)-orientări de tip religios-fundamentate pe ideea de divinitate ca bază a sufletului;

d)-orientări de tip popular-exprimă experienţa comună acumulată în timp(proverbe, legende, învăţături, etc.) în materie de cunoaştere a omului(a caracterlui, aptitudinilor, atitudinilor, etc).

II.**Etapa filosofică**-debutează în antichitate şi se întinde până în 1879(sec .XIX); regăsim preocupări sistematice privind cunoaşterea vieţii sufleteşti;

->cunoaşte 2 orientări:

a)-**orientarea materialistă**-susţinea ideea că tot ceea ce este de natură psihică(comportamente, relaţii, etc.), poate fi considerat drept însuşiri sau funcţii ale unor structuri de natură materială;

->reprezentanți:-atomismul antic-Democrit, Epicur;
-pozitivismul englez-.Bacon, J.Locke, Th.Hobbes;
-materialismulfrancez-Helvețius,D'Holbach,Diderot;
-filosofia clasică germană-Feuerbach;
-materialismulmarxist,dialectic-Marx,Engels.

b)-**orientarea idealistă** reprezentată de:
-Platon-Antichitatea greacă;
-Thomas d'Aquino-Evul Mediu;
-David Hume-Anglia;
- Ernst Mach-Germania; Sec 16-17
-Berkley-Anglia;
-Hegel-Germania.

->cunoaşte două linii:

1.**linia obiectivă**-bazată pe ideea că viața psihică este rezultatul transformărilor spiritului (Ideea absolută), din care derivă atât lucrurile materiale, cât şi fenomenele spirituale (ex. natura este o proiecție a Spiritului Universal la Hegel).

2.**linia subiectivă**-promovează ideea că lumea externă se prezintă ca un complex de senzații, iar lucrurile materiale sunt rezultatul proiecției propriilor noastre senzații, ceea ce înseamnă că lumea nu există în afara subiectului(Berkley).

Cele două orientări(materialistă şi idealistă) au realizat analize pertinente atât ale naturii, cât şi ale structurilor, proceselor şi funcțiilor psihice, care prin valoarea lor ştiințifică, au devenit parte integrantă a sistemului gândirii psihologice contemporane.

III. **Etapa psihologiei ştiințifice** - se încadrează între 1879 şi 1950 şi se caracterizează prin extinderea metodei experimentale la studiul funcțiilor şi proceselor psihice.

->este marcată de o multitudine de curente:

a)-asociaționismul versus gestaltismul;
b)-introspecționismul versus behaviorismul;
c)-psihologia conştiinței (clasică) versus psihologia abisală (psihanaliză);
d)-psihologia calitativistă versus psihologia cantitativistă.

1.**Asociaționismul**-viața psihică este un complex de senzații, iar mecanismul de funcționare a psihicului este asociația (lege ce acționează automat atunci când apar două elemente simultan sau succesiv) care se realizează prin:

-asemănare;
-contrast;
-prin contiguitate spațio-temporală;

->procesele psihice (percepție, reprezentare, gândire, memorie, imaginație), sunt analizate prin operații de descompunere a lor în senzații primare, ceea ce înseamnă că la nivelul psihicului există diferențe doar de ordin cantitativ (a absolutizat partea ca element a întregului).

2.**Gestaltismul**-respinge asociaționismul, susținând că psihicul se prezintă ca un întreg cu caracteristici şi legi proprii, care nu poate fi obținut din simpla însumare a părților → promovează principiul emergenței în funcționarea psihicului, iar diferențele care apar sunt doar de ordin calitativ(a absolutizat întregul).

->datorită limitelor(caracterul înnăscut al structurilor psihice, eliminarea învățării ca problemă psihologică, ignorarea conținutului reflectoriu al proceselor psihice, etc.), gestaltismul se încadrează în categoria curentelor particulare, neputând să se impună ca mod universal de interpretare a psihicului.

3.**Introspecționismul**-susține că viața psihică se prezintă ca suma elementelor componente ale conştiinței(stări, conținuturi şi procese subiective).

->conştiința se prezintă ca o organizare închisă, fără relații cu lumea externă, la care nu poate nimeni din afară să acceadă, ci doar subiectul însuşi→ inseamnă că introspecția(întoarcerea privirii către propriul interior) este singura modalitate de cunoaştere a psihicului uman;

->o astfel de metodă nu poate satisface exigența obiectivității ştiințifice deoarece intențiile, dorințele, scopurile personale pot influența relatările subiectului.

4.**Behaviorismul**, creat de J. Watson, promovează ideea că obiectul de studiu al psihologiei trebuie să aibă consistență şi existență de sine stătătoare, ceea ce conştiința nu are, ea fiind un epifenomen, ceva iluzoriu, fapt ce denotă că autorul înlocuie lumea subiectivă a conştiinței cu realitatea comportamentală.

->în constituirea reacțiilor comportamentale un rol important îl are învățarea;

->este psihologia oficială în S.U.A până în anii '60, dar în Europa nu a înregistrat o mare audiență.

5.**Psihanaliza**(psihologia abisală) are ca premisă lucrările lui S.Freud, care şi-a elaborat teoria pornind de la lucrări filosofice de esență irațională-intuiționistă (F.Nietzsche, A.Schopenhauer, H.Bergson), dar şi de la observații şi date clinice legate de nevroze(tulburări psiho-comportamentale).

->obiectul de studiu al psihologiei îl constituie inconştientul, acesta având un rol principal în viața psiho-comportametală, motiv pentru care psihanaliza a intrat în conflict cu psihologia tradițională, fiind catalogată ca aberantă dar,

cu toate acestea ea a evoluat în paralel cu celelalte orientări psihologice, constituindu-se şi Asociaţia Internaţională de Psihanaliză.

-inconştientul are o dublă compartimentare:

a)-biologic, înnăscut, predeterminat;

b)-dobândit sub influenţa factorilor socio-culturali, în special a normelor şi principiilor morale(se constituie între 3-5 ani şi poartă amprenta interdicţiilor impuse copilului de către părinţi).

-> S.Freud a considerat că incoştientul înnăscut are o pondere mult mai mare în formarea personalităţii copilului, dar conţinutul acesteia este influenţat de criteriile etnico-culturale.

->sistemul de personalitate este structurat pe trei nivele:

a)-Sine-inconştient biologic;

b)-Eul-conştient;

c)-Supraeu-inconştient dobândit.

->fiecare nivel funcţionează după un anumit principiu:

a)-Sinele->principiile plăcerii şi vieţii; dorinţele satisfăcute îi creează individului o stare de plăcere;

b)-Eul->principiul realităţii asigură adaptarea individului la mediu,acesta confruntându-se cu o multitudine de obstacole, bariere, interdicţii, etc. în satisfacerea trebuinţelor;

c)-Supraeul->principiul interdicţiei absolute, fapt ce determină limitarea satisfacerii imediate şi necondiţionate a trebuinţelor şi necesităţilor omului.

->Sinele şi Supraeul se află în raporturi antagonice, dar echilibrul personalităţii este asigurat de Eu, acesta acţionând ca un arbitru ce negociază conflictul dintre cele două nivele.

->psihanaliza a fost supusă unor reconsiderări ulterioare, când s-au luat în considerare factorii socio-culturali, fapt ce a dus la apariţia unui nou curent, numit neofreudism(nopsihanaliză).

6.**Etapa contemporană**-din a doua jumătate a secolului 20 , până astăzi.

->caracteristica de bază este tendinţa de unificare conceptuală şi metodologică, determinată de criza în care se afla cunoaşterea ştiinţifică din etapa anterioară anilor 50, când fiecare ştiinţă particulară considera că deţine adevărul absolut despre realitate, respingând adevărul celorlalte ştiinţe; abordarea ştiinţifică a realităţii în perioada anterioară s-a făcut din perspectiva atomar-descriptivă şi cauzal liniară(întregul era descompus în unităţi, iar refacerea lui se realiza prin operaţia de recompunere);

->ieşirea din criză nu se putea realiza decât prin elaborarea unei noi metodologii de cunoaştere bazată pe o viziune sistemic-integrativă asupra realităţii, care postula ideea că orice obiect de cercetare trebuie considerat

ca un sistem aflat în relaţie cu mediul său; analiza de tip atomist a realităţii promovată de mecanica clasică şi de fizică devine una dinamic-funcţională, iar raporturile antagonice dintre ştiinţele particulare sunt înlocuite cu raporturi de complementaritate(în acest fel teoriile promovate de diferitele şcoli clasice nu mai pot fi considerate ca absolute, ci devin ipotetice şi relative).

->în prezent obiectul de studiu al psihologiei îl constituie realitatea psihocomportamentală, ca unitate între două planuri:

-intern-compus din funcţii, stări, procese şi trăsături psihice ca dat subiectiv;

-extern-alcătuit din totalitatea reacţiilor, acţiunilor şi comportamentelor observabile;

->planul extern deţine primordialitatea, ceea ce înseamnă că acţiunile externe ale subiectului cu obiectele care-l înconjoară stau la baza constituirii planului intern; schemele elaborate de copil în cadrul acestor acţiuni se stochează şi devin componente ale planului intern;

->în urma unui astfel de mecanism, comportamentul individului devine o proiecţie a propriei subiectivităţi.

Concluzii:

- filogenetic-psihicul apare din necesitatea adaptării subiectului la mediu;
- evolutiv-psihicul apare atunci când se produce detaşarea regnului animal din cel vegetal;

-> psihicul se prezintă ca o relaţie dintre organism şi mediu.

PSIHOLOGIA CA ŞTIINŢĂ

I.Domeniul psihologiei

Lumea în ansamblul ei, se prezintă în trei ipostaze:

-materie;

-energie;

-informaţie.

Spre deosebire de celelalte ştiinţe(fizică ,biologie, chimie, etc.),psihologia vizează latura informaţională, lipsită de proprietăţi direct perceptibile, a realităţii.Având în vedere acest lucru, putem surprinde caracteristicile cunoaşterii psihologice:

a)-**se realizează în mod indirect, mijlocit** prin intermediul reacţiilor şi actelor comportamentale externe, care pot fi observate, stocate şi cunatificate, punând în evidenţă corespondenţa dintre acestea şi starea psihică a subiectului;

* de ex: în funcţie de comportamentul puternic sau slab, rapid sau lent, banal sau original etc., al unui individ, putem să emitem judecăţi despre nivelul de dezvoltare al gândirii, imaginaţiei, caracterului, etc.,acestuia.

b)-**relativismul cunoaşterii psihologice** este determinat de faptul că:

-nici un act comportamental concret nu poate epuiza procesul psihic pe care îl reflectă;

-cercetătorul poate influenţa atât declanşarea procesului psihic, cât şi reacţiile comportamentale care se produc ca efect al acţiunii acestuia(capacitate, ingeniozitate, selectarea tehnicilor de cunoaştere,etc),

-acelaşi proces psihic poate fi abordat diferit din punct de vedere metodologic de doi sau mai mulţi cercetători.

c)-**relativa neconcordantă dintre o lege generală şi comportamentul individual** a generat o serioasă dispută metodologică între două orientări:

1.-**nomotetică**(nomos=lege)-axarea cunoaşterii psihologice exclusiv pe general;

2.-**ideografică**(ideos=propriu) promovează acel tip de cunoaştere centrată pe explicarea individului în mod direct, nemijlocit(hic et nunc).

Abordarea corectă a cunoaşterii psihologice corelează cele două orientări, privind generalul şi individualul în conexiune.

d)-**contradicţia dintre analiza cantitativă şi cea calitativă a realităţii**, fapt ce a generat disputa dintre cantitativism şi calitativism(existentă şi astăzi).

Psihologia are ca nucleu al preocupărilor sale omul, ca subiect al cunoasterii, analizat din punct de vedere al comportamentului, conduitei şi activităţii desfăşurate.

->Comportamentul-reprezintă totalitatea reacţiilor şi acţiunilor externe individului şi care pot fi direct observate (ex-comportamentul motor, verbal, emoţional, etc).

->Conduita-modul de a acţiona al subiectului în funcţie de scopuri, imbolduri şi informaţiile pe care le posedă, în anumite situaţii; manifestarea în exterior a subiectului este condiţionată de latura internă, subiectivă,din acest motiv conduita denumeşte comportamentul).

->Activitatea-(în sens restrâns)=manifestările de conduită exterioară sau mentală care dus la rezultatele adaptive.

-(în sens larg)=relaţia dintre organism şi mediu ce presupune consum energetic, cu finalitate adaptativă(ex-activitatea de joc, de învăţare, de muncă, de creaţie).

În concluzie, domeniul psihologiei cuprinde:

-fenomenele subiective şi procesele psihice;

-manifestările comportamentale;

-activitatea umană ca relaţie între intern şi extern;

BCU "M. EMINESCU" IAŞI

II. Obiectul psihologiei ca ştiinţă.

Psihologia-studiază fenomenele psihice(procese, însuşiri, activităţi, condiţii) în unitatea lor;
->este ştiinţa care studiază activitatea internă şi externă a subiectului, desfăşurată în scopul adaptării la mediu;
->interacţionează cu fizica, chimia, biologia, etc., ştiinţe pe care se bazează psihicul uman (punctul culminant al dezvoltării universale), ceea ce înseamnă că surprinderea specificităţii psihicului uman este asigurată de abordarea interdisciplinară a acestuia (sunt necesare cunoştinţe de neurofiziologie, sociologie, cibernetică, informatică).

III. Conceptele de bază ale psihologiei

Realitatea reflectată de psihologie este explicată printr-un sistem de concepte, adică idei generale, reprezentative pentru această ştiinţă:
1.**Acţiunea**-componentă a activităţii care se învăţă, urmând anumite modele culturale.
->presupune existenţa unui motiv, a unui scop şi a unor structuri operatorii.
a)-motivul=impulsul care declanşează, susţine energetic şi direcţionează acţiunea;
b)-scopul=anticiparea mintală a rezultatului aşteptat;
c)-structuri operatorii-îmbinarea mijloacelor, procedeelor sau tehnicile necesare realizării scopului; acţiunea implică două segmente:
-unul orientativ-reglatoriu;
-unul executiv.
2.**Operaţia**-un mod de lucru, instrument de acţiune, mod specific de prelucrare a informaţiilor(asociere/disociere, selecţie, reunire/separare, etc).
3.**Informaţia**-modelarea subiectivă a unui fapt obiectiv(ex. în percepţie rezultă imaginea vizuală a unui obiect, în gândire rezultă noţiunea, conceptul).
4.**Structura**-în limbaj curent este un mod stabil de organizare a unui obiect sau fenomen(ex:construirea frazei după reguli gramaticale).
-în psihologie, structura desemnează:
-configuraţii perceptive;
-scheme intelectuale;
-organizarea emoţională.

BCU IAŞI - UNIVERSITY LIBRARY

-> structura psihicului uman acționează în funcție de un anumit program ce cuprinde consțanta , invarianța şi stocul de informații(memoria).

5. **Stările**-etape ale vieții psihice a subiectului ce se prezintă în perechi contrare:veghe/somn, activism/pasiviate, calm/irascibilitate,etc.

6. **Procesele psihice** - sunt procese informaționale dotate cu autoreglaj(autocomanda şi autocontrolul).

IV.Specificul legilor psihologiei

Ca şi alte ştiințe, psihologia utilizează un ansamblu de legi proprii vieții şi activității psihice.

Legile psihologiei au o serie de caracteristici:

a)-au caracter obiectiv-ele nu depind de voința subiectului;de exemplu, pentru ca o senzație să se producă este necesar ca stimulul să aibă o anumită intensitate, adică să depăşească un prag minim absolut:16-20 v/s în sensibilitatea vizuală).

b)-au caracter statistic şi probabilist, în sensul că probabilitatea ca un fenomen-cauză să ducă la apariția unui fenomen-efect este mai redusă.

*de exemplu, profesorul care a transmis informația la întreaga clasă(cauza este aceeaşi pentru toți elevii clasei) va constata că performanțele elevilor vor fi diferite-efectul).

c)-au caracter general-sunt aplicabile la nivelul întregii vieții psihice.

d)-unele au caracter particular, fiind specifice doar anumitor fenomene psihice(legi ale senzațiilor, percepțiilor, ale memoriei,etc).

e)-au caracter interdisciplinar-determinat de interdependența psihologiei cu alte ştiințe: legi psihofizice, psihobiochimice, psihofiziologice, psihopedagogice,etc.

Cunoaşterea legilor permite subiectului uman să-şi organizeze şi să-şi conducă conştient propriul comportament.

V. Ramurile psihologiei

Etimologic, psihologia provine de la cuvintele greceşti psyche-suflet şi logos-ştiință,ceea ce înseamnă ştiința sufletului.

Abordată comprehensiv, psihologia este ştiința care studiază psihicul, utilizând metode obiective, în vederea desprinderii legității lui de funcționare, cu scopul cunoaşterii, optimizării şi ameliorării existenței umane.

Se desprinde ideea că psihologia nu are doar finalități teoretice, adică nu se rezumă doar la stabilirea şi explicarea legilor conduitei, ci şi practic-

ameliorative, în sensul că propune măsuri de utilizare a legilor în vederea optimizării activității umane.

Studiind paricularitățile comportamentului uman în diferite activități, psihologia s-a diversificat, cunoscând o serie de ramuri cum sunt:

-psihologia vârstelor, psihologia educației, psihologia muncii, psihologia artei, militară, etc.

Concluzia care se desprinde este aceea că nu există domeniu al activității umane care să nu necesite o abordare psihologică.Acest lucru pune în evidență necesitatea studierii psihologiei de către toți subiecții umani, implicați în activități de cunoaştere şi autocunoaştere.

VI. Specificul metodelor psihologiei

Şi psihologia, asemeni altor ştiințe, utilizează o serie de metode, tehnici şi procedee de lucru.

Etimologic metoda provine de la grecescul methodos care înseamnă calea, drumul, itinerarul, programul după care se reglează acțiunile(intelectuale şi practice) ale cercetătorului în vederea atingerii scopului conştient propus.

Clasificarea metodelor

Metode:1.-de recoltare a informațiilor;
-de prelucrare şi interpretare a acestora.

2.-de investigare intensivă/extensivă;
-de diagnoză/prognoză;
3.-de cercetare şi aplicative/interdisciplinare (psihoeducaționale, psihoterapeutice, etc).

Principalele metode utilizate în investigarea fenomenelor psihice sunt:

1.**Observația** constă în urmărirea intenționată şi înregistrarea exactă a manifestărilor comportamentale ale individului(sau ale grupului),dar şi a contextului în care acesta se află,

->reuneşte în conținutul ei două laturi:

a)-stabilă-trăsături bio-constituționale(înălțime, greutate, circumferința craniană, etc).

b)-labilă-conduita verbală, mnezică, afectivă, etc)

->cunoaşte o diversitate de forme:

1.-după prezența actului observațional:

-autoobservația(asupra propriului comportament),

-observația propriu-zisă(observarea altuia).

2.-după prezența sau absența observatorului:

-directă-observator prezent, conștientizat de subiecți;

-indirectă-observatorul se folosește de mijloace cum sunt:televiziune cu circuit închis, camere cu geamuri cu vedere unilaterală, etc;

-cu observator ignorat-observatorul este prezent, dar foarte cunoscut de subiecți, motiv pentru care îl ignoră;

-cu observator ascuns-observatorul își desfășoară activitatea din umbră, din spatele unor obiecte care-i asigură anonimatul.

3.-după implicarea sau neimplicarea observatorului:

-pasivă-observatorul nu se implică în activitatea subiecților;

-participativă-observatorul participă la activităților subiecților;

4.-după durată:

-continuă-pe perioadă lungă de timp;

-discontinuă-cu întreruperi sau pe perioade mai scurte de timp,

5.-după obiectivele urmărite:

-integrală-urmărește mai multe aspecte;

-selectivă-urmărește doar un singur aspect.

->calitatea actului observativ depinde de:

-particularitățile psihoindividuale ale observatorului(atenție, voință, etc),

-tipul de percepție al observatorului(descriptiv, imaginativ, evaluativ, poetic, etc.),

->observația necesită existența unor condiții:

-scop,

-mijloace tehnice(instrumente audio, video, etc),

-plan de observație(unde, când, cu cine, cât va dura),

-consemnarea celor observate(poate interveni uitarea),

-efectuarea unui număr suficient de observații care să asigure surprinderea tuturor manifestărilor de conduită ale subiecților,

-discreție din partea observatorului,

->prezintă:-avantaje-surprinde individul în condiții normale de viață;

-dezavantaje-cercetătorul poate influența comportamentul subiectului.

2.Experimentul-este metoda prin care cercetătorul provoacă intenționat fenomenul de studiat.

->are un grad ridicat de precizie deoarece cercetătorul controlează:

-variabilele dependente-reacțiile subiectului;

-variabilele independente-sunt cele manipulate de cercetător;
-condițiile de desfăşurare a fenomenelor investigate;

->repetarea fenomenului pentru a-i determina legitatea de manifestare;

->compararea rezultatelor obținute de lotul experimental(cel supus cercetării) cu cele ale grupului martor(în care nu se intervine).

->cunoaşte mai multe forme:

a)-**de laborator**-subiectul este introdus într-o ambianță artificială;

->prezintă avantajul că:-surprinde relațiile cauzale dintre fenomene,
-dispune de grad mai mare de precizie,
-oferă date cantitative şi calitative.

->înregistrează şi dezavantaje deoarece:
-condițiile artificiale pot influența conduita subiectului,
-variabilele se pot manifesta diferit în condiții de laborator,
-cercetătorul poate sugera involuntar ce aşteaptă de la subiecți,
-există tendința ca subiecții să se prezinte într-o lumină favorabilă.

b)-**natural**-cercetează subiectul în condiții naturale de viață şi activitate.
->înlătură dezavantajele experimentului de laborator.

c)-**psihopedagogic**-cercetează subiectul în cadrul procesului instructiv-educativ.
->este o formă particulară a experimentului natural.

d)-**constatativ**-urmăreşte şi consemnează situația existentă la un moment dat.

e)-**formativ**-se introduc "factorii de progres" şi se urmăresc efectele produse de aceştia.

f)-**autoexperimentul**-este forma care apare atunci când subiectul experimentează pe el însuşi.

Având în vedere că această metodă generează o serie de dificultăți(ce subiecți trebuie utilizați, ce număr, ce se face cu rezultatele care se abat de la medie, dacă este bine să se comunice rezultatele obținute, etc.), fapt ce impune ca rezultatele experimentului să fie corelate cu cele obținute prin alte metode.

3.**Metoda convorbirii** se prezintă sub forma unei discuții între cercetător şi subiectul selectat pentru a fi investigat.

->necesită:-relație directă cercetător-subiect,
-alternarea locului şi rolului partenerilor de discuție,
-sinceritatea subiectului,
-competența cercetătorului de a motiva subiectul,de a empatiza cu acesta -> rezultă un grad sporit de sociabilitate.

->prezintă:-avantaj-contribuie la cercetarea vieții interioare a subiectului(intenţiile, opiniile interesele, sentimentele, etc), şi la obținerea unui volum mare de informații într-un timp scurt.

-dezavantaj-subiectul poate manifesta lipsă de receptivitate.

->forme:-standardizată-aceleaşi întrebări toți subiecții,

-semistandardizată-se introduc întrebări suplimentare, se schimbă succesiunea acestora, se reformulează, etc),

-liberă,spontană.

-psihanalitică(S. Freud),

-nondirectivă(C. Rogers)-cercetătorul creează condițiile ce facilitează destăinuirea subiectului.

->condiții -gândirea anticipată a întrebărilor,

-culegerea informațiilor despre subiect,

-anticiparea unor situații speciale(blocarea subiectului, refuzul de a răspunde la întrebări, etc.).

->recomandări:rezultatele obținute prin metoda convorbirii să fie completate cu cele obținute prin alte metode.

4.Metoda anchetei psihologice-constă în recoltarea sistematică a unor informații despre viața psihică a unui individ sau grup şi interpretarea acestora în vederea desprinderii semnificației lor psihocomportamentale.

->forme:a)**ancheta pe bază de chestionar** necesită mai multe:

->etape:-formularea scopului,

-documentarea,

-formularea ipostazei,

-determinarea populației,

-eşantionarea,

-selectarea tehnicilor şi redactarea chestionarului,

-stabilirea metodelor de aplicare,

-despuierea rezultatelor,

-analiza acestora,

-redactarea raportului final.

->întrebări-conținut:-factuale-vârstă,sex,

-de cunoştințe,

-de opinii şi atitudini,

-de motivație.

-tip:-dihotomice(da/nu),

-libere(inițiativa subiectului),

-în evantai(se aleg 1-2 variante din ofertă),

-reguli:-să nu fie prea generale,

-limbajul să nu fie greoi, cuvinte vagi, ambigue,

-să nu fie tendențioase,

BCU IASI UNIVERSITY LIBRARY

-să nu fie ipotetice,
-să nu sugereze răspunsul.

b)**ancheta pe bază de interviu**-necesită:
-raporturi față în față între paticipanți,
-centrarea discuțiilor pe tema cercetată,
-păstrarea locului şi rolului participanților la interviu,
->forme:-individual,
-în grup,
-clinic(centrat pe persoană),
-focalizat(centrat pe tema cercetată),
->cele două forme de anchetă asigură:
-investigarea unui număr mare de subiecți într-un timp scurt,
-recoltarea unui volum mare de informații care pot fi prelucrate rapid,
-surprinderea unor legități statistice(analiza cantitativă),

5.**Metoda biografică**-constă în recoltarea de informații despre evenimentele parcurse de individ în existența sa, în vederea stabilirii profilului personalității sale.
->analizează:-succesiunea evenimentelor,
-relațiile dintre evenimente(cauză/efect, scop/mijloc).
->cunoaşte variante noi-cauzometria/cauzograma care urmăresc evidențierea acestor relații.

6.**Metoda analizei produselor activității**-se bazează pe tot ceea ce realizează individul-compuneri, desene, creații literare etc.-deoarece în aceste produse se exprimă multe dintre însuşirile personalității sale rezultă că se creează posibilitatea caracterizării fiecărui individ după produsul activității sale.

7.Metoda psihometrică-vizează măsurarea capacităților psihice ale individului în vederea stabilirii nivelului lor de dezvoltare.
->cea mai cunoscută este metoda testelor psihologice.
->**testul psihologic** este o probă scurtă ce permite, colectarea de informații obiective despre subiect, pe baza cărora să se determine nivelul dezvoltării capacităților măsurate şi să se formuleze un prognostic asupra evoluției lor ulterioare.
->presupune o serie de condiții:
-validitate-să măsoare ceea ce îşi propune,
-fidelitate-să obțină performanțe asemănătoare la o nouă aplicare,
-standardizare-aceleaşi condiții pentru toți subiecții,
-etalonarea-stabilirea unei unități de măsură a rezultatelor obținute.

BCU IASI UNIVERSITY LIBRARY

->există mai multe tipuri:
-după modul de aplicare:-individuale,
-colective.
-după materialul folosit:-cu timp determinat,
-cu timp la alegerea subiectului.
-după conținutul măsurat:-de performanță,
-de cunoștințe,
-de nivel intelectual,
-de aptitudini,
-de inteligență,
-de personalitate,
-de comportament.
->necesită o serie de condiții pentru creșterea eficienței:
-să fie adaptat de specificul sociocultural al populației,
-să se utilizeze o baterie de teste pentru măsurarea fiecărei însușiri psihice,
-să coreleze rezultatele cu cele obținute prin alte metode și cu cele din activitatea practică.

8.Metoda modelării și simulării- constă în crearea unor scheme logice privind organizarea și desfășurarea diferitelor funcții psihice(percepție, reprezentare, gândire, etc.) și transferarea lor în sisteme electronice de calcul pentru a fi reproduse, apare posibilitatea evidențierii relațiilor și caracteristicilor ce apar în interiorul sistemului psihic.

9.Metoda de organizare, analiză și prelucrare a datelor-constau în prelucrarea și prezentarea într-o formă accesibilă, sintetică și relevantă a datelor obținute în urma aplicării diverselor metode de cercetare.

->pot fi:

a)**metode statistico-matematice** pun în evidență relațiile cantitative dintre fenomenele cercetate exprimate prin:
-mărimi medii -media aritmetică,
-mediana-punctul central al unei serii,
-quantilele-punctul sub care se situează 25 % sau 75% din valorile unei distribuții,
-decilii-împart distribuția în zecimi,
-modulul-valoarea cea mai frecvent întâlnită.
-gradul de variație(împărțire) a distribuției:
-amplitudinea-diferența dintre nivelul minim și cel maxim al unei variabile,
-abaterea-simplă,
-medie,
-pătratică,

-standard(dispersia),
-erori probabile.

-gradul de corelație-între fenomenele cercetate,
-corelații simple, parțiale, multiple,
-coeficienți de regresie, de corelație a rangurilor.

-semnificația frecvenței,a unui procent, a diferențelor dintre două medii,etc.

b)**reprezentarea grafică**-se realizează prin întocmirea unor curbe de probabilitate, scheme grafice, figuri, tabele, etc., prin intermediul cărora se vizualizează datele culese, se sintetizează şi se condensează informațiile).

VI.Strategii de cercetare psihologică

Strategia este un plan de acțiune ordonată în vederea atingerii unui scop(cuprinde principiile, direcția de acțiune,etc).

Există, în psihologie, mai multe tipuri de strategii:

1.-**Strategia cercetării genetice**-se referă la geneza şi evoluția fenomenelor psihocomportamentale în plan:-istoric-filogenetic,
-individual-ontogenetic.

2.-**Strategia cercetării comparate**-evidențiază diferențele calitative între etapele evolutive ale psihicului uman şi animal, între cel al copilului şi adultului,etc.

3.-**Strategia cercetării psihopatologice** se aplică în studierea tulburărilor funcțiilor psihice şi comportamentale, în vederea stabilirii legilor de organizare şi manifestare a psihicului normal.

4.-**Strategia cercetării longitudinale**-constă în studierea unui individ de-a lungul mai multor etape ale evoluției lui.

5.-**Strategia cercetării transversale**-studiază mai mulți indivizi aflați la niveluri diferite de dezvoltare.

PSIHICUL ŞI IPOSTAZELE LUI

Psihicul = formă specifică de reacție a organismului la solicitările mediului cu scopul adaptării la acesta.

->caracteristici:

a)-psihicul este expresia vieții de relație - omul nu poate exista decât raportându-se la mediul ambiant pe care îl asimilează şi la care se adaptează.Astfel, omul simte, vede, aude, doreşte, aspiră, se

emoționează,etc. Intreruperea contactului cu realitatea determină perturbarea activității psihice(apar halucinații, agitație,etc).

b)-psihicul este rezultat, produs, o funcție a materiei superior organizate, care este creierul.

Cercetările şi observațiile clinice au arătat că orice intervenție, orice tulburare a funcționării mecanismelor neurocerebrale (consum de alcool,etc.) produc tulburări ale activității psihice. Creierul este organul vieții psihice, iar izvorul psihicului se află în realitate dar, realitatea nu acționează direct, nemijlocit asupra psihicului, ci prin intermediul creierului, fapt ce arată că o anumită funcționare a creierului duce la o anumită funcționare a vieții psihice.

c)-psihicul este o construcție subiectivă(internă) mintală care se exteriorizează în comportament.

->nu este o simplă copie a realității, ci o filtrare a ei prin întreg ansamblul de trebuințe, necesități, idealuri, aspirații.

Caracterul subiectiv al psihicului se exprimă în aceea că:

1.-aparține unui subiect, depinde de personalitatea acestuia;

2.-nu copiază obiectul, ci selectează în funcție de particularitățile personalității;

3.-reprezintă transpunerea pe plan mintal(imagini, idei), a realității înconjurătoare, fiind o modelare informațională a lumii şi a relațiilor cu lumea;

4.-se realizează cu ajutorul unor operații de explorare, prelucrare, selecționare, generalizare, comparare, etc., fapt ce pune în evidență caracterul ei activ;

5.-depăşeşte simpla oglindire a realității, ajungând la construirea şi transformarea ei prin combinări şi recombinări mintale.

d)-psihicul este condiționat şi determinat social-istoric, adică omul se raportează nu doar la realitatea fizică, naturală, ci şi la lume, la condițiile vieții sociale, la particularitățile economice, culturale, spirituale ale societății în care trăieşte; omul şi viața sa psihică apar ca expresie a vieții de relație, ca produs al istoriei.

Psihicul uman este :

-expresia vieții de relație ;

-funcție a materiei superior organizate(creierul);

-construcție subiectivă a realității obiective;.

-condiționat şi determinat social-istoric.

I.Manifestări particulare ale psihicului

Pentru desemnarea formelor particulare de existență şi de funcționare ale psihicului, psihologia a recurs la o serie de noțiuni ca: funcții, capacități, stări, procese, activități, modalități psihice, etc.

Psihologia tradițională utilizează următoarea clasificare a fenomenelor psihice:

1.**Categoria proceselor psihice** cuprinde fenomene psihice care au o desfăşurare în timp şi îndeplinesc funcții informațional-reflectorii(ele oglindesc în mod subiectiv realitatea obiectivă).Procesul psihic trebuie să răspundă la trei întrebări:

a)-care este conținutul informațional-reflectoriu ?

b)-care este forma reflectorie?

c)-care sunt mecanismele psihofiziologice ale reflectării?

Răspuns:

a) -însuşirile obiectelor din realitate,conținutul fiind obiectiv;

b) -aspectul subiectiv, ideal sub care conținutul se transformă în plan mintal;

c) -baza nervoasă, adică ce se petrece în creier în momentul reflectării.

Procesele psihice pot fi:

-cognitive-senzoriale-Senzatii.
-Perceptii.
-Reprezentarea.
-logice -Gandirea.
-Memoria.
-Imaginatia.
-afective(emoții, sentimente, pasiuni);
-volitive(voința);

2.**Categoria activităților psihice** permite realizarea relației între organism şi mediu.Activitatea psihică este constituită din acțiuni, operații, mişcări susținute de motivație.

->include : jocul, învățarea, munca productivă şi creația.

3.**Categoria însuşirilor psihice** include formațiuni psihice sintetice, calitativ noi care redau structurile globale, stabile şi caracteristice ale personalității umane.

Însuşirile psihice sunt:-temperamentul,
-aptitudinile,
-caracterul,
-inteligența,
-creativitatea.

BCU IAŞI

4.**Condiții psihice** care facilitează sau perturbă procesele, activitățile şi însuşirile psihice: -motivația,
-deprinderile,
-atenția.

Între fenomenele psihice există o strânsă interacțiune şi interdependență.

Psihologia contemporană foloseşte noțiunea de mecanism psihic, considerând că:

-surprinde mai bine aspectele fenomenelor psihice;
-accelerează sau încetineşte funcționarea psihicului.

->pot fi:a)-mecanisme psihice informațional-operaționale:
-de prelucrare primară(Senzații,Percepții,Reprezentarea)
-de prelucrare superioară(Gândire,Memorie,Imaginație)

b)-mecanisme psihice stimulator – energizante:
-motivație,
-afectivitate,

c)-mecanisme psihice reglatoare:
-comunicare şi limbaj,
-atenție,
-voință.

d)-mecanisme psihice integratoare:
-personalitatea umană.

Interacțiunea fenomenelor psihice pune în evidență două aspecte:
-unitatea vieții psihice,
-eficiența ei.

Raportate la conduita individului fenomenele psihice îndeplinesc mai multe roluri sau funcții:

->realizează un echilibru la nivelul conduitei umane, punând-o în acord cu solicitările ei;

->impulsionează conduita în vederea atingerii scopurilor conştient propuse;

->reglează, orientează şi direcționează conduita spre ceea ce este esențial, necesar, util etc.

Îndeplinind aceste funcții fenomenele psihice dețin un loc primordial în viața omului.

II.Ipostazele psihicului

Psihicul-nu este omogen, unifiorm, liniar;
-se manifestă în trei ipostaze:

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

-conştient,
-subconştient,
-incoştient.

Conştiința=o formă superioară a psihicului, prin care se realizează integrarea tuturor fenomenelor vieții psihice şi care permite raportarea individului la mediu.

->se aplică numai la om, sfera sa este mai restrânsă ca a psihicului, dar are un conținut mai bogat.

->caracteristici:

a) este o procesare cu ştiință, adică individul dispune de o serie de informații pe care le utilizează în vederea înțelegerii unui obiect sau fenomen;

b)este o procesare cu scop. Scopul este proiecția mintală a obiectivului activității. Scopurile izvorăsc din realitate, din interacțiunea omului cu mediul, nu din propria conştiință.

c)este o procesare anticipativă, adică omul prin conştiință are capacitatea de a anticipa rezultatul acțiunilor sale, de a-l stabili pe plan mintal înainte de a-l realiza în forma sa concretă;

d)caracter planificat, adică presupune precizarea scopului activității, succesiunea realizării elementelor componente, organizarea mintală a activității;

e)caracter creator al procesării conştiente, adică omul procesează realitatea cu scopul de a o modifica, schimba, adapta necesităților sale.

Conştiința poate fi:-individuală;
-socială.

Conştiința individuală=conştiința fiecărui om, oglindind condiția în care acesta a trăit, evoluat şi însuşit cultura colectivității.

->forme:-conştiința obiectelor-omul îşi dă seama obiecte, de valorile şi semnificațiile acestora;
-conştiința de sine (propria persoană);
-conştiința altuia(existența altor persoane);
-conştiința de grup(colectivul în care trăieşte)

->conştiința prezintă grade diferite de luciditate (maximă acuitate în starea de veghe, minimă în starea de ațipire şi slabă în stări de boală),fapt ce impune desfăşurarea activităților doar atunci când psihicul se află într-o stare de maximă receptivitate.

Subconştientul-cuprinde toate actele care au fost conştiente, dar care în prezent se desfăşoară în afara controlului conştient.

->este rezervorul amintirilor,automatismelor, deprinderilor(acte care se află în stare latentă);

->rolul lui este de a media trecerile de la inconştient la conştient şi invers(este mai compatibil cu conştientul).

Inconştientul- nivelul primar, bazal, de profunzime a organizării psihicului care influenţează psihismul.

->cuprinde tendinţe ascunse, conflicte emoţionale generate de resorturile intime ale personalităţii.

->impune ordinea proprie subiectivităţii intime, negând ordinea impusă de conştiinţă.

->dinamizează viaţa psihică, contribuind la realizarea unor combinări şi recombinări spontane(facilitează creaţia).

->dispune de diferite forme:

-individual(S. Freud) ;

-colectiv-cuprinde tedinţe, trăsături şi tipare comportamentale ancenstrale –arhetipuri- transmise de la o generaţie la alta (C.G.Yung);

Unitatea psihicului este dată de interacţiunea (presupune interdependenţă dar şi o relativă contradicţie) dintre instanţele sale

Între conştient şi inconştient există următoarele tipuri de relaţii:

->relaţii circulare-conţinutul conştientului trece în inconştient, iar apoi din nou în conştient;

->relaţii de integrare şi dominare a inconştientului de către conştient-în stările de normalitate;

->relaţii de dominare a conştientului de către inconştient-în stările patologice(inconştientul reglează conduita);

->relaţii de echilibrare între cele două formaţiuni , întâlnite în stările de reverie, de contemplaţii.

Conştiinţa rămâne sistemul de referinţă -> prin ea omul interpretează realitatea aşa cum este ea şi îşi reglează corespunzător conduita.

PROCESELE PSIHICE.

I.PROCESE PSIHICE SENZORIALE

SENZAŢIILE

I.Definire şi caracterizare generală

Definiţie: Senzaţiile sunt procese psihice cognitive prin care se semnalizează,separat,sub forma imaginilor simple şi primare însuşirile

BCU "SUCEAVA" TRADITIONAL UNIVERSITY LIBRARY

concrete ale obiectelor şi fenomenelor în condiţiile acţiunii directe a stimulilor asupra organelor de simţ(analizatori).

Caracterizare generală:

-reflectă însuşiri separate ale obiectelor(culoare, gust, miros, etc);

-sunt imagini primare(acţiunea directă a stimulilor asupra analizatorilor);

-sunt cele mai simple imagini(reflectă însuşiri concrete);

-posedă o serie de însuşiri:

a)-intensitate(produsă de intensitatea stimului şi starea subiectului);

b)-calitate(determinată de natura stimulului şi caracteristicile funcţionale ale analizatorului);

c)-durată(produsă de durata stimului, dar nu încetează imediat după dispariţia stimulului-post efect);

d)-tonalitate afectivă-rezonanţa afectivă asupra subiectului(trăiri afective plăcute sau neplăcute) .

→rezultă că toate aceste însuşiri depind de particularităţile stimulului şi ale subiectului:

1.-interesul subiectului pentru o categorie de stimuli.

*exemplu:-un muzician este interesat de sunete uzicale,

-un pictor este interesat de naunţe cromatice,

2.-aptitudini ce implică dezvoltarea superioară a unor modalităţi senzoriale

*exemplu:-un auz muzical dezvoltat asigură o bună diferenţiere a înălţimii şi tonurilor muzicale,

3.-atitudinea subiectului faţă de stimul poate determina o creştere sau scădere a sensibilităţii senzoriale,

*exemplu:-o persoană flămândă receptează rapid mirosul de mâncare.

4.-locul stimulului în cadrul activităţii-dacă stimulul ocupă un loc central în activitate, atunci senzaţia se produce clar şi rapid.

*exemplu:-semnalele de avertizare de la panourile de comandă.

5.-culturalizarea senzaţiilor-constă în dezvoltarea şi perfecţionarea principalelor modalităţi senzoriale

6.-valoare informaţională - reflectă însuşiri exterioare ele obiectelor(senzaţii exteroceptive–auditive, vizuale, gustative etc.), încordarea musculară şi direcţia de orientare a mişcărilor (proprioceptive - stări tensionale de la nivelul articulaţiilor şi a sistemului osteomuscular), stări interne legate de satisfacerea trebuinţelor(interoceptive-foame, sete,durere).

BCU

7.-caracter conştient,apare când s-au dezvoltat gândirea, memoria,limbajul.

->senzaţiile îndeplinesc anumite funcţii:

a)-realizează legături informaţionale simple,

b)-se integrează unor aptitudini(exemplu-aptitudini pentru muzică,pictură),

c)-sunt componente ale câmpului de conştiinţă(conştientizează lumea şi propria fiinţă pe baza formării schemei corporale prin intermediul senzaţiilor tactile şi proprioceptive).

II.Analizator-structură şi funcţii

Definiţie:Analizatorul este un ansamblu ce posedă structură şi funcţii specifice , specializate în producerea senzaţiilor.

Componente:

a)-**receptorul**-transformă energia fizică în energie fiziologică numită impuls(influx) nervos.

->este format din celule specializate pentru dezvoltarea unor stimuli specifici(vizuali, auditivi, tactili, etc.) şi reprezintă "ferestre" prin care informaţia pătrunde spre sistemul nervos.

*exemplu:receptorul vizual=retina cu conuri, unităţi recepetoare ce conţin iodopsină, substanţă ce se descompune în prezenţa luminii şi produce biocurenţi ce se transmit celorlalte componente ale analizatorului.

b)-**calea de conducere**(aferentă de la analizator la zona centrală),este segment intermediar, alcătuit din celule şi fibre nervoase care "transportă" influxul nervos spre centrii nervoşi(realizează o analiză primară a influxului nervos,la scoarţă ajungând doar anumite impulsuri).

c)-**zona centrală** este aria corticală în care se face analiza şi sinteza informaţiilor provenite de la analizatori -> se realizează decodificarea informaţiilor şi transformarea lor în fapt psihic, adică senzaţie.

->fiecare analizator are o zonă corticală specializată.

*exemplu:-vizualul-în occipital,

-auditivul- în temporal,

-tactilo-chinestezic- în circumvoluţiunea centrală posterioară etc.

->zona corticală are 2 porţiuni:

1.-una centrală(nucleu) în care au loc operaţiile de decodificare.

2.-una periferică(de asociaţie) în care senzaţiile se includ în ansambluri.

BCU IASI UNIVERSITY LIBRARY

d)-**conexiunea inversă** este tot o cale de conducere, dar eferentă de la zona centrală spre analizator; rezultă că pe această cale se transmit mesaje unui efector(analizator) pentru realizarea autoreglajului.

*exemplu:dacă lumina este puternică apare tendința de a închide ochii.

Analizatorul funcționează prin corelarea tuturor componentelor,ceea ce înseamnă că lipsa uneia face imposibilă apariția senzației la analizatorul specializat.De asemeni, insuficienta funcționare perturbă realizarea senzațiilor.

*exemplu:-afazia-în perceperea limbajului,
-cecitatea cromatică-în afectarea conurilor.

III.Principalele modalități senzoriale

Criterii de clasificare:

a)analizatorul specializat-vizuale, auditive, gustative, olfactive, cutanate.

b)conținutul informațional:

1.-senzații ce informează despre obiectele externe:
-vizuale, auditive, gustative,olfactive, cutanate.

2.-senzații ce informează despre modificările interne:
-organice,
-de durere.

3.-senzații ce informează despre poziția şi echilibrul corpului:
-proprioceptive,
-chinestezice,
-de echilibru.

1. Senzațiile vizuale.

Stimulii-undele electromagnetice ce acționează asupra analizatorului vizual.

Ochiul uman receptează undele cuprinse între 390-800 milimicroni.

Între aceste valori găsim lungimile de undă ale culorilor fundamentale(ROGVAIV).Dincolo de aceste lungimi se trece la:

-infraroşu-adică lungimea de undă este peste 800 milimicroni,

-ultraviolet-lungimea de undă este mai mică de 390 de milimicroni.

Undele electromagnetice provin de la surse de lumină(naturale ori artificiale) sau de la corpuri luminate.O parte din radiații sunt absorbite de

corpuri, iar cele reflectate stimulează ochiul, rezultă că astfel obiectele, sunt văzute colorat în nuanța ce corespunde lungimii de undă reflectate.

Dacă un obiect absoarbe toate undele, atunci este văzut negru, iar dacă le reflectă pe toate, este văzut alb ;dacă le reflectă doar parțial atunci obiectul va fi văzut colorat în una din cele 7 culori fundamentale.

Proprietăți.

a)-**tonul cromatic** este tipul culorii dat de lungimea de undă.
* exemplu:-760 milimicroni-pentru roşu;
-500 milimicroni pentru verde;
-390 milmicroni pentru violet.

b)-**luminozitatea**-reprezintă locul ocupat de fiecare culoare pe o scală în care cel mai luminos ton este albul, iar cel mai întunecat este negrul.

c)-**saturația**-(puritatea) este dată de cantitatea de alb amestecată în culoarea dominantă.

-> din amestecul celor 7 culori fundamentale se obține culoarea alb.

*exemplu:dacă un disc numit "Discul lui Newton", colorat în proporții egale cu cele 7 culori, este rotit cu viteză apare culoarea alb-cenuşiu.

->cu cât culoarea este amestecată cu mai puțin alb, ea este mai pură, în caz invers ea tinde spre cenuşiu.

Rolul culorilor în viața oamenilor.

-rol de semnalizare a existenței unor obiecte,
-au încărcătură energetică,
*exemplu:roşul=culoare antrenantă,
negrul=culoare mohorâtă.
-au semnificații socio-culturale
*exemplu:albul-semnifică puritatea,
negrul-semnifică doliul.

2.Senzațiile auditive

Stimulii -undele sonore ce acționează asupra analizatorului auditiv.

->urechea umană receptează undele cuprinse între 16-20.000 vibrații/secundă.
->sub 16 v/s-infrasunete,
->peste 20.000 v/s-ultrasunete.

Proprietăți

a)-**înălțimea** este dată de frecvența vibrațiilor; sunetele pot fi:
-înalte(subțiri) cu frecvență mare,
-joase(groase) cu frecvență mică.

b)-**intensitatea** este dată de amplitudinea undei(mărimea oscilației);sunetele pot fi:
-puternice,
-medii,
-slabe.

c)-**timbrul** este dat de forma undei.
*exemplu:un sunet muzical este alcătuit dintr-un ton dominant şi alte tonuri mai slabe;
->acesta modifică forma vibrației undei sonore-> sunetele armonice ce diferă de la un instrument la altul.

3. Senzațiile cutanate.

->pot fi:tactile şi termice.

A.**Senzațiile tactile.**
->stimulii-suprafața obiectelor cu care pielea vine în contact,
->ne informează despre netezimea, duritatea, asperitatea obiectelor,
->cele mai: a) sensibile zone sunt:-vârful degetelor,
-vârful limbii,
-regiunea buzelor.
b) mai puțin sensibile:fruntea şi spatele.
->împreună cu cele chinestezice dau informații despre întinderea şi forma obiectelor.

B.Senzațiile termice
->stimulii-diferența dintre temperatura corpului şi cea a obiectelor,
->ne informează despre proprietățile calorice ale obiectelor,
->includ şi mecanisme de temoreglare(adaptare termică).

4. Senzațiile olfactive
->stimulii-substanțele volatile ce pătrund în fosele nazale,
->poartă denumirea sursei ce le-a produs(benzină,oțet),
->sunt însoțite de o tonalitate afectivă(miros plăcut sau nu),
->au rol de apărare împotriva unor substanțelor nocive.

5. Senzațiile gustative
->stimulii-substanțe solubile ce pătrund în cavitatea bucală.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

->există 4 gusturi fundamentale:-sărat(clorura de sodiu),
-amar(chinina),
-dulce(zaharina),
-acru(acid acetic).

->combinarea celor 4 gusturi în diferite proporții contribuie la formarea celorlalte gusturi.

->au rol de apărare împotriva substanțelor nocive şi în reglarea comportamentului alimentar.

->au tonalitate afectivă-pozitivă-gust plăcut sau neplăcut,
-negativă.

6.Senzațiile proprioceptive

->stimulii-tensiunea musculară a muşchilor antrenați în poziția staționară,

->semnalizează starea de postură a membrelor, a trunchiului şi a capului.

7.Senzațiile chinestezice

->excitant=tensiunea muşchilor ce produc mişcarea.

->ne informează despre direcția, durata, intensitatea mişcării.

->rol:-reglarea fină a mişcărilor,
-integrează mişcările în acțiunea voluntare complexe.

->forme:-chinestezia loco-motorie,
-chinestezia verbo-motorie,
-chinestezia manuală.

8.Senzațiile de echilibru

->receptorii sunt în cavitățile urechii interne,

->semnalizează schimbarea poziției capului față de trunchi şi a copului în întregime, când se fac mişcări de rotire şi balansare.

->rol:-stabileşte centrul de greutate a corpului,
-menține echilibrul vertical în mers şi direcția de deplasare,
-redresează starea de echilibru în alunecări şi cădere.

9.Senzații organice

->excitant-modificarea chimismului intern al organismului.

->rol:-adaptiv(semnalzând deficitul, omul acționează pentru restabilirea echilibrului),
-menține starea de sănătate,

BCU VOCATIONAL UNIVERSITY LIBRARY

-realizează buna dispoziție.

10. Senzații de durere

->receptorii sunt în piele(alții decât cei termici).

->semnalizează tulburări funcționale și distrugeri de țesuturi organice.

->rol:-apărarea organismului,

-stimulează acțiunea de îndepărtare de sursele nocive și de ameliorare a durerii.

IV. Legile generale ale sensibilității

1.Legea pragurilor(intensității) senzoriale.

->un excitant produce o senzație numai dacă are o anumită intensitate.

->pragurile pot fi:-minime,
-maxime,
-diferențiale.

Pragul minim absolut=cea mai mică intensitate a unui stimul care poate determina o senzație specifică.

->acest prag poate fi:
-1-2 cuante-pentru sensibilitatea vizuală,
-16-20 v/s-pentru sensibilitatea auditivă,
-3-4 g/mm-pentru sensibilitatea tactilă.

Pragul maxim absolut=cea mai mare intensitate a unui stimul care mai determină încă o senzație specifică.

->pragurile diferă de la o persoană la alta,

->între mărimea pragului minim și sensibilitate există un raport invers(dacă pragul este mic, sensibilitatea este mare și invers).

Pragul diferențial=cantitatea minimă care adăugată la stimularea inițială determină o nouă senzație.

-acest prag este de:
-1/30 pentru sensibilitatea tactilă,
-1/100 pentru sensibilitatea vizuală, din stimularea inițială
-1/10 pentru sensibilitatea auditivă,

Comparându-se modificarea intensității stimulului și a senzației, s-a constatat că stimulul crește în progresie geometrică, iar sensibilitatea în progresie aritmetică.

->această relație a fost formulată de Weber și Fechner și îmbogățită de psihologul român Gheorghe Zapan.

->în psihologia industrială se utilizează pragul operațional care este de câteva ori mai mare decât cel diferențial, pentru ca diferențierea stimulilor să se facă clar şi rapid.

2.Legea contrastului senzorial

->arată că 2 stimuli cu caracteristici opuse se scot reciproc în evidență.

->contrastul poate fi:

a)**succesiv**-sensibilitatea față de stimulul prezent creşte când urmează după unul de acelaşi fel , dar diferit calitativ.

*exemplu:un sunet înalt după unul jos.

b)**simultan**-stimulii acționează în acelaşi timp(exemplu-negru pe galben).

->contrastele cele mai puternice -negru pe galben,
-verde pe alb,
-verbe pe roşu.

->contrast cromatic şi auditiv-în industrie şi transport,

-> contrast gustativ -în industria alimentară.

3.Legea adaptării(sensibilizării).

->sensibilitatea unui analizator se modifică la acțiunea repetată a unui stimul de intensitate constantă.

->adaptarea poate fi:

-negativă-stimulul puternic scade sensibilitatea analizatorului,

-pozitivă-stimulul slab creşte sensbilitatea analizatorului.

->cel mai bine se adaptează analizatorului vizual, bine cel tactil şi olfactiv, mai slab-auditiv.

->durata adaptării:

-la lumină-4-5 min,

-la întuneric-3-4 ore(rapid în primele 10-15 min.-creşte de 200.000 ori față de valoarea inițială),

-olfactivă-1-3 min,

-tactilă-după 3 /s.

4.Legea interacțiunii analizatorilor

->o senzație care se produce într-un analizator influențează producerea senzațiilor în alți analizatori, intensificându-le sau diminuându-le.

*exemplu:dacă se emite un sunet de intensitate mică, dar continuu şi concomitent cu el se aprind şi se stinge o lumină, sunetul este recepționat ca având o intensitate variabilă(auz-văz).

-acest fenomen se explică pe baza legii inducției reciproce, ce acționează la nivelul creierului(apariția unui proces nervos pe scoarța cerebrală-excitația sau inhibația-determină apariția în zonele învecinate a procesului contrar(excitația determină inhibația şi invers).

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Sinestezia=o formă specială de interacțiune.
->un stimul ce acționează asupra unui analizator produce efecte senzoriale carcteristice pentru un alt analizator ce nu a fost stimulat.
*exemplu:-unele sunete sunt catifelate(auz-tact),
-unele culori sunt dulci(văz-gust).

5.Legea semnificației

->semnificația mare a unui stimul face să crească sensibilitatea față de el, să fie mai repede discriminat, chiar dacă este un stimul slab.
- >contrazice legea pragurilor.
->semnificația:
-la animale-rezultă din valoarea biologică a stimulilor.
*exemplu: o căprioară rămâne indiferentă la zgomote puternice, dar recepționează altele slabe care prevestesc pericolul.
-la om-rezultă din valoarea socio-culturală a stimulilor.
*exemplu:un mecanic auto sesizează defecțiunea mașinii după zgomotul produs de motor.

6.Legea compensației

->lipsa sau insuficienta dezvoltatre a unui analizator duce la perfecționarea altora care preiau funcțiile acestuia(ex.nevăzătorii au dezvoltate mirosul şi tactul)
Realizarea senzațiilor necesită corelarea tuturor legilor.

PERCEPȚII

Lumea în care trăieşte omul este compusă din obiecte şi fenomene, cu existență în spațiu, derulare în timp, iar pentru a se adapta la ele, el dispune de capacități perceptive.

1.Definire şi caracterizare generală.

Percepția = proces senzorial complex şi totodată imagine primară, conținând totalitatea informațiilor despre însuşirile concrete ale obiectelor şi fenomenelor în condițiile acțiunii directe a acestora asupra analizatorilor;
-se bazează pe senzații, dar nu se reduce la o simplă sumă a acestora.

Caracteristicile percepției

1. – este proces psihic senzorial deoarece face parte din treapta senzorială a cunoaşterii;
2. – este proces psihic complex deoarece:
- cuprinde senzația şi se constituie ca o nouă treaptă în cunoaştere;

- reflectă obiectele în ansamblul însuşirilor lor, dar şi contextul în care acesta se află;
- se bazează atât pe procese psihice (senzaţia), cât şi pe procese fiziologice (procesele din creier nu pot fi întâlnite la nici unul din analizatori).
3. – reflectă însuşiri concrete, intuitive (culoare, formă etc.)
4. – este imagine integrală şi unitară, adică reflectă totalitatea însuşirilor concrete ale obiectului perceput (integralitate), însuşiri ce sunt organizate într-o structură unitară;
5. – este o imagine sintetică asupra obiectului, adică percepţia nu apare ca o sumă de senzaţii, ci ca o sinteză deoarece reflectă o serie de proprietăţi ce nu aparţin părţilor, ci doar întregului;
6. – este imagine primară deoarece se produce în condiţiile acţiunii directe a stimulilor asupra analizatorilor;
7. – este imagine obiectuală, adică este imaginea unui obiect concret (masă, scaun, etc.) asigurând posibilitatea cunoaşterii acestuia ca întreg;
8. – este imagine bogată în conţinut, cuprinzând atât însuşirile principale ale obiectului, cât şi pe cele secundare (detalii, fond, context).
Ex: însuşirile cromatice, intensitatea, luminozitatea sunt reflectate în varietatea noanţelor lor.
9. – este influenţată de durata acţiunii, prezenţei stimulului (dacă se menţine şi după dispariţia stimulului atunci percepţia este anormală);
10. – are caracter contextual, adică se realizează într-un spaţiu şi timp determinat („aici" şi „acum" = hic et nunc), aflat în relaţie cu stimulul şi elementele contextului.
Ex: perceperea profesorului se realizează în acelaşi timp cu elementele contextuale: elevi, bănci, catedră, tablă etc.
11. – îndeplineşte o funcţie informaţională cu rol reglator pentru activitate, adică imaginea obiectului şi a contextului în care se află conduce desfăşurarea mişcărilor şi reglează succesiunea acestora;
12. – este influenţată de:
- activitate;
- limbaj;
- experienţa anterioară a subiectului.

Rolul activităţii:
-calitatea percepţiei depinde de relaţia subiect – obiect, adică integrarea percepţiei în activitate –> rezultă că dacă obiectul este manevrat, atunci el va fi mai bine măsurat, pus în relaţie cu alte obiecte, decât atunci când acesta este doar „ contemplat".
-dacă un obiect prezintă importanţă pentru activitate atunci el devine obiect al percepţiei şi este reflectat cu claritate şi precizie.

Rolul limbajului:

-în cadrul activității perceptive, limbajul îndeplineşte o funcție integratoare (asigură includerea într-un întreg ceea ce percepem);

*ex. perceperea unei figuri lacunare se va realiza corect şi rapid dacă se folosesc integratorii verbali prin care se întregeşte imaginea.

Rolul experienței:

- >percepția unui obiect nu se poate realiza fără participarea experienței anterioare –> rezultă că şi în cazul în care obiectul percepției este nou, necunoscut, în experiența noastră există un obiect asemănător care să ne ajute să-l studiem.

->din experiența anterioară se reactualizează o schemă perceptivă a unui obiect ce s-a format prin urmărirea conturului acestuia prin intermediul tactilo – chinesteziei –> în acest fel percepția devine mai bogată.

13. – este influențată de pregătirea anticipată a subiectului, fapt ce generează o predispoziție a sa de a explora obiectul mai mult sau mai puțin şi care va genera o imagine mai precisă sau mai superficială.

14. – este influențată de interesele stabile ale subiectului pentru o categorie de stimuli, generând o atenție sporită şi o mobilizare a acestor mecanisme mintale, care duc la obținerea unei percepții corecte şi bogată.

15. – profunzimea şi finețea percepției este asigurată de specializarea profesională a subiectului;

16. – este influențată de gradul de cultură generală al subiectului, care ajută la perceperea unor obiecte complexe.

*Ex: o pictură, o sculptură, o partitură etc.

Fazele actului perceptiv.

Activitatea perceptivă are patru faze ce se succed rapid, chiar dacă omul are impresia că imaginea apare instantaneu.

Aceste faze sunt:

1. **Detecția** = faza în care se sesizează şi se conştientizează stimulul în câmpul perceptiv (nu se poate afirma ceva despre caracteristicile acestuia).

Ex: „ Este ceva" => că subiectul se orientează după stimul, îşi îndreaptă şi concentrează atenția.

= se depăşeşte pragul minimum vizibile .

2.Discriminarea = constă în detaşarea stimulului de fond şi sesizarea însuşirilor prin care se deosebeşte de ceilalți stimuli.

Ex: ,, Este un copil" .

-> se depăşeşte pragul minimum separabile.

3.Identificarea = faza în care se recunoaşte ceea ce s-a perceput => că se reuneşte într-o imagine unitară toate informaţiile obţinute şi se raportează la o scemă percepută anterior.

Ex: ,, Copilul este de talie mijlocie" .

->se depăşşşte pragul minimum cognoscibile.

4.Interpretarea – depăşeşte percepţia propriu – zisă şi constă în integrarea verbală, stabilirea semnificaţiei obiectului şi folosirea lui în activitate.

Ex: ,, Copilul este al vecinului meu şi are probleme cu şcoala din cauza absenţelor" .

->în această fază intervin mecanismele înţelegerii.

Percepţia are un caracter procesual, ea fiind efectul:

->acţiunii stimulilor.

->al intervenţiei active a subiectului ca personalitate.

Depinde de o serie de factori:

->pregătirea subiectului pentru perceperea unui stimul;

->interesul pentru o categorie de stimuli;

->gradul de dezvoltare al atenţiei;

-.gradul de cultură al subiectului;

->pregătirea profesională.

LEGILE PERCEPŢIEI

Activitatea perceptivă nu se desfăşoară la întâmplare ci pe baza unor legi, care se reunesc într-un sistem iar, acţiunea lor asigură claritate şi precizie imaginii obţinute. Aceste legi sunt:

1. **Legea integralităţii perceptive** – arată că imaginea perceptivă este unitară şi integrală, adică cuprinde toate însuşirile obiectului (principale, de detaliu, de fond şi de context).

Ex: atunci când un obiect cunoscut este văzut doar parţial, pe baza acestei legi subiectul uman se comportă faţă de obiect ca şi când l-ar fi văzut în întregime.

2. **Legea structuralităţii perceptive** – arată că imaginea perceptivă se prezintă ca o structură ierarhică, în care însuşirile esenţiale ale unui obiect ocupă primul loc, iar celelalte trec în plan secund –> însuşirile unui obiect nu prezintă aceea cantitate de informaţie.
3. **Legea selectivităţii perceptive** – reliefează faptul că omul este fiinţă activă în relaţiile cu lumea iar, obiectul percepţiei nu este fix -> în percepţie există două componente:

BCU CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

-obiect,
-câmp (fond).

-> contrastul cromatic al obiectului față de fond duce la percepția rapidă a acestuia.

*ex: - un obiect alb pe fond negru.
-verde pe roşu.

->mişcarea, manevrarea obiectului permite selecția mai rapidă a lui în raport cu alte obiecte nemişcate.

*ex: o maşină ce iese dintr-o parcare, unde celelalte maşini staționează, este mai repede percepută.

Această lege este utilizată în două direcții:

->fie de a scoate în evidență un obiect –> în acest caz se intensifică acțiunea acestuia printr-o serie de semnale

*ex: aparatura de bord a unor autoturisme cuprinde semnale luminoase care semanizează anumite avarii.

->fie pentru a comufla un anumit obiect – > în astfel de situații se diminuează acțiunea acestuia.

*ex: în armată, hainele ostaşilor au culoarea cât mai apropiată de mediul ambiant:

-kaki – vara.
-alb – iarna.

4. Legea constanței perceptive.

În percepție, chiar dacă se modifică distanța, unghiul de recepție, luminozitatea, se mențin constante mărimea, forma şi culoarea obiectului

Constanța mărimii – se realizează prin:

- mecanismele de convergență a globilor oculari;
- modificarea curburii cristalinului;
- experiența anterioară a subiectului cu acel obiect.

Spre deosebire de imaginea fotografică, unde mărimea obiectului descreşte pe măsură ce distanța dintre obiect şi aparat se măreşte, în cazul ochiului uman, obiectele îşi mențin constantă mărimea chiar şi la distanță de 23 – 30 m.

Acțiunea acestor legi se reflectă în calitatea imaginii perceptive - intuitivă, bogată, complexă, directă, semnificativă.

OBSERVAȚIA ŞI SPIRITUL DE OBSERVAȚIE

Observația = activitate perceptivă intenționată, orientată spre un scop, reglată prin cunoştințe, organizată şi condusă sistematic, conştient şi voluntar.

Observația necesită respectarea mai multor condiții:

- formularea unui scop pe baza căruia se vor selecta din câmpul perceptiv elementele ce corespund intereselor subiectului;
- elaborarea unui plan de desfăşurare în care să se specifice fazele cercetării;
- folosirea mecanismelor verbale prin care se asigură:

a) formularea scopului şi a planului de desfăşurare;
b) actualizarea cunoştințelor necesare desfăşurării observației;
c) explorarea câmpului perceptiv şi evidențierea aspectelor estompate, necesare scopului urmărit;
d) fixarea rezultatelor parțiale şi finale ale observației;
e) generalizarea schemelor logice.

ILUZII PERCEPTIVE

Iluzia = o percepție denaturată, deci o reflectare eronată, neconformă cu realitatea.

->apare când peste un sistem vechi, bine consolidat, de legături temporale se suprapune un sistem nou, care are unele puncte comune cu primul, dar şi unele diferite. => efectul de câmp care determină subestimarea sau supraestimarea unor elemente ale obiectului perceput.

Subestimarea sau supraestimarea se pot determina prin relațiile de contrast dintre excitanți.

Ex: o persoană de statură mijlocie pare înaltă între altele mai mici şi scundă între persoanele mai înalte.

Iluzii pot să apară şi în aprecierea:

*greutății – ex: dacă ,,cântărim" cu mâna două obiecte egale ca greutate, dar diferite ca volum, nu le vom simți la fel de grele - > obiectul mai mare pare mai uşor.

*umbrelor_– ex: dacă se inversează un obiect redat în relief (îl întoarcem ,, cu capul în jos" se schimbă relieful adică adâncimile sunt mult mai proeminente şi invers (lumina vine de sus).

*activității de desen când se încalcă legile perspectivei lineare – ex: dacă se desenează o alee de pomi şi se încalcă perspectiva lineară, adică în loc să redăm copacii de la marginea drumului tot mai mici, i-am reda la fel de mari, atunci apare iluzia de mărime.

Iluzia = o consecință a contrazicerii vechiului sistem de legături temporare.

Ex: iluzia lui Aristotel – dacă punem o bilă între degetele arătător şi median încrucişate, ni se pare că percepem două bile, deoarece în viața de toate zilele aceste puncte de pe arătător şi median nu sunt stimulate de acelaşi obiect, ci de două obiecte diferite.

REPREZENTĂRI

Reprezentarea = proces cognitiv – senzorial de semnalizare în forma unor imagini unitare, dar schematice, a însuşirilor concrete şi caracteristice ale obiectelor şi fenomenelor în absența acțiunii directe a acestora asupra analizatorilor.

Caracteristici:

Informațiile perceptive pe baza cărora se organizează conduita umană nu dispar, ci sunt integrate şi prelucrate prin procese psihice mai complexe, între care şi reprezentarea.

Creierul uman dispune de mecanisme prin care se evocă realități trecute

-> este capabil de reprezentare.

Ex: - refacem mintal o întâmplare petrecută cu câtva timp în urmă de o anumită persoană etc. –> reprezentarea înseamnă ,, A vedea cu ochii minții".

a) Imaginea în reprezentare cuprinde însuşiri intuitive, figurative ale obiectelor şi de aceea sub acest aspect se aseamănă cu imaginea perceptivă. Dar imaginea în reprezentare nu este o simplă urmă a percepției, ci este un proces psihic mai complex, în desfăşurarea căruia se implică operațiile gândirii –> formele complexe ale reprezentării apar numai atunci când şi operațiile mintale ating un anumit nivel de generalitate. Totuşi, reprezentările nu derivă în mod automat din gândire.

Ex: sunt persoane care posedă o gândire avansată, dar cu slabe capacități de reprezentare.

b) Imaginea în reprezentare este o imagine secundară.

In raport cu imaginea perceptivă, aceasta este secundară deoarece apare pe baza percepției, dar din punct de vedere al valorii pentru cunoaştere reprezentarea este mai importantă (bogăția experienței perceptive este numai o condiție pentru dezvoltarea reprezentării).

c) Reprezentarea nu este numai un simplu fapt de evocare din memorie.

Dacă avem în vedere reprezentările generale (ex: figurile geometrice, schemele figurative ale unor dispozitive tehnice) cărora nu le putem găsi un corespondent fidel în realitate, ele sunt generate de procesul reprezentării, adică sunt construcții mintale.

d) Procesul reprezentării este influențat de acțiunile practice ale subiectului cu obiectele. In cadrul acestor acțiuni se realizează selecția unor însuşiri ale obiectelor şi estomparea altora, fapt ce se reflectă în structura imaginii.

e)În formarea reprezentărilor **CUVÂNTUL** are o funcție reglatoare (este condiție cu caracter de lege).

Acesta asigură:

- evocă reprezentarea deja formată şi cerută de sarcini cognitive şi practice;
- dirijează construirea unor imagini mai bogate sau mai schematice, mai fidele obiectului reprezentat sau mai îndepărtate;
- asigură înlănțuirea şi organizarea unor serii întregi de imagini;
- este instrumentul de organizare şi transformare a imaginilor;
- prin cuvânt reprezentările sunt integrate proceselor de gândire şi imaginație.

Concluzii:

a)- Reprezentările se aseamănă sub aspectul conținutului cu percepțiile, iar din punct de vedere al procesului de producere, ele se apropie de gândire.

b) –În procesul reprezentării se împletesc analiza şi sinteza senzorială care urmează coordonatele acțiunii directe cu obiectele, cu operațiile intelectuale şi cu funcția reglatorie a cuvântului. –> reprezentarea are o dublă natură:

- una intuitiv – figurativă ;
- una operațional – intelectivă ;

-> reprezentarea face trecerea la procesele cognitive superioare.

c) – Reprezentarea este demersul elementar şi fundamental atât al memoriei, cât şi al gândirii şi imaginației.

Ea constituie o subtreaptă, un moment intermediar între senzorial şi logic.

Deoarece se construieşte în plan mintal, reprezentarea are valoare de semiconcept sau de concept potențial.

II. CALITĂȚILE REPREZENTĂRILOR

Mulți autori au interpretat reprezentarea comparând-o cu percepția şi de aceea au spus că este inferioară, mai slabă, fragmentară, instabilă –>. ei au văzut-o ca un simplu fenomen de urmă.

Integrând-o procesului cognitiv unitar şi ascendent, calitățile ei dobândesc o altă valoare.

1.În structura reprezentării dobândesc relevanță însuşirile importante, toate elementele structurale ale obiectului.

Imaginea reprezentării unui obiect are un caracter figurativ, similar percepției, dar apărând în absența obiectului este mai slabă ca intensitate.

Totuşi, în structura sa, dobândesc relevanță însuşirile importante ale obiectului.

ex: reprezentarea unui autoturism este mai ştersă decât percepția lui, dar cuprinde obligatoriu toate elementele structurale ale acestei clase.

2.Reprezentarea evocă însuşirile intuitive, caracteristice pentru un obiect sau o clasă de obiecte.

Față de percepție, reprezentarea pare mai săracă, nu cuprinde prea multe detalii (acestea sunt estompate), dar evocă însuşirile intuitive, caracteristice pentru un obiect sau o clasă de obiecte.

ex: - reprezentarea unui munte nu cuprinde detalii despre forma crestelor, vegetație şi nuanțele cromatice, dar redă cu claritate ascuțimea crestelor, înălțimea lor, caracterul abrupt al pantelor, etc. –> o schemă sugestivă.

3.Reprezentarea nu redă relațiile spațio-temporale.

Spre deosebire de percepția unui obiect, reprezentarea acestuia se face fără vederea relațiilor spațio-temporale în care acesta se poate afla.

Detaşarea de fond este totală, iar obiectele şi fenomenele aparținând unor locuri şi momente pot fi transpuse în altele fără a se perturba cunoaşterea lor

–> în reprezentare există conştiința absenței obiectului şi a reflectării „trecutului ca trecut".

4.În reprezentare, nuanțele cromatice se reduc la culorile fundamentale.

Dacă în percepție un obiect este reflectat în toate nuanțele sale cromatice, în reprezentare acestea se reduc la culorile fundamentale –> nivel ridicat de generalizare intuitivă.

5.Reprezentările au o mai mare libertate față de schema structurală a obiectelor individuale, ele putându-se modifica în funcție de cerințele cunoașterii și practicii.

ex: - reprezentăm legarea în serie și în paralel a unor becuri fără a se respecta întocmai locul pe un panou din laboratorul de fizică.

6.Reprezentările au o stabilitate și coeziune redusă.

Reprezentările sunt în general fluctuante, apar și dispar. Stabilitatea este o calitate educabilă, adică, ea poate atinge un grad înalt în profesiunile care au o stabilitate a reprezentărilor, mai cu seamă la artiști, poeți, muzicieni.

7.Reprezentarea are un caracter ,,panoramic"

Ea oferă concomitent tot ansamblul de informații inaccesibile percepției.

ex: - reprezentarea unui cub cu patru fețe vizibile –> reprezentarea este un ,,portret" al clasei de obiecte sau evenimente.

8.Reprezentarea adaugă unele însușiri inaccesibile percepției.

ex:- detașarea de fond este totală (chiar estomparea lui) ;

-constanta imaginii luată la o distanță standard.

Concluzii:

-> Reprezentarea este o generalizare intuitivă susținută de operativitatea gândirii și asigură reținerea însușirilor configurative, caracteristice pentru o grupă de obiecte.

->Reprezentarea este un fel de ,,simbol generalizator", putând să înlocuiască orice obiect din acel grup.

->Implicarea cuvântului și a semnificației acestuia crește gradul de generalizare în reprezentare.

III. CLASIFICAREA REPREZENTĂRILOR

A. După **analizatorul dominant** în producerea lor avem:

1. Reprezentări vizuale.
2. Reprezentări auditive.
3. Reprezentări chinestezice.

1. **Reprezentările vizuale** – sunt cele mai numeroase în experiența fiecărei persoane și exprimă cel mai bine multe din calitățile generale ale reprezentărilor;
   - sunt detașate de fond și proiectate pe un ecran intern uniform;

- sunt degajate de detaliile cromatice, culorile reducându-se la cele fundamentale;
- sunt mai ales bidimensionale, iar cele tridimensionale sunt mai greu de realizat deoarece necesită o dotare mai specială şi un exerciţiu mai îndelungat;
- au o dezvoltare deosebită la pictori, arhitecţi, proiectanţi.

Însuşirea diferitelor discipline şcolare necesită dezvoltarea reprezentărilor specifice pentru acestea.

*ex: reprezentări: geografice, geometrice, tehnice.

2. **Reprezentările auditive** – reproduc zgomotele, sunetele muzicale şi verbale singulare ,dar şi structurile melodice sau verbale.

ex: o melodie este reprezentată sub aspectul ritmului, al variaţiei de intonaţie sau al măsurilor de înălţime.

Reprezentările verbale au rol deosebit în procesul însuşirii limbilor străine, deoarece modelul pronunţiei reglează vorbirea în curs de desfăşurare.

- se referă la ritmuri, intensitate, particularităţi fonetice;
- reprezentările melodice au rol asemănător în munca dirijorilor şi compozitorilor.

3. **Reprezentările chinestezice** – sunt imagini mintale ale propriilor mişcări

- în timpul realizării lor se produc micromişcări în grupurile de muşchi corespunzătoare –> rezultă că reprezentările chinestezice sunt actele ideomotorii care pregătesc desfăşurarea viitoarelor mişcări
- stau la baza realizării antrenamentelor ideomotorii, care presupun doar reprezentarea mişcării –> pe această bază s-au obţinut rezultate bune în activitatea sportivă (cei ce au realizat mai înainte un antrenament ideomotor şi-au format mai repede şi mai bine deprinderile necesare).

B. După gradul de generalizare:

1. reprezentări individuale
2. reprezentări generale

1. Reprezentările individuale.

BCU "VICENTIU BABEŞ" UNIVERSITY LIBRARY

- sunt reprezentările acelor obiecte, ființe şi fenomene deosebit de semnificative pentru o persoană (părinți, casa părintească, învățător, şcoală etc) --> întâlnirea repetată cu acel obiect produc o oarecare generalizare senzorială.

Există situații când ceva, ce este interesant sau produce o puternică emoție, chiar dacă apare o singură dată, duce la formarea rapidă a unei reprezentări ce va fi uşor de evocat (astfel de reprezentări cuprind mai multe detalii iar însuşirile caracteristice nu ies uşor în evidență).

2. **Reprezentările generale.**
   - cuprind în structura lor însuşirile comune pentru o întreagă clasă de obiecte pe baza cărora orice element nou este recunoscut ca aparținând aceluiaşi grup;
   - au un grad diferit de generalitate;

ex: reprezentările geometrice, ating cel mai înalt grad de generalitate şi sunt foarte aproape de concept -> acestea au o mare importanță în formarea noțiunilor.

C. După nivelul operațiilor implicate în geneza lor avem:

1. Imagini reproductive.
2. Imagini anticipative.

1. **Reprezentările reproductive** – evocă obiectele sau fenomenele percepute anterior. Evocările pot fi:

a) **statice** – sunt simple şi reflectă obiectul în mişcare.

ex: o bilă aşezată pe masă.

b) **cinetice** – reflectă mişcarea.

ex: rostogolirea bilei.

c) **de transformare** – reflectă schimbările pe care le-a suferit efectiv obiectul.

ex: dacă bila ar fi din plastilină s-ar putea alungi sau turti.

Imaginile reproductive cinetice şi de transformare sunt posibile începând cu vârsta de 7-8 ani.

2. **Reprezentările anticipative.**
   - sunt mult mai complexe şi se referă la mişcări sau schimbări care încă nu au fost percepute .
   - sunt rezultatul intervenției operațiilor gândirii şi proceselor imaginației.
   - pot fi: cinetice şi de transformare.
   - apar în jurul vârstei de 7-8 ani.

BCU IASI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- sunt deosebit de importante în activitatea mentală şi se dezvoltă pe baza unor modele materiale.

ex: - modelul transmiterii fluxului nervos.
- modelul mişcării plăcilor tectonice.

Alte criterii:
- după **tipul de activitate** în care sunt integrate: **literare, geografice, istorice etc.**
- după **procesul psihic** în care sunt integrate: **ale memoriei, ale imaginaţiei**
- după **prezenţa sau absenţa intenţiei şi a efortului voluntar: voluntare şi involuntare.**

IV . ROLUL REPREZENTĂRILOR ÎN ACTIVITATEA MINTALĂ

1. Reprezentările îndeplinesc funcţia de prezentare, adică readuc în minte imaginile obiectelor şi fenomenelor care nu mai sunt prezente permiţând gândirii să prelucreze în mod complex o mulţime de date ale experienţei anterioare –> aceste imagini nu sunt obiectele însele, ci simbolurile figurative ale obiectelor.
2. Reprezentările sprijină construirea sensului cuvintelor.

Astfel, în dicţionarele enciclopedice se folosesc cuvintele, dar se dau şi imaginile pentru că acestea aduc informaţii care nu pot fi redate prin cuvinte.

3. Reprezentările pregătesc şi uşurează generalizările din gândire datorită faptului că în structura lor se cuprind însuşiri comune şi caracteristice.

*ex: formarea noţiunii de dreptunghi, la elevi mici, porneşte de la identificarea în mediul înconjurător a suprafeţelor cu o astfel de formă (numai după ce percepţiile au fost repetate şi dirijate verbal se formează reprezentările şi se trece la însuşirea noţiunii).

Generalizările cuprinse în reprezentare, deşi nu sunt încă însuşiri esenţiale, cuprind în ele generalitatea, ceea ce reprezintă un pas în trecerea spre noţiune.

4. Reprezentarea constituie punct de plecare şi suport intuitiv pentru desfăşurarea şirului de raţionamente în vederea rezolvării unei probleme.

*ex: - în geometrie, desenarea figurii înseamnă a rezolva pe jumătate problema.

-gândirea tehnică e susţinută şi favorizată de capacitatea de a avea reprezentări dinamice şi frânată de imaginile statice.

5. Reprezentarea controlează unele generalizări ale gândirii.

O parte din generalizările gândirii sunt verificate logic, dar sunt controlate şi prin aplicarea la situaţiile reprezentate (acest control îl anticipează pe cel logic).

6. Reprezentarea influenţează procesul imaginaţiei, adică vizează atât imaginaţia reproductivă cât şi pe cea creatoare deoarece actele imaginative constau în combinarea şi recombinarea imaginilor din experienţa anterioară –> nivelul de dezvoltare a reprezentărilor constituie o condiţie favorabilă pentru activitatea mentală în general.

PROCESELE COGNITIVE SUPERIOARE

GÂNDIREA

1. Intelectul şi procesele cognitive superioare

Intelectul = sistem de relaţii, activităţi şi procese psihice superioare (inteligenţă, gândire, memorie, imaginaţie, limbaj)

- se formează numai în mediul sociocultural;
- se formează pe proprietăţi specifice creierului uman;
- se bazează pe experienţa anterioară, dar o depăşeşte;
- este propriu numai omului;

->spre deosebire de actele senzorio-motorii care au caracter nemediat şi presupun relaţia de ,,faţă în faţă", actele intelectuale prezintă următoarele caracteristici:

- au caracter mediat, adică se folosesc de: limbaj, semne şi simboluri, informaţii memorate şi actualizate selectiv, modele culturale, etc.;
- au caracter generic, categorial=> că actele intelectuale nu operează cu obiecte şi fapte individuale, ci cu clase, categorii ce se situează la diferite nivele de abstractizare şi generalizare;
- operează nu numai asupra realului ci şi asupra posibilului;
- asigură caracterul reversibil şi anticipativ al timpului psihic;

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- se desfăşoară în plan mintal, supraordonat câmpului senzorial şi relativ autonom faţă de acesta;

-diferenţa dintre actele senzorio-motorii (S) şi actele intelectuale(I):

1. S. – furnizează (prin senzaţii, percepţii) informaţii despre însuşirile concrete, intuitive ale obiectelor singulare;

I. – depăşesc obiectele singulare concrete, trecând la clase sau categorii de obiecte;

Modelele intelectuale au totdeauna un conţinut categorial.

2. S. – se produc prin relaţie nemijlocită cu obiectele; cu obiectele se stabilesc relaţii de ,,hic et nunc"= ,,aici şi acum".

I. – nu au nevoie de relaţii perceptive directe, nemijlocite, ci ele sunt mijlocite.

Elementele intermediare sau mijlocitorii sunt: cunoştinţele acumulate de memorie, datele experienţei personale, modele culturale etc.

3. S. – au ca rezultat imagini intuitive;

I. – se îndepărtează de imaginile intuitive şi ajunge la noţiuni sau idei abstracte.

Reprezentările se situează între actele senzorio-motorii şi cele intelectuale.

4. S. – se referă numai la real;

I. – se referă la real, dar şi la posibil;

5. S. – au în vedere timpul prezent;

I. – presupun corelarea celor trei dimensiuni ale timpului: trecut, prezent şi viitor.

Timpul fizic = ireversibil şi univoc, adică timpul consumat nu se mai întoarce, ci se derulează de la trecut spre viitor.

Timpul psihic= reversibil şi anticipativ, adică în plan mintal, putem reveni în trecut şi ,,merge" în viitor.

⇨ că actele intelectuale:

- se desfăşoară pe plan mintal ;
- sunt independente de câmpul senzorial, de spaţiu şi timp.

Procesul constituirii intelectului.

Conform psihologiei genetice (J. Piaget), inteligenţa este o formă superioară de adaptare optimă, eficientă, la situaţii noi, prin restructurarea experienţei subiectului.

Adaptarea se realizează pe baza a două procese:

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- asimilarea – constă în aplicarea schemelor senzorio-motorii şi cognitive pe care le posedă copilul la situaţii noi.

Ex: copilul asimilează la schema suptului: sânul mamei, biberonul degetul etc.

- acomodarea – constă în restructurarea shemelor senzorio-motorii şi cognitive de care dispune subiectul.

Interacţiunea dintre asimilare şi acomodare asigură un echilibru nou, dar la nivel mai înalt (evoluţia de la simplu la complex).

Fiecare stadiu al dezvoltării intelectuale cuprinde achiziţiile stadiului anterior, dar îl depăşeşte prin restructurări calitative.

Stadiile se derulează într-o succesiune logică.

1. **stadiul inteligenţei senzorio-motorie** (0-2 ani) cuprinde 6 substadii:

a). – etapa exersării reflexelor (0-1 lună) – constă în exersarea de către copil a shemelor senzorio-motorii simple (reflexe necondiţionate) cu care se naşte (supt, apucat)

b). – etapa primelor adaptări dobândite şi reacţia circulară primară (1-5 luni).

ex: - o reacţie devine semnal pentru o altă reacţie:

- vederea unei persoane produce o reacţie vocală;
- copilul apucă un obiect şi îl duce la gură;

->în această etapă copilul rămâne centrat asupra propriului corp (autocentrism), adică acţuinile efectuate de copil asupra propriului corp;

c). – etapa reacţiilor circulare secundare (5-8 luni)

-> reacţiile circulare sunt secundare deoarece ele nu mai sunt orientate doar asupra propriului corp, ci şi asupra mediului (se trece de la autocentrism la alocentrism – Fllavel)

-> apare un început de intenţionalitate, deşi nu se poate vorbi de scopuri.

Ex: - copilul loveşte întâmplător jucăria agăţată şi pentru că îi place cum sună, continuă să o lovească;

d). – coordonarea schemelor secundare şi aplicarea lor la situaţii noi (8-12 luni).

-> se diversifică schemele senzorio-motorii, se coordonează şi se folosesc ca mijloace pentru atingerea unor scopuri.

-> apare schema ,,permanenţei obiectelor"=> că se conştientizează existenţa unor obiecte, chiar dacă sunt ascunse.

Ex: - copilul caută obiectul pierdut în locul unde fusese iniţial.

e). – etapa reacţiilor circulare (peste 12 luni).

-> pentru a-şi atinge scopurile copilul descoperă noi mijloace prin încercări în plan zenzorio-motor.

Ex: - pentru a intra în posesia unui obiect aflat pe masă copilul încearcă să-l apuce cu mâna, dar nu-l ajunge şi atunci trage faţa de masă.

f). – etapa inventării de noi mijloace prin combinaţie mentală (spre sfârşitul anului al 2-lea).

-> apar: limbajul şi reprezentările => interiorizarea acţiunilor mentale simple (copilul operează în plan mintal).

-> se trece astfel la inteligenţa sistematică.

2. Stadiul preoperaţional (2-7 ani)

-> se numeşte preoperaţional deoarece acţiunile interiorizate nu sunt încă reversibile.

-> are ca premise interiorizarea acţiunilor (dezvoltarea limbajului şi funcţia simbolic reprezentativă în general (desen, imitaţie, joc, reprezentare).

Ex: - bățul = calul;
- păpuşa = fetiţa;

->obiectele sunt reprezentate schematic prin desen;

->se formează operaţiile de seriere şi clasificare;

->se menţine încă ireversibilitatea perceptivă;

ex: - copilul crede că foiţa este mai mare decât bastonaşul, obţinut din aceeaşi cantitate de plastilină.

⇨ că la această vârstă copiii nu pot sesiza aspectele esenţiale, iar cuvintele au un conţinut semiconceptual, apropiat de cel al reprezentărilor generale.

->spre finalul stadiului apare conceptul de număr.

3.Stadiul operaţiilor concrete (7-12 ani)

->se numeşte stadiul ,,operaţiilor concrete"deoarece acţiunile interiorizate devin reversibile, deci se transformă în operaţii.

->reversibilitatea prin inversiune= capacitatea minţii de a se mişca simultan în sensuri opuse.

Ex: - adunare – scădere,
- înmulţire – împărţire,

->este surprinsă invarianţa, adică ceea ce este constant şi identic în lucruri,

ex: -conservarea materiei – 7-8 ani.
-conservarea greutăţii – 9 ani.
-conservarea volumului – 11 ani.

->operațiile rămân ,,concrete" deoarece copilul nu poate opera decât cu obiecte concrete şi cu reprezentări imediate ale acestora; nu poate opera cu enunțuri verbale abstracte.

->spre finalul stadiului se produce o reorganizare a structurilor operaționale şi o ierarhizare a lor, constituindu-se mecanismele de coordonare logică şi matematică.

4.Stadiul operațiilor formale (12-17 ani)

->se mai numeşte şi propozițional deoarece subiectul poate opera cu enunțuri verbale abstracte => că subiectul nu se limitează să acționeze direct asupra obiectelor concrete (operații de clasificare, numerație, calcul etc.), ci coordonează propozițiile (judecățile) în unități mai mari (fraze, discursuri, etc).

->apar structuri intelectuale complexe de tipul raționamentului ipotetico-deductiv (,, dacă...atunci") => că printr-o astfel de coordonare a propozițiilor se trece de la operarea asupra realului la operarea asupra posibilului.

->se consolidează reversibilitatea prin inversiune şi apare reversibiliatea prin reciprocitate.

*ex: - A este fratele lui B
- B este fratele lui A

Până la 20 de ani aparatul intelectual se constituie în tot ceea ce are el fundamental => că adolescentul este apt de gândire abstractă şi teoretică.

2. CARACTERIZAREA PSIHOLOGICĂ A GÂNDIRII

În primele decenii ale sec. XX, termenul preferat de psihologi pentru denumirea proceselor superioare de cunoaştere – era cel de,,gândire".

Mai târziu gândirea este integrată şi subordonată termenului de inteligență.

Ex:

Pentru Viaud, gândirea coneptuală este o formă generală de adaptare la mediu, chiar o prelungire a mecanismelor biologice de adaptare.

La Piaget, diferitele forme ale gândirii (preconceptuală, intuitivă, concretă, formală) sunt ,,stadii" ale inteligenței.

P. Oleron nemulțumit de faptul că termenul de gândire are unele conotații subiective, îl înlocuieşte cu cel de ,,activități intelectuale" din perspectiva psihologiei comportamentului.

După opinia lui activitatea intelectuală se conduce după anumite idei:

- se exercită după ,,circuite lungi" spre deosebire de reacțiile reflexe care sunt imediate;

BCU IAŞI

- comportă elaborarea şi utilizarea unor modele asupra unor obiecte percepute de subiect (ex: sist. simbolice);
- presupun prezenţa invenţiei (în rezolvarea de probleme);
- limbajul apare ca mijlocitor în executarea lor;

⇨ că numai gradat unele activităţi intelectuale capătă caracter de gândire.

P.P.Neveanu, introduce gândirea în noţiunea de intelect şi o consideră ca trăsătură distinctivă, ceea mai importantă a psihicului uman, definitorie pentru om.

Este considerată aşa deoarece:

- produce modificări la nivelul informaţiei cu care operează;
- face saltul de la neesenţial la esenţial, de la individual şi particular la general, de la concret la abstract;
- antrenează toate disponibilităţile psihice în realizarea procesului cognitiv, nu doar sub aspect cognitiv ci şi efectiv-motivaţional;
- orientează, conduce şi valorifică la maximum toate procesele psihice;
- are capacitatea de a-şi reintroduce propriile produse (idei, concepţii, teorii) în circuitul informaţional, declanşând noi procese intelectuale.

Cu toate că rolul gândirii este deosebit de mare, în definirea şi caracterizarea ei apar o serie de dificultăţi şi anume:

- imposibilitatea stabilirii unor linii de demarcaţie între senzorial şi logic, deoarece procesele senzoriale se intelectualizează (sunt, integrate verbal – logic), iar cele logice capătă forme de manifestare intuitive (concepţiile figurale);
- insuficienţa cunoaşterii structurii interne a gândirii, aceasta fiind contradictorie.

ex: gândirea se orientează de la singular spre esenţial şi necesar, deci către invarianţa obiectuală dar, invarianţa o întâlnim şi la percepţie şi reprezentare=> că generalul nu poate fi redus la singular dar, el nu există decât prin individual şi singular.

->abstractizarea este o operaţie mintală, subiectivă, dar ea nu poate exista,în sine,fără să recurgem la real.

Pretenția unor psihologi (Binet, Marbe etc.) de a găsi o ,,gândire pură", fără mijloace simbolice este de neconceput.

În aceste condiții apar două aspecte:

a). – psihologia tradițională recurge la o definiție descriptiv explicativă a gândirii considerată ca fiind procesul psihic de reflectare a însușirilor esențiale şi generale ale obiectelor şi fenomenelor, a relațiilor dintre ele, prin intermediul noțiunilor, judecăților şi raționamentelor.

b). – psihologia contemporană recurge la o definiție operațională unde accentul se pune pe dobândirea şi ordonarea informațiilor, pe găsirea răspunsului la o situație critică.

Cele două definiții sunt complementare şi ne furnizează principalele caracteristici ale gândirii:

a)– caracterul informațional-operațional: gândirea este un proces de prelucrare şi interpretare a informațiilor, ea separă genericul şi necesarul de singular şi accidental, reproduce relațiile obiective, anticipează posibilul.

b)– caracter mijlocitor: gândirea mijloceşte celelalte procese psihice=> că ea atribuie înțeles imaginii perceptive, foloseşte denumiri verbale, se mijloceşte pe sine prin propriile produse.

c)– caracter mijlocit: gândirea nu operează direct asupra realului a obiectelor şi fenomenelor, ci asupra informațiilor furnizate de senzații şi percepții, asupra celor evocate din memorie sau obținute prin combinările imaginative ; ea este mijlocită de limbaj care asigură nu doar interiorizarea informațiilor, ci şi exteriorizarea lor.

d)– caracter generalizat şi abstractizat: gândirea operează cu însuşiri abstracte, cu modele ideale care nu au un corespondent obiectual concret, dar cu un rol deosebit de mare în înțelegerea realității, generalizând şi abstractizând gândirea se îndepărtează aparent de realitate, dar orice salt se soldează cu o înțelegere superioară a legilor acesteia.

e)caracter finalist: acest caracter nu trebuie înțeles ca o simplă alegere a unei alternative optime ci ca o anticipare a scopului (înainte de a fi executată activitatea este planificată mintal) şi ca o justificare sau motivare a celor săvârşite.

f) caracter sistematic: gândirea este formată din elemente structurate, ierarhizate între care se stabilesc multiple combinații, fapt ce-i asigură autoreglajul.

3. GÂNDIREA CA PROCES PSIHIC CENTRAL

Definiție : Gândirea = procesul cognitiv de însemnătate centrală în reflectarea realului care, prin intermediul abstractizării şi generalizării coordonate în acțiuni mentale, extrage şi prelucrează informații despre

relațiile categoriale şi determinative în formarea conceptelor, judecăților şi raționamentelor.

Caracteristici :

a) Gândirea = proces psihic central în cadrul S.P.U. pentru că:

- antrenează toate celelalte funcții psihice;
- orientează, conduce şi valorifică celelalte procese psihice:
- percepțiile devin observații;
- comunicarea verbală capătă înțeles;
- voința îşi precizează scopurile pe bază de predicție, etc;
- are rol decisiv în cunoaştere => că face trecerea de la aparență la esență, de la formă la conținut, de la particular la general;
- este definitorie pentru om ca subiect al cunoaşterii logice raționale (omul= ființă rațională).

b) – Gândirea reflectă realul, adică ceea ce există.

*Imaginația, ca ,,producătoare de nou", iese din sfera realului.

*Percepția se referă la real, dar ea reflectă exteriorul lucrurilor, ceea ce este vizibil, accesibil, forma (percepția reflectă obiecte singulare).

*Gândirea se referă la realul ,,invizibil", adică realul inaccesibil celorlalte procese de cunoaştere; vizează esența, ceea ce este stabil şi grupează obiectele în clase (categorii).

c) – Gândirea foloseşte procedee mentale de lucru (operații) şi anume: analiza, sinteza, abstractizarea, generalizarea, comparația, etc.

d) – Spre deosebire de procesele senzoriale, care au ca obiect de studiu – obiectele şi faptele singulare, obiectul gândirii îl constituie relațiile.

Relațiile pot fi:

- categoriale – (de la categorie) = exprimă proprietățile şi relațiile esențiale şi generale a obiectelor şi fenomenelor realității
- determinative – (de la determinare = a produce) – adică legile obiective, relațiile cauză-efect.

e)-Produsele gândirii îmbracă forma noțiunilor, conceptelor, judecăților, şi raționamentelor.

f) -Gândirea are un caracter procesual, adică se desfăşoară în mai multe faze şi duce la obținerea unor idei, concluzii, sisteme cognitive încheiate, ce reintră în circuit şi servesc ca bază pentru noi demersuri ale gândirii => caracterul infinit al cunoaşterii umane.

IV. OPERAȚIILE GÂNDIRII

Operațiile gândirii= procedee mintale cu ajutorul cărora informațiile asimilate sunt prelucrate, interpretate, raportate unele la altele.

1. **Analiza** = operația logică prin care descompunem mintal întregul în părți şi desprindem diferitele lui aspecte sau însuşiri.
   - constituie începutul procesului de cunoaştere a fenomenelor.

ex: la nivelul percepției se fac diferenției (analize) de forme, culori, gusturi etc. şi de structurări ale întregului (sinteze).

La nivel intelectual aceste operații sunt superioare calitativ realizându-se cu mijloace verbale,=> că prin intermediul simbolismului verbal se realizează în plan mintal descompuneri, disocieri, separări ale unor obiecte în părți componente şi apoi reunirea lor, după o altă schemă, cu scopul obținerii unor informații noi.

Ex: analiza gramaticală a unei propoziții.

2. **Sinteza** = reunirea mintală a părților într-un întreg (uneori după o altă schemă).

Analiza şi sinteza deşi se opun, ele se şi presupun.

Analiza pune la dispoziția sintezei elementele necesare refacerii întregului, iar sinteza verifică, completează şi întăreşte analiza.

3. **Comparația** = operația prin care se stabilesc asemănările şi deosebirile dintre două sau mai multe obiecte, după un criteriu clar formulat.

Ex:- putem stabili asemănările şi deosebirile dintre doi colegi de clasă, dintre două substanțe chimice utilizate într-o lucrare de laborator.

Când există mai multe criterii, atunci acestea sunt considerate succesiv.

Comparația stă la baza oricărui proces de cunoaştere, iar prezența unui criteriu constituie o normă a logicii.

4. **Abstractizarea** = operația prin care se selectează şi se rețin însuşiri sau relații esențiale şi comune unor clase de obiecte (ce vor fi implicate în noțiuni şi concepte) şi neglijarea celor variabile, neesențiale.
   - este formă superioară de analiză;
   - analiza este selectivă, deoarece nu acordă aceeaşi însemnătate tuturor însuşirilor;

ex: forma frunzelor, caracteristică pentru o specie de plante, este mai puțin importantă decât sinteza clorofiliană ce se produce în frunze în condiții de lumină, căldură, umiditate şi mediu aerian.

   - aspectele invariabile, ascunse, impalpabile sunt desemnate prin termenul de ,,abstract" şi

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

sunt mai greu de evidențiat => în urma abstractizării se trece de la aspectele variabile şi vizibile ale obiectelor (ex: culoare, formă, mărime etc.) la aspectele invariabile, esențiale, referitoare la funcția pe care o îndeplinesc (ex: înmulțirea prin semințe).

->Selectivitatea poate fi:

- pozitivă (prin retenție, adică reținere, păstrare).
- negativă (prin eliminare, ignorare).

->Abstractizarea se aplică nu numai concretului, ci şi unor abstracțiuni subordonate => abstracțiuni ale abstracțiunilor.

Ex: în biologie – ajungem de la specie la genuri, la încrengături, la regnuri.

5. **Generalizarea** poate fi definită în dublu sens:
   - intensiv.
   - extensiv.

Latura intensivă= operația prin care se reunesc însuşirile abstracte (esențiale, comune, generale) într-un model informațional, menit să definească o clasă de obiecte.

Latura extensivă = operația prin care modelul informațional la care s-a ajuns este extins şi la alte obiecte care nu au făcut parte din industria inițială.

Ex: Copilul îşi însuşeşte noțiunea de fruct pornind de la câteva fructe care i-au fost prezentate: măr, pară, nucă etc..

Ulterior el va extinde modelul şi la alte obiecte pe care nu le întâlnise până atunci (gutuie, portocală, banană) afirmând ,,şi acestea sunt fructe".

Când se raportează un obiect individual la o clasă sau categorie, atunci se efectuează o generalizare.

Ex: când spunem ,,aceasta este o carte" atunci includem obiectul concret într-o clasă (cea a cărților), adică recunoaştem că el posedă însuşirile sintetizate de această noțiune.

6. **Concretizarea** = opusă abstractizării => că se trece de la abstract la concret.
7. **Particularizarea** = opusul generalizării =>că se trece de la general la particular.
8. **Inducția**-este suportul logic al procesării ascendente care porneşte de la experiențe concret-intuitive şi imagini mintale.

-organizează datele observației şi experienței şi le clasează sub formă de concepte.

-surprinde regularitatea şi facilitează formularea unor concluzii generale dintr-o multitudine de cazuri particulare.

-raţionamentul inductiv (dacă...atunci.)are caracter probabilist.

9. Deducţia-descrie demersul descendent al gândirii.

-porneşte de la general, prin implicaţii şi ajunge la cazuri particulare.

-debutează prin ipoteze ca fiind adevărate şi apoi derivă implicaţiile acestora; dacă premisele sunt adevărate , atunci concluziile trebuie să fie adevărate.

-expresia logică a raţionamentului deductiv este silogismul , în care pornind de la doua premise , se extrage o concluzie ;concluziile sunt juste dacă premisele sunt valide.

Din punct de vedere psihologic , inducţia şi deducţia stau la baza formării conceptelor empirice şi ştiinţifice.

Aceste operaţii apar în blocuri interacţioniste, cupluri reversibile (analiză-sinteză, abstractizare-conctretizare, generalizare – particularizare şi asigură gândirii posibilitatea de a se ,,mişca" simultan în toate sensurile obţinându-se un echilibru cognitiv, bază indispensabilă pentru orice activitate umană.

5.ALGORITMICA ŞI EURISTICA

În organizarea operaţiilor intelectuale intervin formule şi strategii diferite

Algoritmica = strategia gândirii ce utilizează algoritmi.

Algoritmii = serii strict ordonate de operaţii ce intervin succesiv până se ajunge la îndeplinirea sarcinii respective

= structuri operaţionale standardizate ce conduc la soluţii sigure (se exprimă prin reguli precise).

Ex: - extragerea rădăcinii pătrate dintr-un număr,

-algoritmul înmulţirii,

-au avantajul că conduc la rezultate sigure,

-punerea în evidenţă şi exersarea lor este necesară pentru, optimizarea învăţării şi rezolvarea de probleme,

-utilizarea calculatoarelor electronice a dus la intensificarea, cercetării şi evidenţierii algoritmilor din multe domenii ale ştiinţei şi activităţii practice.

->Nu toate ştiinţele pot fi algoritmizate.

Ex: în domeniul ştiinţelor socio-umane utilizarea algoritmilor este destul de limitată.

BCU CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

Euristica = strategie ce operează cu procedee care conduc la descoperiri şi invenţii.

Procedeele euristice = serii de operaţii ordonate la întâmplare, din mers şi în variante diferite.

= sisteme operaţionale plastice, deschise, de tipul întrebărilor, a ipotezelor şi îndoielii faţă de ceea ce este considerat ca adevărat sau valabil.

= modalităţi de incitare a gândirii şi lucrului intelectual, de orientare într-un anume sens, fără siguranţa modului cum se va opera în contunuare.

= se abat uneori de la rigoarea logică şi se prelungesc în fantezie.

= devin algoritmi dacă sunt verificate şi completate.

- au dezavantajul că rezultatul nu este totdeauna sigur.
- au avantajul că pot conduce la descoperiri şi invenţii (o descoperire necesită invenţii, iar invenţia apelează la descoperiri anterioare).

Euristica – nu rămâne la gândirea de tip ,,da-nu", ci suscită producţia intelectuală divergentă.

Orice activitate intelectuală îmbină algoritmica şi euritmica în proporţii ce depind de natura sarcinii de rezolvat.

6. NOŢIUNILE ŞI FORMAREA LOR

NOŢIUNEA = o condensare selectivă de informaţii despre însuşirile generale ale anumitor clase de obiecte sau fenomene.

= > unitatea de bază a gândirii.

=> un integrator categorial (se referă la categorii, clase de obiecte).

=> se situează la diferite nivele de abstractizare şi generalizare, ireductibile la un obiect concret =>că noţiunea = totdeauna generală (ex: privighetoare – pasăre – fiinţă) şi totdeauna abstractă (se rupe orice contact cu imaginile, în minte rămânând doar ideea).

->stă la baza reprezentării sistemului cognitiv uman printr-o piramidă a conceptelor, în care dispunerea integratorilor pe verticală este fixă şi exactă (ex: nu se poate inversa noţiunea de gen cu cea de specie).

->trăită subiectiv ca o semnificaţie, ca ceva ce are un înţeles care se dezvăluie prin raportare la alte noţiuni, cu ajutorul judecăţilor şi raţionamentelor => că atunci când definim o noţiune, facem trimitere la alte noţiuni, cu care se află în raport de: subordonare, supraordonare.

Ex: când încercăm să definim noţiunea de ,,oţel", facem trimitere la alte noţiuni – fier, carbon, nichel etc. (oţelul nu se află în stare pură, ci este un aliaj în care se includ: fierul, carbonul etc.).

->se dezvoltă şi se perfecţionează permanent în procesul utilizării şi acumulării de experienţă, prin învăţare.

Există o gamă variată de noţiuni, clasificarea lor putând fi realizată după trei criterii de bază:

a) – după natura însuşirilor pe care le reflectă:
- noţiuni concrete;
- noţiuni abstracte;

b) – după gradul de veridicitate a informaţiilor:
- noţiuni empirice;
- noţiuni ştiinţifice;

c) – după gradul de generalitate:
- noţiuni individual;
- noţiuni particulare;
- noţiuni generale;
- noţiuni universale (categorii).

Noţiunile concrete – reflectă însuşirile necesare, esenţiale şi comune în contextul obiectual concret
- se caracterizează prin proprietatea de convertire a conţinutului (obiectului) într-o reprezentare (schemă imagistică).

ex: pom, animal, om.

Noţiunile abstracte – reflectă însuşirile esenţiale, necesare şi comune, dar detaşate de contextul obiectual => că sunt lipsite de proprietatea de a fi reprezentate.

Ex: bunătate, înţelepciune.

Noţiunile empirice (pseudoconcepte, concepte potenţiale sau concepte cotidiene).
- rezultă din experienţa noastră de viaţă;
- sunt specifice copilului şi şcolarului dar nu dispar total din sistemul cognitiv al adultului;
- sunt limitate, sărăcăcioase în conţinut, sunt foarte personale;
- sunt fie fragile, labile, fie rigide şi conservatoare;
- condensează trăsături concrete, particulare, însuşiri locale, restrictive, aspecte neesenţiale şi înmplătoare (M. Zlate).
- au la bază o logică naturală dominant inductivă şi analogică (şi deducţia este implicată).

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- chiar dacă se apropie de esenţă pe căi ocolite, acest lucru se datorează caracterului generativ şi discriminativ al practicii (esența nu este sesizată conştient).
- pot fi exprimate print-o definiție sau o caracterizare sumară.

Noțiunile ştiințifice:

- rezultă în urma cercetărilor ştiințifice specializate şi a învățării cognitive;
- reflectă însuşiri esențiale şi generale ale obiecțelor şi fenomenelor
- debutează cu o definiție logică, deci cu o precisă integrare în sistem;
- se formează pe baza organizării întregii activități intelectuale şi a constituirii suportului operațional necesar.

În structura gândirii noțiunile empirice şi ştiințifice sunt utilizate împreună.

Ponderea mai mare o au noțiunile empirice, ceea ce face ca gândirea să se desfăşoare la un nivel empiric, concret.

Noțiunile individuale – se referă la un singur obiect, reflectând însuşirile specifice şi definitorii ale acestuia;

- sunt rezultatul unei activități de analiză, comparare şi evaluare a obiectului individual aflat în situații diferite=> că ele conțin o informație filtrată pe baza criteriilor de esențialitate şi necesitate.

Noțiunile particulare – se referă la un grup de obiecte ce posedă aceleaşi însuşiri, reunite sub o singură denumire – cod.

- conținutul unei noțiuni nu se poate extinde asupra unor obiecte ce nu fac parte din grupa dată.

Ex: triunghi dreptunghic.

- în plan mintal, apar ca o integrare a mai multor noțiuni individuale.

Noțiuni generale se referă la un ansamblu mare de obiecte sau clase de obiecte , care au în comun anumite însuşiri esențiale şi necesare.

- însumează mai multe noțiuni particulare.

ex: populația României.

Noțiuni universale (categoriile) – se referă la întreaga mulțime de obiecte sau fenomene circumscrisă unui număr mare de clase

- sunt formate din mai multe noțiuni generale.

Între aceste 4 clase de noțiuni apar interacțiuni atât pe orizontală, cât şi pe verticală, ele putând fi reprezentate sub forma piramidei noționale.

- noțiuni universale (categorii)
- noțiuni generale
- noțiuni particulare
- noțiuni individuale

Pe verticală, interacțiunile dintre noțiuni pot avea direcție ascendentă (de subordonare) sau descendentă (relații funcțional-cognitive).

- se trece de la un etaj la altul al piramidei noționale, realizându-se legături cu sens logic şi semantic între obiecte cu grade diferite de generalizare.

Legăturile orizontale apar la nivelul fiecărui etaj al piramidei noțiunilor şi asigură asamblarea lor => că se poate trece la un nivel superior de generalitate.

În analiza noțiunii întâlnim 2 indicatori:

- conținutul ;
- sfera.

Conținutul noțiunii = numărul însuşirilor esențiale şi necesare pe care le are o noțiune.

Sfera noțiunii = numărul obiectelor la care se raportează conținutul său.

Între conținut şi sferă = raport invers proporțional => că cu cât volumul de însuşiri reținute de noțiune este mai mare, cu atât sfera sa este mai restrânsă.

9. ÎNVĂȚAREA COGNITIVĂ

În dezvoltarea psihică şi constituirea personalității, activitatea de învățare are un rol decisiv (învățăm să mergem, să vorbim, să scriem, să acționăm etc.)

Între procesele psihice şi învățare se stabilesc raporturi de interdependență => că activitatea de învățare antrenează şi implică toate procesele şi funcțiile psihice: percepție, memorie, etc. contribuind totodată la modelarea şi structurarea acestora.

Din acest punct de vedere, învățarea este formativă şi constructivă (este important nu numai efortul de învățare, ci şi modul în care se învață).

Învățarea cognitivă = o formă a învățării şcolare prin care se însuşesc cunoştințele şi operațiile intelectuale corespunzătoare obiectelor de studiu.

a) Însuşirea cunoştințelor se realizează în condițiile dezvoltării psihice prin:

- însuşirea limbii şi constituirea limbajului;

- comunicarea cu adulții;
- asimilarea culturii;
- acumularea de experiență.

b) Formarea operațiilor intelectuale se realizează în procesul de învățare cognitivă, prin parcurgerea unor etape:

->de la acțiunile practice (forme externe materiale, observabile) la reprezentări ->la formulări verbale ->la modalități de lucru mintal (modele mintale abstracte şi generalizate).

Când structurile operatorii sunt defectuoase, atunci şi cunoştințele vor fi deficitare.

Pentru învățare rol hotărâtor îl are acțiunea cu motivația, obiectivele şi scopurile ei, cu modul în care ea se desfăşoară în vederea receptării, prelucrării şi valorificării informațiilor.

Învățarea cognitivă – face trecerea de la conceptele empirice la cele ştiințifice;

->se sprijină pe dezvoltarea analizei, sintezei, abstractizării şi generalizării, a comparației şi clasificării, a algoritmicii, a organizării logice a gândirii;

->are în centrul preocupărilor sale, conținutul informațional cognitiv asimilat => că învățarea cognitivă este solidară cu înțelegerea materialului supus studiului şi propune cultivarea inteligenței;

->are ca strategie, problematizarea, activitatea de rezolvare a problemelor => că, prin apelul la euristică se poate ajunge la performanțe creative;

->face apel la memorie, dar aceasta nu trebuie să aibă întâietate;

->este concentrată pe gândire şi pe toate posibilitățile ei => că se impune organizarea învățării astfel încât să fie înțeles materialul, să fie reformulat personal, apoi să se treacă la memorare şi la controlul stăpânirii lui.

Dacă învățarea se reduce la memorare apare riscul învățării formale, iar fixarea şi reținerea informațiilor se va face fragmentar, defectuos.

ÎNȚELEGEREA

Înțelegerea = o formă de manifestare a gândirii, latura ei funcțională permanentă, prin care se realizează decodificarea semantică a obiectelor, fenomenelor şi acțiunilor prezente prin raportarea lor la fondul de cunoştințe acumulate şi sistematizate.

- >se realizează prin raportarea noilor informații la fondul de cunoştințe deja asimilate şi sistematizate => că insuficiența

BCU IAŞI - CENTRU UNIVERSITY LIBRARY

cunoştinţelor face ca înţelegerea să fie superficială, fragmentară sau chiar falsă.

Condiţii:

- >fond prealabil de cunoştinţe;
- >selecţia şi sistematizarea cunoştinţelor vechi şi a celor ce trebuie înţelese;
- >utilizarea unor demersuri specifice (în funcţie de sarcină) şi precizarea intenţiilor şi a punctelor de vedere ce vor conduce înţelegerea.

Sarcinile înţelegerii:

- >o simplă identificare;
- >descoperirea unei cauze sau interdependenţe;
- >descoperirea principiului funcţional;
- >surprinderea unor corelaţii structurale între fenomene, idei etc.

->înţelegerea poate fi influenţată de anumite intenţii sau puncte de vedere.

Formele înţelegerii

În funcţie de distanţa dintre cunoştinţele vechi şi datele noi înţelegerea poate fi:

a) – spontană
b) – discursivă

a) Înţelegerea spontană.

->se realizează rapid, simplu şi presupune automatizarea, prescurtarea operaţiilor de decodificare semantică.

ex: - identificarea ca fază a procesului perceptiv se realizează prin acest tip de înţelegere.

b) Înţelegerea discursivă.

->se realizează treptat, necesită eforturi conştiente şi presupune trecerea de la decodificarea fragmentelor la cea a dimensiunilor şi apoi la decodificarea integrală, iar în final se produce o restructurare mentală.

În studiul oricărei discipline, intervine înţelegerea discursivă, eşalonată, uneori, pe ani şcolari.

Deoarece în procesul de înţelegere apar obstacole aceasta dobândeşte structura unei rezolvări de probleme.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

REZOLVAREA DE PROBLEME

Definiții .

1. Problema = ,,obstacolul cognitiv" în relațiile dintre subiect şi lumea sa, ,, o dificultate teoretică sau practică"istem de]ntreb[ri asupra unei necunoscute;
2. Situația problematică = o structură generativă de probleme (Chomsky) = o neconcordanță între mijloace şi scopuri

Ex: - mergând cu automobilul, la un moment dat se opreşte; pentru a ieşi din această situație este necesar să definim problema sau problemele: s-a terminat carburantul, s-a înfundat carburatorul, nu funcționează bujiile etc.

Cu cât problema este mai bine formulată cu atât vom şti ce trebuie făcut pentru a pune în funcțuine autoturismul.

3. Demersul rezolutiv = asumarea sarcinii de a depăşi obstacolul cognitiv; demersurile cognitive şi tehnice întreprinse în acest scop conturează domeniul rezolvării de probleme.
4. Rezolvarea de probleme = procesul desfăşurat la nivelul gândirii ce constă în depăşirea de obstacole cognitive apărute în procesul înțelegerii.

Categorii de probleme

a) – după gradul de structurare:

- probleme bine definite – se rezolvă prin strategii algoritmice.
- probleme slab definite – se rezolvă euristic.

b) – după măsura specificării datelor inițiale, a scopului (starea vizată), după necesarul de operații de transforamre a datelor inițiale în cele finale:

1. – reproductiv – necreative – necesită doar o gândire reproductivă şi o rezolvare algoritmică

   Ex: radical din 625 = ?
2. – demonstrativ – explicative – au starea finală bine specificată şi se cere demonstrarea, explicitarea, găsirea cauzalității.

   Ex: demonstrarea teoremei lui Pitagora: suma pătratelor catetelor este egală cu pătratul ipotenuzei.
3. – euristic – creative – au atât începutul cât şi sfârşitul slab definite => că solicită în cel mai înalt grad capacitățile cognitive.

   Ex: Jocul de şah.
4. – inventiv – creative – se aseamănă cu cele euristice, dar au starea inițială mai bine specificată.

BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

Ex: - inventarea unui dispozitiv pentru limitarea noxelor emise de autoturisme.

5. – de optimizare (sau de reproiectare creativă) au starea inițială bine definită, dar cea finală este necunoscută

Ex: reproiectarea dispozitivului de limitare a noxelor.

Accesibilitatea problemelor: problemele bine definite sunt mult mai accesibile elevilor, iar cele slab definite sunt dificile, uneori inaccesibile.

Fazele procesului rezolutiv

a) – punerea problemei= formularea sau reformularea ei => stabilirea clară a cunoscutelor şi necunoscutelor precum şi a relațiilor dintre ele.

= de felul în care este pusă problema depinde succesul în găsirea soluției

= o etapă analitică ce presupune înțelegerea conflictului şi definirea variantelor posibile de combinare a datelor

b) – formularea ipotezelor atât asupra soluției cât şi a procedeelor de rezolvare

-când apar mai multe variante, se procedează la testarea lor în vederea alegerii celei optime.

c) – constituirea modelului rezolutiv – în funcție de ipoteza adoptată.

Ex: - în cazul unei probleme de matematică, după ce s-a stabilit tipul problemei, se actualizează formulele necesare rezolvării problemelor de un anumit tip.

d) – execuția – aplicarea modelului rezolutiv => că se soluționează problema.

e) – verificarea – o etapă necesară mai ales în probleme complexe.

Strategii de rezolvare a problemelor

Strategia = o orientare generală a activității rezolutive (Beniamin Zorgo)

Categorii de strategii:

a) – anticipativ-exploratorii – sunt utilizate în formularea ipotezelor (se explorează câmpul cognitiv al problemei şi se formulează diverse ipoteze)

b) – anticipativ – rezolutive – sunt folosite in testarea ipotezelor

c) – executive – sunt folosite în alcătuirea şi aplicarea modelului rezolutiv.

Caracteristicile unei bune strategii:

- >valorifică toate resursele informaționale ale problemei.

BCU "ION CREANGĂ" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ex: se cere să se dezechilibreze o balanță încărcată cu obiecte fără a se lua nimic de pe talger. Dacă se aprinde lumânarea din sfeşnic, aflat pe unul din talere, prin topirea ei se produce dezechilibrarea balanței

- >evidențiază relații esențiale, ascunse dintre datele problemei => că soluția, cheia rezolvării problemei se află mascată, ascunsă în contextul problemei.

ex: un vânător trebuie să traverseze râul cu o barcă luând cu el numai un obiect din cele trei pe care le posedă (lupul, capra, varza), astfel încât cele care sunt incompatibile (lupul cu capra sau capra cu varza) să nu rămână singure.

Dacă se merge pe strategia transportării unui singur obiect care să rămână pe celălalt mal, problema nu va fi soluționată.

Dacă se ia înapoi un obiect, evitând compatibilitățile, atunci scopul va fi atins (în 7 traversări)

- >conține principii generalizabile.

ex: în farmacologie s-a trecut, în urma descoperirii penicilinei, la combaterea microbilor prin alte microorganisme şi substanțe organice (au apărut antibioticele)

- >descompune problemele complexe sau slab definite în subprobleme ce sunt abordate prin strategii specifice (în probleme complexe nu se mai poate opera liniar, cu o singură strategie) => că se obțin modele de soluții furnizate de gândirea divergentă care se integrează treptat în soluții convergente

ex: în fizică, tehnica nucleară, oncologie, S.I.D.A., s-a lucrat în acest fel.

- > este economică, conduce la soluții clare, precise, prin puține încercări => că strategiile valide înlătură direcțiile eronate.

Rezolvarea de probleme – are efecte formative, adică conduce la formarea de ,,matrițe rezolutive", a unui stil rezolutiv;

- >presupune depăşirea barierelor subiective, funcționale ce determină blocajele intelectuale => că este un proces de învățare.

Rezolvarea problemelor în grup

Avantaje: - potențial operațional şi informațional crescut

- posibilitatea distribuirii sarcinilor pe roluri (fiecare face ce ştie mai bine);

- apariția unor procese de grup cu efecte stimulative: colaborare, competiție etc.

Condiții: - delimitarea numărului de membri => că dacă numărul de membri este prea mare scade responsabilitatea şi gradul de implicare
- motivația de participare;
- compatibilitatea socio-afectivă a membrilor (atmosferă favorabilă).

MEMORIA

1. Definiție şi caracterizare generală

A). Definiție: Memoria = procesul psihic de întipărire, stocare şi reactualizare a informațiilor (a cunoaşte = a reflecta fidel).

* Prin procesele senzoriale, omul trăieşte în prezent adică reflectă acele însuşiri ale obiectelor care acționează nemijlocit ,,aici şi acum"asupra organelor de simț.

* Dar impresiile, imaginile, gândurile, emoțiile nu se pierd fără urmă, ci se sedimentează, ca apoi să fie scoase la lumină şi refolosite => că memoria are o importanță deosebită în amplificarea conținutului vieții psihice, în desfăşurarea normală şi eficientă a activității umane.

* Memoria nu este doar un simplu mecanism psihic de întipărire, stocare şi reactoalizare, ci un mecanism psihic structurant, constructiv, chiar creativ.

B). Caracterizare .

Trăsături generale ale memoriei.

1. **Memoria este o capacitate generală a întregii materii** (vii sau nevii, organică sau anorganică)

* La nivelul materiei nevii vorbim de ,,memoria maşinilor" adică de capacitatea acestora de a stoca o anumită cantitate de informații, şi de a o furniza în vederea reutilizării ei.

* Spre deosebire de memoria maşinilor, la nivelul materiei vii (sisteme biologice), memoria capătă forma unui proces psihic complex (îndeosebi cea umană).

Animalele superioare dispun de memorie, dar doar la nivelul recunoaşterii, neexistând nici un indiciu despre capacitatea lor de a reproduce ceva, de a-şi aminti.

Ex: dacă un câine nu şi-ar recunoaşte stăpânul, s-ar repezi la el de fiecare dată, pentru a-l muşca.

- Memoria atinge apogeul dezvoltării sale abia la om, unde cunoaşte cea mai complexă organizare şi ierarhizare a ei.

2. **Memoria este o capacitate absolut necesară.**

Fără memorie, viaţa psihică umană ar fi doar un ghem de impresii senzoriale (scria psihologul danez Lange), adică un prezent fără trecut şi viitor, comportamentul ar fi haotic, spontan, fără finalitate.

Astfel:

->toate obiectele care ar acţiona din nou asupra omului i s-ar părea noi, necunoscute

->nu ar putea utiliza rezultatele cunoaşterii, acestea trebuind a fi luate, de fiecare dată, de la capăt

->gândurile şi acţiunile lui n-ar putea fi legate unele de altele

->n-ar putea înţelege şi învăţa, n-ar putea rezolva problemele ivite în calea lui, n-ar afla ce „frământa" în minte pentru a fi creator .

->caracterul necesar al memoriei – acesta decurge din faptul că ea este implicată în marile comportamente ale vieţii omului: cunoaştere şi învăţare, înţelegere şi rezolvare de probleme, inteligenţă şi creativitate.

⇨ că fără memorie viaţa omului ar fi practic imposibilă.

3.Memoria asigură continuitate vieţii psihice => că ea dă posibilitatea stabilirii de relaţii între ceea ce am trăit ieri şi ceea ce constatăm azi, între elemnetele anterioare şi cele ce vor urma (ex: un gând rostit, urmat de altul), împingând cunoaşterea mai departe.

4.**Memoria se află în interacţiune şi interdependenţă cu toate celelalte procese psihice**

* senzaţiile şi percepţiile oferă informaţii care sunt reţinute şi organizate;

* gândirea contribuie la sistematizarea informaţiilor asimilate;

* motivaţia şi afectivitatea contribuie la reţinerea acelor informaţii care ne interesează care ne plac;

* voinţa asigură prezenţa efortului voluntar în acumularea de informaţii;

* temperamentul şi caracterul influenţează ceea ce memorăm şi reactualizăm.

5.**Memoria reflectă trecutul ca trecut.**

Când ne reamintim o persoană sau o situaţie trecută suntem conştienţi că acest lucru nu se produce în prezent => că memoria este însoţită de conştiinţa absenţei obiectului şi a reflectării trecutului ca trecut (dacă n-ar fi aşa, ar apărea halucinaţii)

Chiar dacă memoria readuce trecutul în prezent, o face ţinând seama de condiţiile schimbate şi actuale ale prezentului.

Caracteristici ale reflectării prin memorie (caracteristici care o deosebesc de celelalte procese psihice).

1. **Activă** – adică nu constă într-o simplă depozitare a informațiilor, ci le prelucrează => că unele imagini sunt simplificate, amintirile sunt îmbogățite datorită noilor achiziții, dar şi în funcție de trebuințele şi sentimentele pe care le trăim (memoria aduce modificări atât la nivelul subiectului cât şi al materialului)

Ex: - memoria nu trebuie asemănată cu o bibliotecă în care cărțile sunt aşezate odată pentru totdeauna, ci cu una în care acestea îşi schimbă locul în funcție de preocupările subiectului.

2.**Selectivă** – adică nu reținem şi nu ne reamintim totul, ci doar o parte din informațiile care vin spre noi => că în acest caz memoria depinde de sex, cultură, vârstă, interese etc.

3.**Situațională** – depinde de timpul, spațiul şi starea internă a subiectului.

Ex: memorăm mai uşor dimineața, când suntem odihniți, într-o cameră curată, aerisită, decât seara, când suntem obosiți, sau ne aflăm într-un mediu zgomotos.

4.**Relativ fidelă** – ceea ce înseamnă că o amintire nu este o copie (fidelă) fotografică, adică nu reținem exact în forma în care ne-au fost prezentate informațiile, nu le reactualizăm exact deoarece intervin caracterul activ al memorării şi păstrării, trăsăturile de personaliate, uitarea etc.

5. **Mijlocită** – adică, pentru a ține minte şi a reproduce mai bine, ne folosim de unele instrumente care îndeplinesc rolul de mijloace de memorare şi reproducere.

Ex: sublinieri, nodul de la batistă, trasarea de săgeți, cuvinte cheie, asocieri de informații (rețin mai uşor numele unei străzi pentru că acolo locuieşte o persoană dragă).

6. **Inteligibilă** – adică necesită înțelegerea celor memorate şi reactualizate, organizarea materialului memorat după criterii de semnificație => că legătura memoriei cu gândirea, caracterul ei logic, rațional, conştient.

Omul, apelând la procedee logice, scheme raționale, planuri îşi formează o conduită inteligentă.

Concluzii:

- Prin aceste caracteristici, memoria devine proces psihic uman.
- Prin valoarea sa adaptativă, prin rolul pe care îl are în realizarea unui echilibru între organism şi mediu, memoria a fost caracterizată de psihofiziologul rus I. M. Secenov drept ,,condiția

fundamentală a vieții psihice" sau ,,piatra unghiulară a vieții psihice".

2.PROCESELE ŞI FORMELE MEMORIEI

Caracterul complex al memoriei derivă din caracteristicile sale dar şi din faptul că ea presupune o desfăşurare în timp, adică cuprinde mai multe etape:

- întipărirea informațiilor
- păstrarea
- reactualizarea

I. ÎNTIPĂRIREA = memorarea, fixarea, engramarea.

-> nu este un proces pasiv (ca în fotografiere sau imprimare pe bandă) ci unul activ şi selectiv ;

->nu nu se realizează la fel la toți indivizii, ci diferențiat, fapt ce permite desprinderea mai multor forme:

a) – după prezența sau absența scopului, a intenției, a efortului voluntar avem:

- memorare involuntară;
- memorare voluntară.

b) după prezența sau absența înțelegerii avem:

- memorare mecanică;
- memorare logică.

1. Memorarea involuntară

- >neintenționată, fără scop, fără effort voluntar;
- >înregistrează tot ceea ce ni se întâmplă, dar nu ne putem reaminti totul => că pe baza ei am achiziționat cea mai mare parte din experiența noastră;
- >este mult mai eficientă dacă sporeşte :

a) – gradul de interacțuine cu activitatea, cu materialul de memorat;
b) – implicarea şi angajarea subiectului;
c) – corespondența cu interesele şi plăcerile noastre etc.

Ex: un spectacol ne captivează dacă corespunde intereselor, plăcerilor noastre, iar unul care nu ne interesează, ne plictiseşte.

2. Memorarea voluntară.

- >intenționată, cu scop, cu effort voluntar;
- >organizată, sistematică, productivă;
- >începe să funcționeze atunci când activitățile pe care le desfăşoară sunt mai grele, monotone, neinteresante.

BCU IAŞI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- >depinde de:

a) – stabilirea conştientă a scopului;
b) – depunerea de effort voluntary;
c) – utilizarea unor procedee speciale care să uşureze fixarea (planuri, scheme, sublinierea ideilor principale etc.).

3. Memorarea mecanică

- >se realizează în absența înțelegerii;
- >duce la învățarea formală, adică a formelor verbale fără conținut logic (constă în simpla repetare a informației);
- >este eficientă pe moment, fără durabilitate în timp => trebuie combătută;
- >este totuşi necesară atunci când:

a) -operațiile gândirii nu sunt suficient formate;
b) -când materialul de memorat nu este structurat logic.

Ex: numere de telefon, date istorice, formule matematice, denumiri latineşti ale plantelor etc.

4. Memorare logică

->are la bază înțelegerea sensurilor şi semnificațiilor materialului de memorat, stabilirea de asemănări şi deosebiri, descoperirea unor raporturi cauzale, includerea noilor idei în sistemul nostru de informații => că se obțin cunoştințe care ne servesc la soluționarea problemelor teoretice sau practice, duc la progresul nostru intelectual;

->este superioară memorării mecanice prin:

a) – autenticitate – reuneşte forma verbală cu conținutul logic;
b) – economicitate – necesită un număr redus de repetiții;
c) – productivitate – frazele se rețin de 25 de ori mai bine decât cuvintele izolate;

Concluzii:

1. Nu există forme de memorare necesare sau nenecesare (aceasta depinde de condițiile şi solicitările concrete).
2. Nu există forme productive sau neproductive, ci inegal productive.
3. Între toate formele de memorare există o stânsă interdependență.

Ex: memorarea involuntară precede şi completează uneori memorarea voluntară.

II. PĂSTRAREA (conservarea) informațiilor.

-procesul care constă în reținerea pentru un timp mai scurt sau mai lung a celor memorate.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

-proces activ deoarece implică reorganizarea informațiilor memorate, stabilirea de noi legături, ducând astfel la obținerea unor efecte deosebite (materialul întipărit ,,dospește").

-caracterul activ şi dinamic al acestui proces este pus în evidență şi de faptul că unele informații care păreau a fi uitate, sunt readuse uşor în memorie când este necesar.

-de asemenea, caracterul activ apare şi când reactualizarea materialului se realizează altfel, ca formă, structură, ordine etc.

Formele păstrării.

1. **După durată** păstrarea poate fi:

a) – de **scurtă durată** (8-10 min).

b) – de **lungă durată** (de la 10 min -> ani)

2. **După precizie** păstrarea poate fi:

a) – în **formă exactă** (cum s-a memorat)

b) – în **formă diminuată** (destrămare, dispariție)

c) – în **formă amplificată**, întărită.

Durata şi precizia sunt dependente de condițiile în care a avut loc memorarea, de particularitățile materialului de memorat etc.

Cercetările au evidențiat că:

->materialele cu sens sunt păstrate mai bine şi mai mult timp decât cele fără sens;

->materialele cu sens se păstrează diferit, în funcție de felul în care a avut loc memorarea:

- forma textuală.
- ideile principale.

Ex: după 6 luni s-a constatat că:

- ideile principale se reține în proporție de 60%
- textul se reține 21,5%.

III. REACTUALIZAREA

= procesul care constă în scoaterea la iveală a informațiilor memorate şi păstrate în vederea utilizării , valorificării lor.

Formele reactualizării:

a) Recunoaşterea.

b) Reproducerea.

Deosebiri între recunoaştere şi reproducere:

Recunoaşterea

1. – se realizează în prezența obiectului, a materialului;
2. – este simplă şi necesită procese de percepție;
3. –presupune suprapunerea modelului actual peste cel aflat în mintea subiectului;

Reproducerea

1. – se realizează în absența materialului;
2. – este complexă şi implică intervenţia gândirii;
3. – presupune confruntarea şi compararea mintală a modelelor în vederea extragerii celui optim;

Asemănări între recunoaşteri şi reproduceri:

1. – dispun de forme voluntare şi involuntare;
2. – dispun de grade diferite de precizie;

Reactualizarea are caracter activ ca şi celelalte două procese, adică face apel la reconstrucţii şi selecţii succesive pentru a ajunge la redarea cât mai corectă a celor memorate.

În procesul reactualizării se produc fenomene ca:

- >reducerea - nefamiliarului la familiar;
- >a ceea ce este nestructurat la ceea ce este structurat;
- >reorganizarea personală a materialului prin adăugiri, simplificări, sistematizări.

În toate procesele memoriei există interdependenţe:

- >modul de întipărire influenţează păstrarea;
- >prelucrarea din timpul păstrării se răsfrânge asupra reproducerii;
- >reproducerea consolidează păstrarea ulterioară.

Succesiunea proceselor nu este însă obligatorie.

Ex: sunt fapte înregistrate în memorie dar care nu sunt reactualizate.

3. FACTORII, LEGILE ŞI OPTIMIZAREA MEMORIEI

Memoria depinde de o serie de factori care pot fi grupaţi în trei categorii în funcţie de:

- particularităţile materialului de memorat (1-8)
- caracteristicile ambianţei în care se învaţă (9)
- trăsăturile psihofiziologice ale subiectului (10)

1. Natura materialului.

- materialul intuitiv (imaginile) se reţine mai uşor decât materialul verbal (text) => legea = că se reţin mai uşor imaginile decât cuvintele asociate decât cele izolate (vârsta modifică această lege)

ex: studenţii reproduc mai uşor cuvintele abstracte decât imaginile intuitive.

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2. **Organizarea materialului.**

-materialele organizate şi structurate logic se reţin mai uşor decât cele nesistematice.

3. **Omogenitatea materialului.**

-omogenitatea, asemănarea prea mare între ideile prezentate îngreunează fixarea şi reproducerea => că se reţin mai uşor materialele neomogene.

4. **Volumul materialului.**

-cu cât materialul este mai extins cu atât vor fi necesare mai multe repetiţii pentru a-l asimila => că se reţine mai bine materialul cu volum redus (dacă materialul creşte în progresie aritmetică, timpul de memorare creşte în progresie geometrică).

5. **Familiaritatea materialului.**

-reţinem şi reactualizăm mai uşor materialul familiar => că ideile noi sau prea puţin cunoscute necesită un efort mai mare pentru fixarea lor.

6. **Modul de prezentare al materialului** (serial sau simultan).

-materialele prezentate succesiv se reţin mult mai uşor decât cele prezentate simultan.

7. **Locul ocupat de material în structura activităţii subiectului** (scop, condiţie sau mijloc).

-materialele care îndeplinesc funcţia de scop se reţin mai uşor decât mijloacele utilizate pentru realizarea lui

ex: rezultatele unei experienţe dificile sunt mai bine memorate decât lucrările pregătitoare realizării experimentului.

8. **Poziţia materialului în structura seriei** (început, mijloc, sfârşit).

-se memorează mai uşor ceea ce se află la începutul sau sfârşitul seriei decât materialul situat la mijloc.

9. **Ambianţa stimulatoare** (ordine, cald, lumină etc.) facilitează învăţarea.

Ex: elevul învaţă mai bine într-o bibliotecă alături de colegi, decât într-o ambianţă zgomotoasă.

10. **Starea generală a subiectului.**

-când subiectul este odihnit, sănătos, interesat de material, atunci el memorează mult mai bine decât în situaţii de boală, stres, plictiseală.

Toţi aceşti factori (care sunt de fapt legi) acţionează concomitent, fapt ce face ca uneori să se inverseze efectele lor.

Ex: un material cu volum mare, dar familiar, se reţine mai uşor decât unul restrâns, dar nefamiliar.

4.**OPTIMIZAREA MEMORIEI** (modalităţi, procedee de optimizare a memoriei).

1. **Intensificarea interacțiunii dintre subiect şi materialul de memorat** => o prelucrare cât mai activă a textului. Este necesar să:
   - fragmentăm textul şi să desprindem ideile principale;
   - alcătuim o schemă inteligibilă, planul textului;
   - stabilim asemănări şi deosebiri

⇨ că se ajunge la o înțelegere aprofundată a materialului care generează o bună fixare a lui.

Ex: copilul învață mai bine regulile gramaticale dacă îşi caută singur exemple, şi nu le memorează din carte

   - o limbă străină se învață mai bine dacă se fac traduceri din limba română în acea limbă şi nu invers.

2. **Stabilirea unor repere, mnemoscheme, mediatori** =>
   - realizarea unor asociații între idei şi imagini ce ne sunt familiare;
   - sublinierea ideilor principale cu creioane colorate;
   - întocmirea de planuri;
   - scheme recapitulative;
   - folosirea de cuvinte-cheie;
   - ,,nodul la batistă".

⇨ că aceşti mediatori declanşează aducerea aminte

3. **Stabilirea conştientă a scopului învării**
   - în ce ordine vom învăța;
   - cât de amănunțit trebuie reținut materialul;
   - pentru cât timp vom memora.

ex: dacă ne propunem să ştim doar pentru ziua următoare, atunci peste câteva zile vom uita totul şi va trebui în ajunul unei teze să facem eforturi pentru a învăța din nou mai multe lecții.

4. **Sistematizarea informațiilor** contribuie la durabilitatea celor memorate.

⇨ că se impune ca informațiile supuse memorării să:
   - fie segmentate pe unități cu sens;
   - fie legate unele de altele;
   - fie ordonate, clasificate, ierarhizate şi integrate în sistemul noțional.

5. **Sistemul motivațional şi atitudinal al individului.**
   - Trebuințele, motivele, interesele, aspirațiile individului asigură atât caracterul selectiv al memoriei cât şi trăinicia ei.
   - Trăirile, emoțiile intense, pozitive se memorează mai bine.

Ex: profesorii acordă o însemnătate deosebită caracterului atractiv al lecțiilor predate.

- Activitățile întrerupte se reţin mai bine decât cele duse la capăt (în primele persistă o oarecare tensiune, iar în celelalte se produce o descărcare a acesteia).

6. **Natura procedeelor, a acțiunilor cognitive.**

În desfăşurarea memoriei, alături de acțiuni (întipărire, păstrare, reactualizare) au loc şi o serie de acțiuni cognitive (în timp ce memorează omul citeşte, vede, aude, spune etc. => că aceste acțiuni influențează capacitatea de memorare).

Ex: omul reține:

- 10% din ce citeşte;
- 20% din ce aude;
- 30% din ce vede;
- 50% din ce vede şi aude;
- 80% din ce spune;
- 90% din ce spune şi face.

Pe măsură ce acțiunile cognitive sunt mai complexe şi productivitatea memoriei creşte.

5.DIFERENȚELE INDIVIDUALE ŞI CALITĂȚILE MEMORIEI

I. DIFERENȚELE INDIVIDUALE.

Pe parcursul existenței omului, memoria se organizează şi se specializează =>diferențe individuale

Diferențele individuale pot apape la următoarele niveluri:

1. – la nivelul proceselor memoriei => că unii întipăresc mai uşor, alții mai greu; unii păstrează mai mult, alții mai puțin etc.
2. – la nivelul organelor de simț => că se poate vorbi de memorie vizuală, auditivă, gustativă, olfactivă etc.
3. – la nivelul conținutului activității psihice => că unii au memorie predominant verbal – logică (rețin idei, gânduri), alții afectivă (rețin trăiri), alții motorie (rețin mişcări).

Cauzele diferențelor individuale:

- predispoziții înnăscute ale organelor de simț;
- patricularități de personalitate (temperament, caracter);
- experiența de viață;
- activitatea, profesiunea.

BCU IASI - THE UNIVERSITY LIBRARY

Este necesar ca fiecare om să folosească tipul de memorie care-l avantajează, sau sa-şi formeze şi dezvolte tipul de memorie cerut de profesiunea sa.

II. CALITĂŢILE MEMORIEI

În procesul funcţionării ei, memoria îşi formează o serie de calităţi care vizează, atât memoria în ansamblul ei, cât şi procesele acesteia.

Acestea sunt:

1. Volumul memoriei = cantitatea de material cu care putem opera (reţine, păstra, reactualiza)
   Ex: unii sunt consideraţi adevărate enciclopedii
2. **Supleţea** (elasticitatea, mobilitatea) = capacitatea omului de a acumula cunoştinţe noi, de a le organiza şi reorganiza pe cele vechi, de a le depăşi sau uita pe cele necorespunzătoare.
3. **Rapiditatea întipăririi** = capacitatea omului de a memora rapid, cu mare economie de timp, de efort şi de repetiţii.
4. **Trăinicia păstrării** = conservarea corectă, într-o formă acceptabilă, pentru o perioadă îndelungată de timp a celor memorate.
5. **Exactitatea** (precizia) reactualizării = gradul de precizie, corectitudine şi acurateţe a recunoaşterii şi reproducerii.
6. **Promptitudinea reactualizării** = realizarea rapidă, promptă a recunoaşterii şi reproducerii, imediat după stimulare.

Toate aceste calităţi pot fi dezvoltate prin exerciţiu şi ridicate la noi niveluri funcţionale.

6.MEMORIE ŞI UITARE

Uitarea = fenomen natural, normal şi relativ necesar.

->intervine ca o supapă prin care se scurg, se elimină ceea ce nu mai corespunde noilor solicitări;

=> fenomen negativ în raport cu memoria;

=> fenomen pozitiv în raport cu necesităţile practice ale omului;

⇨ că uitarea = fenomen natural-pozitiv şi necesar doar în anumite condiţii (dacă acestea nu sunt respectate, uitarea devine o piedică pentru memorie).

⇨ Că între memorie şi uitare se stabilesc relaţii dinamice, fiecare acţionând asupra celeilalte (facilitându-se sau împiedicându-se reciproc).

Formele uitării

a) – totală = ştergerea, dispariţia integrală a celor memorate

b) – parțială = recunoaşteri şi reproduceri parțiale, mai puțin adecvate, chiar eronate.

c) – lapsusul = uitarea de moment, chiar atunci când nu este necesară informația.

Ce se uită?

- informații învechite, devalorizate.
- detalii, amănunte neesențiale.
- informații care nu ne sunt necesare, esențiale.

Cauzele uitării:

- >proasta organizare a învățării sau insuficiența efortului de învățare.

Ex: o învățare nerațională, care ia forma subânvățării (mai puține repetiții decât este necesar) sau forma supraânvățării (cu mai multe repetiții decât numărul optim) este la fel de periculoasă pentru memorie ca şi lipsa ei.

- >oboseală, anxietate, lipsa de interes.

Ritmul uitării.

Psihologul german Herman Ebbinghaus a demonstrat că uitarea este mare, masivă, imediat după învățare, apoi mai lentă, aproape stagnantă.

Dacă se ia în considerație şi alte particularități – de material de memorat, de vârstă, psihoindividuale – se constată că uitarea are ritmuri diferențiate.

Combaterea uitării.

- se face prin eliminarea cauzelor care au generat-o, dar şi prin folosirea corespunzătoare a factorilor ce stau la baza memoriei;
- mijlocul cel mai sigur de combatere a uitării îl reprezintă repetatea materialului („Repetitio est mater studiorum")

O repetiție eficientă trebuie să fie:

- suplimentară, dar nu trebuie să depăşească 50% din numărul inițial de repetiții necesare însuşirii materialului;
- eşalonată – adică separarea în timp a repetițiilor = mai productivă decât cea comasată (presupune repetarea integrală a materialului până este memorat);
- înlătură monotonia, oboseala;
-asigură subiectului timpul necesar de a.şi organiza, sistematiza şi reelabora informațiile respective.
- efectuată la anumite intervale de timp
- cel mai optim interval este de 5-20 min, sau 1-2 zile după memorare.

- activă, independentă adică redarea textului cu cuvinte proprii :
  => superioară repetiției pasive (bazată doar pe recitirea textului).
  - încărcată de sens şi semnificație, adică repetarea materialului în diferite forme şi combinații
  => mai productivă decât repetarea mecanică.

IMAGINAȚIA

1. Caracterizarea procesului imaginativ

Definiție – proces cognitive complex de elaborare a unor imagini şi proiecte noi, pe baza combinării şi transformării datelor experienței anterioare.

Caracterizare

a) - Are rol deosebit în adaptarea activă, transformativă şi creatoare a omului.
b) - Prin imaginație, câmpul cunoaşterii umane se lărgeşte, omul devenind capabil să realizeze unitatea dintre trecut, prezent şi viitor.
c) - Pe baza imaginației, omul se detaşează de prezentul imediat, de „aici şi acum", şi îşi organizează şi proiectează acțiunile, anticipând atât drumul ce va fi parcurs cât şi rezultatele ce vor fi obținute – >că prin imaginație omul poate să-şi elaboreze mintal scopul şi planul acțiunii, iar pe această bază, o desfăşoară cu minimum de efort şi cu eficiență mare.
d) - Imaginația apare ca zonă a „libertății" omului.
e) - Este proprie numai omului.
f) - Apare pe o anumită treaptă a dezvoltării psihice a omului, mai precis atunci când s-au dezvoltat reprezentările, inteligența, limbajul, când a achiziționat o anumită experiență.
g) - Sursa imaginației o constituie experiența anterioară şi realitatea obiectivă.

2.Interacțiunea : imaginație – celelalte procese psihice .

Imaginație şi senzație.

Între imaginație şi senzație se conturează o strânsă interacțiune.

Senzațiile reprezintă un fel de materie primă pentru imaginație –> că imaginația se naşte din impresiile senzoriale care subzistă, prin inerție (Th. Hobbes).

Senzațiile „nu sunt numai elementele constitutive, ci şi cauzele ocazionale ale imaginilor(Dugas).

Senzațiile au caracter obiectiv şi de aceea imaginile sugerate de o senzație au şi ele caracterul obiectivității senzației.

Nu doar senzația joacă un rol important în imaginație, ci şi invers.

Imaginile artificiale ataşate senzațiilor conduc la apariția halucinațiilor (A.Binet a demonstrat că senzația este punctul de plecare al halucinațiilor).

Totodată, aderența imaginilor la senzații explică fenomenul fetişismului (uman, divin, superstițios etc.).

Fetişismul apare ca o superstiție ce se ataşează obiectelor materiale.

Produsele imaginației sunt impregnate de fetişism.

Imaginație şi percepție.

Întâlnim 2 accepțiuni:

a) **Imaginația a fost redusă la percepție** sau chiar identificată cu ea.

Wundt arăta în 1880 că imaginația este „capacitatea" de a reproduce reprezentările într-o ordine modificată.(în imaginație, esențială este nu ordinea reproducerilor ci reuniunea reprezentărilor).

Wundt şi Ribot arătau că imaginația poate crea combinații noi din elemente anterioare, dar nu poate creea nici un element nou –> că imaginația nu depăşeşte datele percepției.

b) **Imaginația se deosebeşte net de percepție.**

J.P.Sartre,face o astfel de distincție:

- în percepție, conştiința întâlneşte obiectul.
- în imaginație, conştiința îşi dă sieşi obiectul.
- obiectul perceput are o infinitate de determinări.
- obiectul imaginat are determinările pe care conştiința i le dă.
- > că obiectul din percepție nu este acelaşi cu cel din imaginație.

G.Bachelard în « Aerul şi visele"(1943) scria:

"A percepe şi a imagina sunt tot atât de autentice ca şi prezența şi absența.A imagina înseamnă a fi absent, a te lansa către o nouă viață".

G.Bachelard arăta că imaginea percepută şi imaginea creată sunt două instanțe psihice diferite.

Admite chiar amplasarea imaginii înaintea percepției.Având în vedere aceste 2 interpretări apare întrebarea : imaginația se limitează doar la a se sprijini pe un material cognitiv prealabil sau este o funcție de origine spațio-temporală care îi permite să prefigureze conținutul perceptiv.

Prima accepţiune priveşte imaginaţia ca pe o repetare a conţinutului perceptiv, sub influenţa unor motive subiective => că percepţia se poate dezvolta şi fără participarea imaginaţiei.

A doua accepţiune porneşte de la un subiect care dispune de date ale imaginaţiei, stocate în memorie, care îl vor ajuta în percepţiile actuale.

La Piaget, percepţia copilului rezultă din echilibrările dintre acomodare şi asimilare(dintre adaptarea lui la lumea intuitivă şi adaptarea unor scheme ce aparţin subiectului).

Imaginaţia copilului se va complica pe măsură ce realul se va integra în experienţa sa.

Concluzie: Din cele două accepţiuni rezultă, pe de o parte, condiţionarea senzorio- perceptivă a imaginaţiei, iar pe de altă parte, rolul imaginaţiei în activitatea perceptiv- reprezentativă => că imaginaţia porneşte de la percepţie, o depăşeşte iar produsul imaginativ obţinut, se fixează şi se stabilizează, luând uneori aspectul percepţiei.

Imaginaţie şi gândire.

Identificarea imaginaţiei cu gândirea este mult mai răspândită decât identificarea ei percepţia.

Filosoful francez Alain afirma că, imaginaţia este un joc interior, o gândire cu ea însăşi, un joc liber şi fără obiect real.

Spaier – integrează imaginaţia în gândirea concretă ca formă a simbolismului intelectual ;

Meyerson – consideră imaginaţia, o gândire cu ajutorul imaginilor;

Pieron – definea imaginaţia ca produs al gândirii.

Toate aceste puncte de vedere diminuau rolul imaginaţiei în cunoaştere.

Relaţia dintre imaginaţie şi gândire poate fi abordată în două planuri :

-genetic.

- funcţional.

În plan genetic – imaginaţia apare ca premisă a gândirii logice> = că gândirea, chiar dacă are o dezvoltare ascendentă, ea nu se poate dispensa de anumite dezorganizări accidentale care vor conduce la elaborarea stadiilor superioare.

- >gândirea se elaborează în zona centrală a câmpului imaginativ (gândirea avansează spre abstract, dar revine la concret pentru a se verifica).

În plan funcţional – imaginaţia se integrează în structura gândirii abstracte, iar gândirea abstractă are ca suport imaginarul => că imaginile se impregnează de semnificaţie, iar noţiunile conduc la imagini.

Atât imaginile, cât şi noţiunile se formează în procesul interiorizării acţiunilor materiale.Aşadar, imaginaţia nu este o anexă a gândirii(cum apărea în vechile orientări psihologice), ci apare ca mijlocitor al activităţilor gândirii(conceptualizare, înţelegere, rezolvare de probleme, creaţie).

Concluzie – imaginaţia participă la elaborarea ipotezelor, la găsirea strategiilor de rezolvare a problemelor.

- >dacă prin gândire omul cunoaşte şi înţelege aceea ce este esenţial, necesar şi general din realitate sau ceea ce este ipotetic posibil, prin imaginaţie explorează nelimitat necunoscutul, posibilul, viitorul.

Ex. J.Verne pe baza imaginaţiei a anticipat multe din descoperirile sec.XX fără să aibă o întemeiere faptică şi ştiinţifică => că descoperirile sale au susţinut interesul creatorilor din tehnică.

Imaginaţie şi limbaj.

Limbajul este implicat în toate formele imaginaţiei vehiculând imaginile.

- >dezvoltarea imaginaţiei depinde de nivelul limbajului.
- >cuvântul, ca instrument al activităţii mintale, permite evocarea selectivă

a ideilor şi reprezentărilor, vehicularea şi punerea lor în cele mai variate relaţii, în raport cu o idee directoare formulată verbal.

Wallon – mărturisea că nu poate concepe imaginaţia în afara unor operatori verbali.

P.P.Neveanu – considera cuvântul ca un „vehiculator" al imaginii, care rămâne în spatele ei, nefiind evident, ca în gândirea abstractă.

Imaginaţie şi memorie.

Deosebirea dintre cele 2 procese psihice a fost intuită de multă vreme.

Platon – compara memoria cu un scrib ce fixează amintirile în suflet, iar imaginaţia cu un desenator care dă formă ideilor.

Wundt – considera că specificul memoriei constă în reunirea reprezentărilor, iar al imaginaţiei, în asocierea reprezentărilor după un plan, deci aperceptiv.

Dugas – considera imaginaţia ca fiind o memorie ce reânvie percepţiile trecute, iar memoria ca un proces ce aruncă aceste percepţii într-un trecut mort.

Psihanaliza – consideră imaginaţia ca fiind determinată integral de amintirile din copilărie.

Bergson – afirmă că imaginația este absorbită de către memorie =: că pentru el imaginația constă în relaxarea atenției pentru a contempla imaginile mnezice disponibile.
Concluzii : - memoria este rezervorul imaginației-> memoria este eficientă dacă este fidelă celor învățate, spre deosebire de imaginație care este mai valoroasă dacă depăşeşte experiența subiectului sau a societății.
Ex. – dacă unui elev, care a vizitat un muzeu arheologic, i se cere să descrie un exponat el va reuşi să facă acest lucru pe baza memoriei.
- dacă pe baza acestei descrieri, un alt elev, care nu a vizitat muzeul, va reuşi să-şi construiască o imagine mintală cât mai bună, atunci el va realiza un proces imaginativ, pe baza căruia va înțelege lecția de istorie la fel de bine
ca şi cel ce a vizitat muzeul.
- >imaginația se deosebeşte de memorie(care are caracter reproductive) dar nu poate exista fără ea => că, memoria îi oferă material necesar combinărilor sale, îi fixează şi îi evocă rezultatele.

Imaginație şi afectivitate.

Cei care au înțeles cel mai profund relația dintre imaginație şi procesele afectiv-motivaționale au fost Ribot şi Freud.
Ribot – arată că " Emoția este fermentul fără de care nici o creație nu este posibilă "
- > la baza asocierilor sau disocierilor imaginilor stau relațiile emoționale de tip preferențial sau repulsiv.
Freud – raportează imaginația exclusiv la afectivitate adică o concepe ca pe o realizare în plan mintal a dorințelor neâmplinite (visul,reveria – sunt modalități de satisfacere a tendințelor îngrădite)
Adler şi Jung – derivă imaginația din pulsiunile emoționale inconştiente.
Între imaginație şi planul afectiv există un izomorfism aproape complet.Stările afective (emoții, sentimente, pasiuni) declanşează, facilitează sau inhibă imaginația –: că procesele afective reprezintă o sursă energetică pentru imaginație (în condiții de indiferență nu se realizează produse imaginative de calitate)
Şocurile emoționale produc viziuni onirice sau halucinatorii => că imaginile sunt, uneori, expresia dispozițiilor incontrolabile.
Oricât de importante ar fi stările afective, imaginația nu se epuizează prin ele => că imaginația nu este doar un derivat al emoției, ci ea participă la apariția stărilor afective, la transformarea lor.
Imaginația : declanşează şi întreține emoția, mai ales în artă.

ex. empatia nu este altceva decât, introducerea pe cale imaginară în altul.

-> produce sentimente de plăcere , neplăcere , teamă, durere etc. care influențează persoana în cauză, ba chiar şi pe alte persoane;

- > poate transforma sentimentele în pasiuni oarbe, privându-l pe individ de posibilitatea aflării adevăratelor cauze.

Concluzii - afectivitatea stârneşte, susține şi colorează imaginația –> că:

-> momentele de intensă trăire afectivă sunt urmate de maximum al productivității imaginative;

- >nivelul crescut al afectivității, chiar când are o tonalitate negativă, este mai favorabil combinărilor imaginative, decât trăirile afective pozitive, dar slabe.

Imaginație şi motivație.

În imaginație se exprimă nu numai segmentul energizor al afectivității, ci şi cel direcțional al motivației.

Omul îşi creează sau îşi ajustează lumea după nevoile sale. Produsele imaginative, elaborate sub influența factorilor motivaționali, se transformă în noi resurse energetice ale organismului.

Interesele, stările aspiraționale produc imagini corespunzătoare => că obiectele dorinței, speranței, dragostei, urii, geloziei etc. pot fi „ construite „ tot imaginativ.

Deoarece, deseori, motivele sunt irației, capricioase, egoiste, relațiile dintre imaginație şi motivație au fost puse la îndoială.

O contribuție în acest sens au adus-o Ribot, cu teza referitoare la logica sentimentelor şi Freud, care a exagerat rolul motivației în imaginație.

P.P.Neveanu propune o analiză nuanțată în funcție de formele imaginației sau de stadiile dezvoltării ei = necesitatea valorizării obiectului însoțită de cea a subiectului.

Concluzie : ->motivația (dorințe, aspirații, interese) influențează imaginația.

Imaginație şi personalitate.

Imaginația nu trebuie raportată doar la diverse procese psihice, ci şi la personalitatea individului, deoarece demersurile imaginative poartă amprenta acestuia.

Caracterul omului influențează atât evoluția cât şi productivitatea imaginației.

Ex.: Osborne arată că frica blochează, paralizează imaginația.

Atitudinile subiectului față de propria activitate sunt factori reglatori ai comportamentului creativ = că ele declanşează, orientează, susțin sau împiedică imaginația.

Ex: - autoritarismul, caracterizat de atitudini rigide, inhibă imaginația

- nonconformismul, asumarea riscului, curiozitatea, căutarea noului, pot influența pozitiv imaginația.

Pe de o parte imaginația (prin produsele sale) exprimă esența creativă a personalității, iar pe de altă parte ea contribuie la formarea personalității (stabileşte modelele de viață).

3.PROCEDEE ALE IMAGINAȚIEI

Procedeu imaginativ = un mod de operare mintală care constă în compuneri , descompuneri,recompuneri,integrări,dezintegrări care conduc la rezultate variabile, cantitativ şi calitativ.

Combinatorica imaginativă = organizarea desfăşurării procedeelor imaginative .

- > este nouă, inedită, originală şi generează, nelimitat, noi şi noi procedee.

1.Aglutinarea – de la latinescul „ aglutinare" – alipire.

- >o nouă organizare mentală a unor părți, uşor de identificat, ce au aparținut unor lucruri, ființe, fenomene etc.

ex:- în mitologie – Sirenele, Centaurul.

-în tehnică – robotul casnic, radiocasetofonul.

2.Amplificarea şi diminuarea = modificarea proporțiilor, a dimensiunilor structurii inițiale şi obținerea unui efect nou.

Ex. – amplificări – Flămânzilă, Gerilă, Setilă.

- diminuări – minicalculatorul, minitelevizor.

- în literatura pentru copii – Piticii, Neghiniță, Degețica.

3. **Modificarea şi omisiunea** – modificarea numărului de elemente din structura inițială păstrându-se identitatea acesteia = >efect nou .

ex. – multiplicări – în artă: Coloana Infinitului, Masa Tăcerii

- în tehnică- racheta cosmică cu mai multe trepte.

- în basme – balaurul cu 7 capete

- omisiuni –în mitologie - Ciclopul

- în tehnică – autovehicolul pe pernă magnetică.

4. **Diviziunea şi rearanjarea**

Diviziunea – procedeul prin care se porneşte de la o realitate existentă se caută criterii noi de grupare şi pe această bază se face multiple diviziuni (unele au corespondent în realitate, altele nu).

Ex. – brațul mecanic - obținut prin divizarea funcțiilor umane.

Reanjarea = păstrarea elementelor unei structuri cunoscute, dar dispunerea lor în alte corelații.
Ex. – autoturisme cu motor în față sau în spate.
5.Adaptarea – aplicarea unui obiect, element sau principiu funcțional într-o nouă situație.
Ex. – în artă, tehnică.
6.Substituția – înlocuirea într-o structură existentă a unui element, a unei funcții , a unei substanțe.
Ex. – în artă - substituirea personajelor
7.**Modificarea** – păstrarea unor elemente din structura inițială şi schimbarea altora.
Ex. – în botanică – laleaua neagră.
8.Schematizarea – selecția unor însuşiri şi omiterea cu bună ştiință a celorlalte.
Ex. – desenul schematic al unei plante.
9.Tipizarea – identificarea generalului şi apoi transpunerea lui într-un produs nou care îmbină original generalul cu fenomenalul.
Ex. – în literatură construirea personajelor tip : tipul avarului – Hagi Tudose.
10. Analogia – identificarea unor elemente comune şi necomune la două serii de obiecte (unele fiind cunoscute, altele doar parțial) şi pe baza elementelor comune putându-se investiga şi ceea ce este necunoscut sau greu accesibil.
11.Empatia – transpunerea imaginară în plan perceptiv, intelectual, afectiv, în altceva (persoană, obiect etc.)
Ex. – actorii, profesorii (în activitatea lor profesionala)

4.FUNCȚIILE IMAGINAȚIEI

Literatura de specialitate pune în evidență funcțiile imaginației , conştientizate de multă vreme, chiar şi atunci când cunoaşterea psihologică era destul de precară.

Dugas în 1903, vorbea de „puterea de obiectivare" şi de "forța combinatorie » a imaginației = : că imaginația apare ca fiind puterea de a forma imagini sau reprezentări, dar şi puterea de a atribui viață reprezentărilor, de a le transforma în acte şi credințe, deci de a le obiectiva.

Meyerson în - Traite de psychologie - 1923.
- Nouveau traite de psychologie – 1932.
-creionează funcțiile imaginației pornind de la dublul caracter al imaginii : concret şi semnificativ.

Pentru el imaginația este tablou, dar şi semn:
- în calitate de tablou ea **ilustrează şi realizează** ;

- în calitate de semn ea **indică şi semnifică.**

1. Funcția de ilustrare : imaginația ilustrează conținuturile conştiinței, dar le şi rezumă => că ea este o figurare simbolică.

2. Funcția de realizare : (de obiectivare) constă în materializarea abstractului => că imaginația întoarce gândirea spre concret, demonstrat de concept.

3. Funcția de indicare : imaginația marchează un conținut ; îl delimitează, îl opune sau îl asociază cu altul = >că ea este un indiciu, o marcă.

4. Funcția de semnificare : imaginația explică, rezumă, precizează, serveşte gândirii =>că ea este concomitent trecut şi viitor, evocă, anticipă, prelungeşte.

Blazer (1964) din perspectiva psihanalizei, evocă câteva funcții ale imaginației.

a) – **funcția de descărcare tensională** (catharsis) prin regresiune la un nivel elementar (în situații critice);

b) – **de proiectare** a conflictelor dintre tendințele opuse ;

c) – **de substituire**, prin alte scopuri, a acțiunilor interzise sau imposibile ;

d) - **de compensare**, prin satisfacerea fantastică a dorințelor, nesatisfăcute.

Psihologia contemporană evocă doar 3 funcții :

a) - de expresie a realului, simțit sau gândit;

b) - de deformare a realului, fie pentru a-l simula, fie pentru a-i explora posibilitățile;

c) - de relevare a unui real ascuns.

Multitudinea acestor funcții pun în evidență, pe de o parte, locul şi rolul imaginației în viața omului (personală şi socială) iar pe de altă parte, faptul că ea reprezintă una din cele mai mari cuceriri ale psihicului uman.

5.FORMELE IMAGINAȚIEI

Fiind proces psihic complex, imaginația se desfăşoară în variate forme.

I.După prezența sau absența intenției de a imagina:

1.Imaginația involuntară

a) **Visul din timpul somnului** = înlănțuire de imagini,emoții,idei(dezorganizate şi bizare) ce apar în starea de somn paradoxal.

- subiectul este mai mult spectator, el nu le poate dirija şi înțelege imediat;

- se leagă de dorințe , aşteptări nesatisfăcute în starea de veghe;

- în somn, când reglajele slăbesc dorințele actualizează acele imagini ce sunt legate de satisfacerea lor;

- imaginile din timpul visului pot avea un dublu caracter:

a) – **simbolic** – când are loc o satisfacere fictivă, deghizată a dorinţelor din starea de veghe.

b) – **scenic** – când imaginile se derulează cu o anumită coerenţă.

-> visul implică unele combinări noi sau chiar soluţii la unele probleme care frământă persoana în stare de veghe.

-> este o formă pasivă a imaginaţiei.

b) Reveria – derularea mintală a unui şir de imagini şi idei;

- vagabondaj al gândurilor;
- vis cu ochii deschişi.

-> porneşte de la ceea ce vedem sau ne-a rămas în minte.

- >aceste imagini şi idei sunt propulsate de dorinţe şi aşteptări care se satisfac fictiv în reverie => o reducere a tensiunii interne generată de nesatisfacerea lor.
- >reveria poate fi dirijată în direcţia dorită uneori, evoluând în direcţii fanteziste.

-> ajută imaginaţia creatoare atunci când este de scurtă durată(8-10 min.)

->reveria de lungă durată are efecte negative, deoarece anulează activitatea reală, eficientă a omului.

- > este formă pasivă a imaginaţiei.

2. Imaginaţia voluntară

a) **Imaginaţia reproductivă** (reconstitutivă) = forma activă, conştientă şi voluntară ce constă în construirea mintală a imaginii unor realităţi existente sau trecute, dar care nu au fost percepute direct niciodată.

- este mai valoroasă dacă se apropie mai mult de real.
- se bazează pe indicaţii concrete, schiţe, descrieri verbale:

ex. – la geografie, istorie, biologie etc.

- ajută la înţelegerea unor relaţii abstracte prin constituirea mintală a suportului imagistic.

ex. – la geografie.

- datorită ei, lecturile capătă viaţă, deoarece întreţine interesul şi starea optimă a atenţiei.
- este o formă activă şi uşor constructivă a imaginaţiei

-se deosebeşte de memoria imaginilor pentru că produsele ei nu au corespondent în experienţa anterioară, fiind rezultatul combinării imaginative.

b).Imaginaţia creatoare – constă în structurarea în plan mintal a unui produs nou , inexistent în prezent, dar posibil în viitor.

= cea mai complexă şi valoroasă formă a imaginaţiei .

- produsele ei se caracterizează prin noutate, originalitate, ingeniozitate.
- este orientată spre posibil, nou,viitor.
- este stimulată de motive şi atitudini creatoare: interesul pentru nou,trebuința de autorealizare, încrederea în sine, curiozitate, aventură în necunoscut, respingerea rutinei etc.
-angajează întreaga personalitate.
- combinatorica sa este complexă, desfăşurată în mai multe faze şi caracterizată prin:
  - bogăția procedeelor;
  - ineditul utilizării lor;
  - valorificarea combinațiilor inconştiente;
  - unificarea disponibilităților personalității;
  - susținerea afectiv-motivațională;
  - este formă activă şi foarte constructivă.

c) Visul de perspectivă – proiectarea mintală a drumului propriu de evoluție, în acord cu condițiile şi cerințele sociale.
- stimulează autoeducația, dezvoltarea personalității, activitățile curente,opțiunile profesionale.
- este o formă activă şi voluntară.

Alte criterii

II. După gradul de activism al persoanei – pasive (visul,reverie).
-active (reproductivă,creatoare).

III.După calitatea produsului – absurde (vis,reverie)
- uşor constructive(reproductiva).
- foarte constructivă (creatoare).

IV.După tipul de activitate în care se integrează – artistică.
- literară.
- tehnică.
- ştiințifică.
- muzicală etc.

V. După tipul de reprezentări dominante – plastic-vizuală.
- auditiv-motrică etc.

6.Imaginația ca produs predilect al creativității.

-> Pentru creație nu sunt suficiente construcțiile logice (acestea se circumscriu realului).

-> Imaginația depăşeşte aceste cadre şi vizează necunoscutul, inexistentul, chiar incredibilul.

-> În creație imaginația interacționează cu gândirea pe care o completează şi o depăşeşte:
- fără imaginație nu se poate.

-fără gândire, imaginația ar aluneca în eroare (gândirea fundamentează, verifică şi evaluează rezultatele imaginației).

-> Disponibilitatea pentru creație a imaginației se explică prin trăsăturile ei centrale:

a) – prelucrează un material cognitiv divers: imagini idei şi , mai ales imagini conceptualizate şi semnificative (acestea din urmă presupun o unitate a intuitivului cu generalul, având un mare potențial de asociere).

b) – valorifică toate combinările care apar în sfera subconştientului şi inconştientului

c) – este susținută afectiv şi motivațional şi presupune implicarea întregii personalități, aceasta amplificând originalitatea rezultatului.

MOTIVAȚIA

1. Definirea şi funcțiile motivației

Activitatea omului pentru a fi dusă la indeplinire are nevoie pe lângă un scop formulat clar, corect şi riguros, şi de o stimulare şi susținere energetică, deci, chiar dacă omul dispune de instrumente intelectuale bine dezvoltate (percepție, memorie, gândire flexibilă, imaginaşie bogată) el nu va reuşi să obțină performanțele dorite dacă nu e împins, determinat de ceva, pentru a învăța, munci, sau crea => că activitatea umană, pe lângă stabilirea precisă a scopului şi folosirea instrumentelor necesare realizării ei (cunoştințe, priceperi, deprinderi, aptitudini), trebuie să apeleze şi la o serie de factori cu rol de stimulare şi activare, de sensibilizare selectivă şi imbold.

Aceşti factori sunt încadrați în noțiunea de motivație.

Motivația s-a dezvoltat atât din punct de vedere filogenetic cât şi ontogenetic.

Astfel în filogeneză şi ontogeneză apar anumite stări de necesitate sau sensibilizări ale organismului pentru diferite obiecte => că aşa se dezvoltă:

- trebuințele care sunt condiții ale vieții, procese pulsionale fundamentale care semnalizează perturbările (privațiuni sau excese) ce intervin în organism sau în sistemul de personalitate.

=> se concretizează în nevoie de substanțe nutritive, de oxigen, de condiții de temperatură şi umiditate, presiune, nevoia de mişcare, acțiune, relaxare, comunicare cu alții, de realizare de sine.

->impulsurile –> sunt trebuințe aflate în starea de excitabilitate accentuată, expresivă.

->intenţii -> implicări proiective ale subiectului în în acţiune.

->valenţe -> orientări afective spre anumite rezultate.

->tendinţe -> forţe direcţionate mai mult sau mai puţin precise => că ansamblul ecestor stări de necesitate ce trebuie satisfăcute şi care îl împing, îl instigă şi îl determină pe individ pentru a şi le satisface, formează sfera motivaţiei.

Dacă până acum motivaţia a fost raportată la stimulii externi (obiectele şi evenimentele din exterior), ea presupune şi stimulii interni (viaţa internă a individului).

Aceşti stimuli îl determină din interior, pe individ să întreprindă o serie de acţiuni (de căutare, de apropiere, sau de evitare şi respingere a unor obiecte).

⇨ că unii autori au considerat motivaţia ca o ,,cauză internă" a comportamentului.

Totuşi această structură psihică activatoare şi predispozantă, cu funcţii de autodeterminare a omului prin stimulaţii interne trebuie explicată funcţional şi genetic.

Acest lucru poate fi realizat prin apelul la o serie de factori determinanţi ce stau la baza interacţiunii dintre subiect şi ambianţa socioculturală.

Unele forme ale motivaţiei (mai simple) s-au format în dezvoltarea filogenetică şi îi sunt date omului prin naştere, iar altele (mai complexe şi mai numeroase) se formează în decursul vieţii şi sunt dependente de mediul extern şi de specificul stărilor de necesitate interne existente.

⇨ că aceste forme complexe ale motivaţiei nu sunt altceva decât stimulările externe care, acţionând repetat şi satisfăcând cerinţele de autoreglare ale individului, au fost preluate, interiorizate şi transformate în condiţii interne.

Ex: dacă unui copil i se repetă frecvent "trebuie" (să se spele pe mâini, să-şi facă lecţiile, să fie ordonat), cu timpul acest ,,trebuie" va fi asimilat de copil şi transformat într-un stimul interior, iar la un moment dat el va acţiona ,, din proprie iniţiativă" fără a mai fi îndemnat din afară.

Motivaţia este o pârghie importantă în procesul autoreglării individului, o forţă motrică a întregii sale dezvoltări psihice şi umane => că selectarea şi asimilarea, sedimentarea influenţelor externe se produc dependent de structurile motivaţionale ale persoanei.

Motivaţia sensibilizează diferit persoana la influenţele externe, adică aceeaşi influenţă externă produce efecte diferite la persoane diferite sau aceeaşi persoană în momente diferite ale existenţei sale.

Motivaţia răscoleşte şi reaşează, sedimentează şi amplifică materialul construcţiei psihice a individului.

Deoarece există tipuri diferite de motivații ca structură, funcționalitate, complexitate şi rol (trebuințe, motive, interese, aspirații, convingeri, idealuri etc.) apar şi funcții diferite ale acestora.

1) – funcția de activare internă difuză şi de semnalizare a unui dezechilibru fiziologic.

În această fază apare starea de necesitate dar nu se declanşează acțiunea.

Această funcție este specifică trebuințelor cu o dinamică deosebită şi debitează cu o alertă internă, continuă cu o agitație crescândă şi ajunge la stări de încordare internă, pentru a se finaliza prin satisfacerea lor.

2) – funcția de mobil sau factor declanşator al acțiunilor.

Mobilul = motivul definit de psihologul francez H. Pieron ca ,,mobilul ce alege dintre deprinderile existente pe cea care va fi actualizată".

Motivul este identificat prin răspunsul la întrebarea ,, de ce?" şi el declanşează acțiunea.

3) – funcția de autoreglare a conduitei, adică se imprimă conduitei un caracter activ şi selectiv.

Eficiența reglatoare a motivației depinde de energizare şi direcționare => că motivația instigă, impulsionează, declanşează acțiunea, iar acțiunea, prin conexiune inversă, influențează baza motivațională şi dinamica ei.

III. Modalități şi structuri ale motivației

1). Trebuințele – structuri motivaționale fundamentale ale personalității care reflectă echilibrul biopsihosocial al omului în condițiile solicitărilor mediului extern

- semnalizează cerințele de reechilibrare în forma unor stări şi imbolduri specifice.

După geneza şi conținutul lor trebuințele pot fi:

- primare
- secundare

->trebuințele primare sunt înnăscute şi au rolul de a asigura integritatea fizică a organismului.

Pot fi :

a) trebuințe biologice sau organice (de foame, sete, sexuale).
b) trebuințe fiziologice sau funcționale (de mişcare, relaxare).

⇨ că trebuințele primare sunt comune pentru om şi animal, dar la om ele sunt modelate sociocultural.

Trebuințele secundare sunt dobândite şi asigură integritatea psihică şi socială a omului.

Pot fi:

-materiale – (de locuință, confort, unelte, instrumente)

-spirituale – (de cunoaştere, etice, estetice, de realizare)

-sociale – (de comunicare, anturaj, cooperare etc.)

O clasificare a trebuințelor a fost făcută de psihologul american H.Maslow.

Acesta a stabilit 5 categorii de trebuințe pe care le organizează şi le structurează într-o,,piramidă a trebuințelor" astfel:

- trebuințe biologice (la baza piramidei)
- trebuințe de securitate
- trebuințe de afiliere
- trebuințe de stimă şi statut
- trebuințe de autoralizare (la vârful piramidei).

H. Maslow face următoarele precizări:

- o trebuință este cu at mai improbabilă cu cât este mai continu satisfăcută (trebuința care motivează comportamentul este cea nesatisfăcută);

- o trebuință apare ca motivație numai dacă cea anterioară a fost satisfăcută (există ordine, succesiune în satisfacerea ei);

- o trebuință nouă nu apare brusc, după satisfacerea celei anterioare, ci treptat;

- o trebuință cu cât se află mai spre vârful piramidei cu atât ea este mai umană (sunt mai puțin urgente subiectiv, dar satisfacerea lor produce fericire, creşte eficiența biologică a organismului).

=> că prin înlănțuirea trebuințelor, trecerea de la unele la altetele se poate explica şi înțelege conduita individului.

Satisfacerea trebuințelor se asociază cu reducerea tensiunilor, iar nesatisfacerea lor duce la amplificarea tensiunilor şi chiar la stingerea lor prin saturație.

Nesatisfacerea trebuințelor o perioadă mai lungă de timp pune în pericol existența fizică şi psihică a organismului.

2. **Motivele** = sunt reactualizări şi transpuneri în plan subiectiv a stărilor de necessitate.

Ex: când individul îşi dă seama de deficitul de substanțe nutritive în organism şi se orientează pentru înlăturarea lui, trebuința s-a transformat în motiv.

Nu toate motivele pot fi conştiente.

Există şi motive inconştiente dar care îndeplinesc un rol important în activitate.

Spre deosebire de trebuință care nu totdeauna declanşează o acțiune, motivul asigură efectuarea comportamentelor corespunzătoare => că

motivul poate fi definit ca mobilul care declanşează, susţine energetic şi orientează acţiunea.

Decurg astfel 2 segmente ale motivului:

- unul energizant şi dinamogen;
- altul orientativ şi direcţional.

Între cele două segmente există interacţiune, iar problema care se pune nu este de a opta pentru unul sau altul, ci tocmai în susţinerea lor reciprocă.

O orientare slab energizantă este la fel de dăunătoare ca o organizare insuficient direcţionată.

Motivele pot fi variate:

- individuale şi sociale;
- inferioare şi superioare;
- minore şi majore;
- egoiste şi altruiste etc.

Toate motivele acţionează interdependent formând reţele, configuraţii sau constelaţii de motive => varietatea comportamentelor noastre (ex: aceeaşi stimulare pe unul îl împinge spre acţiune pe altul nu).

Interacţiunea motivelor determină mai multe acţiuni:

- **acţiuni de optare**, de reţinere a unor motive şi respingerea altora.

Ex: când un elev preferă să-şi facă lecţiile înseamnă că renunţă la joacă.

- **acţiuni de cooperare**, de susţinere reciprocă a motivelor, fapt ce duce la întărirea motivaţiei.

Ex: când un elev învaţă pentru că îşi doreşte să ştie, să se afirme etc. motivaţia lui va fi mai puternică decât dacă învăţarea va creea un singur motiv.

- **acţiuni conflictuale** ce duc la stări tensionale care, dacă sunt prelungite, pot să ducă la efecte negative, dăunătoare personalităţii.

⇨ că prevenirea sau eliminarea conflictelor motivaţionale se poate face prin ordonarea sau distanţarea în timp a satisfacerii lor.

3. **Interesele** = orientări selective, relativ stabile şi active spre anumite domenii de activitate.

Acele orientări globale, nediferenţiate, fluctuante, oscilante nu pot fi considerate interese ci doar un început de cristalizare a acestora.

Ex: dacă un individ începe mai multe activităţi şi nu finalizează nici una, înseamnă că el nu şi-a format încă interesele.

Interesele sunt formaţiuni motivaţionale mai complexe decât trebuinţele şi motivele deoarece implică organizare, constanţă şi eficienţă.

Orientarea spre o activitate presupune prezenţa unor cunoştinţe, intrarea în funcţiune a activismului mintal, trăirea ei ca o stare agreabilă, care produce plăcere dar care împinge spre acţiune, spre control => că în structura intereselor intră elemente cognitive, afective, volutive.

Interesele pot fi:

- generale şi personale
- pozitive şi negative
- profesionale şi extraprofesionale (de timp liber).

Clasificarea cea mai răspândită este cea în funcţie de domeniul de activitate în care se manifestă (tehnice, ştiinţifice, literar-artistice, sportive etc.).

Importante sunt şi interesele creative caracterizate prin căutarea unor noi soluţii, a unor proiecte originale => că prezenţa lor în activitate are efecte de înlăturare a barierelor, a reacţiilor de abandonare.

Ex: dacă un elev manifestă interes pentru un obiect de învăţământ el poate învăţa peste limitele solicitate, trăind satisfacţii în urma rezultatelor obţinute.

Varietatea intereselor pune în evidenţă maturizarea persoanei, extensia Eului său.

4. **Convingerile** = sunt idei aflate în structura personalităţii, trăite afectiv care împing, impulsionează spre acţiune

=> reprezintă pentru individ o valoare, o certitudine subiectivă care îl ajută să satbilească ceea ce este valabil necesar, să facă distincţie între bine şi rău, frumos şi urât, adevăr şi minciună => că sunt convingeri doar ideile-valoare care se contopesc cu trebuinţele şi dorinţele individului, cu aspiraţiile şi năzuinţele sale, cu trăsăturile lui de personalitate

->îşi au rădăcinile în afectivitatea individului, în emoţiile sentimentele şi pasiunile sale.

⇨ că ele se impun în comportament, îl orientează permanent şi de aceea ele nu numai că sunt promovate, ci şi apărate atunci când sunt contrazise sau atacate, deci convingerile devin adevărate idei forţă.

Convingerile acţionează în împfrejurări de alegere sau de conflict valoric ajungând, atunci când sunt foarte puternice, să acţioneze chiar şi împotriva instinctului de conservare.

Ex: Giordano Bruno, Thomas Morus – au murit pentru convingerile lor.

5. **Idealurile** = reprezintă proiecţii ale individului în sisteme de imagini şi idei care îi ghidează existenţa.

->reflectă atât experiența proprie, cât şi experiența altora devenind anticipări, generalizări ale proiectului existențial.

->nu reprezintă o simplă formulă cognitivă de viață, etc. preluată necritic, prin imitație, ci este construit de de individ în funcție de particularitățile lui proprii.

⇨ că numai în acest fel el se integrează personalității şi devine cu timpul o valoare personală, motivând comportamentul.

->cuprind în structura lor psihologică (după cercetările româneşti în psihologie) trei elemnete fundamentale:

a) -sensul şi semnificația vieții => direcția spre care se orientează o persoană în funcție de modul de existență socială, cultură spirituală, valoare morală.

b) -scopul vieții = >obiectivul vieții, o valoare personală supremă care prefigurează destine, o componentă intelectual voluntară şi axiologică a idealului.

c) -modelul de viață => un fel de Eu ideal care călăuzeşte viața, un ghid propus a fi urmat şi atins.

⇨ că idealul (moral, filosofic, estetic, politic etc) ca ceva ce nu există ar putea deveni un motiv central al existenței, o opțiune valorică şi pragmatică de viață, o ,,stea călăuzitoare" , o adevărată forță spirituală, decisivă pentru individ.

6.Concepția despre lume şi viață = constituie o formațiune motivațională cognitiv – valorică de maximă generalitate, ce cuprinde ansamblul părerilor, ideilor, teoriilor despre om, natură, societate.

=> reprezintă o structură motivațională globală cu rol strategic în raport cu orientarea comportamentului => că ideile şi teoriile din cadrul ei nu sunt doar fapte de cunoaştere, ci convingeri.

=> ea reuneşte cognitivul cu valoricul şi se împlineşte în acțiune deoarece este formată sub influența condițiilor de viață, a culturii, educației, şi este rezultatul experiențelor personale trăite pe parcursul vieții.

Deoarece există concepții ştiințifice sau neştiințifice, realiste sau utopice (fanteziste), materialiste-idealiste, progresiste sau retrograde, concepția despre lume şi viață presupune totdeauna opțiunea valorică.

Deci, între convingeri, idealuri şi concepția despre lume şi viață există o interdependență, constituind împreună un complex motivațional de prim ordin al personalității.

1. Formele motivației

Activitatea omului cunoaşte diferite forme ale motivației care se clasifică, două câte două, în perechi opuse, contrare.

Motivația pozitivă = produsă de stimulări premiale (lauda, încurajarea) şi se soldează cu efecte benefice asupra activității sau relațiilor interumane => angajarea subiectului în activități, apropierea lor, preferarea lor etc.

Motivația negativă = este produsă de stimuli aversivi (amenințare, pedepsire etc.) şi se asociază cu efecte de abținere, refuz din partea subiectului în cauză.

Pentru a pune în evidență modul cum acționează aceste 2 forme asupra personalității, psihologul american E. B. Hurlock a organizat un experiment la nivelul unei clase de elevi.

El a împărțit clasa în trei grupe ce aveau sarcina de a rezolva, timp de 5 zile, probleme simple de aritmetică.

Inainte de începerea activității s-au analizat rezultatele elevilor din ziua precedentă, concretizate în:

- elogii aduse primului grup,
- observații aduse celui de al doilea grup,
- indiferență (nici laudă, nici dojană) celui de al treilea grup.

⇨ că cea mai eficientă a fost lauda, deoarece s-a asociat cu instalarea unor stări afective, pozitive; dojana produce stări afective negative, neplăcute, iar ignorarea este cea mai ineficientă pentru că nu se asociază cu stări afective.

2.Motivația intrinsecă şi motivația extrinsecă.

Aceste două forme se clasifică după raportarea motivației la sursa care a produs-o.

Motivația intrinsecă = este produsă de activitatea desfăşurată de subiect specificul motivației constând în desfăşurarea ei prin îndeplinirea acțiunii adecvate ei.

Ex: când cineva se plimbă pentru plăcerea de a se plimba, citeşte pentru că îl interesează etc. este animat de o motivație intrinsecă.

Motivația extrinsecă apare atunci când sursa ce o generează este impusă de o altă persoană => că ea nu izvorăşte din specificul activității desfăşurate de individ.

Ex: când un copil învață pentru notă sau pentru că i s-a promis un cadou este impulsionat de motivație extrinsecă.

3.Motivația cognitivă şi motivația afectivă.

Motivația cognitivă îşi are izvorul în activitatea exploratorie în nevoia de a şti, de a cunoaşte, de a-şi satisface curiozitatea pentru nou.

=> ea acționează din lăuntrul proceselor cognitive (percepție, gândire, memorie, imaginație) şi de aceea se numeşte cognitivă

= >ea stimulează activitatea intelectuală din aproape în aproape, mai precis de la explorare se trece la reproducere, de la înțelegere la interes științific iar în final ajunge la creație.

=> își găsește satisfacția în nevoia de a înțelege, explica. Rezolva ca un scop în sine.

Motivația afectivă = produsă de nevoia omului de a obține aprobarea din partea altor persoane, de a se simți în compania altora.

Ex: când copiii învață pentru a-și satisface părinții sau pentru a nu pirde aprobarea, dragostea lor, sunt impulsionați de motivație afectivă.

Toate aceste forme ale motivației sunt inegal productive.

Astfel, motivația pozitivă, intrinsecă și cognitivă sunt mult mai productive decât motivația negativă, extrinsecă și afectivă.

Această superioritate a anumitor forme față de altele se păstrează doar atunci când raportare alor se face numai în cadrul cuplului respectiv.

Dacă însă se lărgește cadrul de analiză și de raportare, lucrurile se shimbă.

Ex: când raportăm motivația intrinsecă la cea extrinsecă, prima este superioară celeilalte.

Dacă se iau în considerație și alți factori, cum sunt, vârsta, temperamentul sau caracterul lor, se constată că, la școlarii mici mai productivă este motivația extrinsecă decât cea intrinsecă deoarece aceasta din urmă este mai complexă, ține de personalitate care nu s-a format încă.

Pedeapsa care generează o motivație negativă, poate duce totuși la efecte pozitive (evitarea răspunsurilor incorecte, adoptarea unor comportamente de prudență etc.).

La copilul mic și chiar la adolescent, motivația afectivă produsă de sentimentul atașamentului, protecției, rivalității compensează adeseori lipsa motivației cognitive.

⇨ că productivitatea mai mare sau mai mică a formelor motivației depinde de particularitățile concrete ale situației.

Deci, se recomandă utilizarea lor diferențiată, în concordanță cu specificul situațiilor.

Creșterea gradului de eficiență a diferitelor forme de motivație poate fi făcută prin diverse mijloace și modalități.

Ex: motivația cognitivă poate fi crescută prin conflictul de idei care produce îndoială, incertitudine, dorința de rezolvare.

Dacă îi întrebăm pe copii dacă 2 = 3 ei vor răspunde că nu.

Dar logica arată că 2-2 = 3-3 , deci 2=3 => ciocnirea ideilor, paradoxul logic, noutatea, surpriza duc la creșterea motivației cognitive.

Motivația afectivă poate fi crescută prin retragerea sau prin amenințarea cu retragerea aprobării celor dragi.

Asemănător se procedează şi în celelalte forme ale motivaţiei.

Motivaţie şi performanţă. Optimum motivaţional

Motivaţia nu trebuie considerată ca un scop în sine ci pentru a obţine performanţe înalte => că performanţa constituie un nivel superior de îndeplinire a scopului.

Având în vedere diferitele forme ale activităţii umane (de joc, învăţare, muncă, creaţie) ceea ce interesează este valoarea motivaţiei şi eficienţa ei propulsivă, deci relaţia dintre motivaţie şi performanţă are nu doar o importanţă teoretică, ci şi practică.

Relaţia dintre intensitatea motivaţiei şi nivelul performanţei este dependentă de complexitatea activităţii pe care subiectul o are de îndeplinit.

Cercetările psihologice au arătat că în acţiunile simple (rutiniene, cu componente automatizate, cu puţine alternative de soluţionare), pe măsură ce creşte intensitatea motivaţiei creşte şi nivelul performanţei.

În acţiunile complexe (creative, bogate în conţinut şi în alternative de rezolvare) creşterea intensităţii motivaţiei se asociază, până la un punc cu, creşterea performanţei, după care aceasta scade => că se produce această situaţie, deoarece în sarcinile simple există unul, maximum două răspunsuri corecte ce pot fi diferenţiate cu uşurinţă şi nu sunt influenţate negativ de creşterea impulsului motivaţional.

În sarcinile complexe însă, prezenţa mai multor alternative de acţiune, îngreunează acţiunea impulsului motivaţional, adică intensitatea motivaţiei este nefavorabilă discriminării, discernământului şi evaluărilor critice.

Eficienţa activităţii depinde nu numai de relaţia dintre intensitatea motivaţiei şi complexitatea sarcinii (de învăţare, de muncă, creaţie), ci şi de relaţia dintre intensitatea motivaţiei şi gradul de dificultate a sarcinii cu care se confruntă individul.

Dacă, între intensitatea motivaţiei şi gradul de dificultate al sarcinii există o corespondenţă, cu atât eficienţa activităţii va fi asigurată => că în acest context, în psihologie a apărut ideea de optimum motivaţional, adică a unei intensităţi optime a motivaţiei care să permită obţinerea unor performanţe înalte sau cel puţin a celor scontate.

Optimum motivaţional apare în două situaţii:

a) când dificultatea sarcinii este percepută (apreciată) corect de către subiect.

În această situaţie, optimum motivaţional înseamnă relaţia de corespondenţă între mărimile celor două variabile.

Dacă sarcina este mai dificilă, atunci este necesară o mai mare intensitate a motivației pentru a fi îndeplinită sarcina, iar când dificultatea sarcinii este medie la fel va fi și motivația necesară soluționării ei.

b) uneori dificultatea sarcinii este percepută (apreciată) incorect de către subiect.

În acest caz apar două situații:

- fie se subapreciază dificultatea sarcinii
- fie se supra aspreciază dificultatea sarcinii

⇨ că subiectul nu va reuși sa-și mobilizeze efortul pentru îndeplinirea sarcinii.

În primul caz el va fi submotivat și deci va acționa în condițiile unui deficit energetic ce nu-l va permite să realizeze sarcina.

În al doilea caz, subiectul este supramotivat și acționează în condițiile unui surplus de energie, care l-ar putea dezorganiza cheltuindu-și resursele energetice înainte de a se confrunta cu sarcina.

Ex: când un elev tratează cu ușurință importanța unei teze sau a unui examen el va ajunge la un efect negativ: eșecul.

În aceste condiții pentru a obține optimum motivațional se impune o ușoară dezechilibrare între intensitatea motivației și dificultatea sarcinii.

Astfel, dacă dificultatea sarcinii este medie, dar apreciată (incorect) ca fiind mare, atunci o intensitate medie, dar apreciată (tot incorect) ca fiind mică, atunci o intensitate medie a motivației este suficientă (o ușoară supramotivare).

În obținerea de optimum motivațional acționează două variabile:

- obișnuirea indivizilor de a percepe cât mai corect dificultatea sarcinii prin atragerea atenției asupra momentelor cele mai grele;
- manipularea intensității motivației în sensul creșterii sau descreșterii ei prin producerea unor emoții puternice de anxietate sau de frică.

În activitățile desfășurate omul trebuie să urmărească obținerea unor performanțe cât mai bune, care să însemne nu doar o simplă realizare a personalității, ci o autodepășire a posibilităților ei.

Acest stimul motivațional care împinge spre realizarea unor progrese și autodepășiri evidente poartă denumirea de nivel de aspirație.

Acesta trebuie raportat la posibilitățile și aptitudinile subiectului.

Ex: nota 7 reprezintă un nivel de aspirație crescut pentru un elev slab, nivel acceptabil pentru un elev mediocru, dar o decepție pentru un elev bun.

În cazul elevilor slabi şi mediocri nivelul de aspiraţie scăzut reprezintă succes, iar în cazul celor cu aptitudini un astfel de nivel constituie un regres => că, este indicat ca nivelul de aspiraţie să fie puţin peste posibilităţile de moment.

Totuşi nu trebuie pierdut din vedere că şi discrepanţa prea mare dintre capacităţi şi aspiraţii poate fi periculoasă, adică poate duce în final la nerealizarea scopurilor propuse.

Acest lucru poate fi evidenţiat foarte bine prin fabula lui La Fontaine care spunea că atunci când o broască îşi propune să ajungă cât un elefant ea va plesni.

AFECTIVITATEA

1.Definirea şi specificul proceselor afective

A.Definiţie:

Afectivitatea=ansamblul de procese psihice care reflectă relaţiile dintre subiect şi obiect sub formă de trăiri(uneori atitudinale) rezultă că reflectă(prin trăiri) împrejurările de viaţă cu semnificaţie pentru noi.

Împrejurarea de viaţă=o situaţie concretă(într-un anume timp şi spaţiu) în care se află individul în relaţie cu o activitate,un obiect,etc.

*-dacă activitatea satisface motivaţia individului, ea va dobândi o semnificaţie pozitivă şi va genera trăiri afective pozitive,

*-dacă activitatea contrazice motivaţia individului, atunci ea va dobândi o semnificaţie negativă care va genera trăiri afective negative.

->rezultă că afectivitatea=rezultatul confruntării dintre motivaţia individului şi realitate.

B.SPECIFICUL PROCESELOR AFECTIVE

1.Procesele afective au o importanţă energetică

În anumite situaţii de viaţă,mijloacele intelectuale sunt necesare,dar nu şi suficiente pentru rezolvarea problemelor,rezultă că este necesară o redistribuire a energiei organismului:detensonarea sau tensionarea individului în duncţie de problema ce trebuie soluţionată.

2.Afectivitatea=rezultatul confruntării dintre motivaţia individului şi realitatea înconjurătoare

*Omul nu se raportează indiferent la realitate, adică obiectele, fenomenele cu care se confruntă îi trezesc anumite trebuinţe, îi satisfac sau nu nevoile, rezultă că procesele afective sunt rezultatul confruntării dintre motivaţie şi realitate.

*-exemplu:-satisfacerea trebuinţelor generează mulţumire, entuziasm, bucurie, etc.

-contrazicerea sau neastisfacerea generează neplăcere, nemulţumire , tristeţe, etc.

3.În cadrul proceselor afective, pe prim plan se află nu atât obiectul, cât valoarea şi semnificaţia pe care o are pentru subiect(este importantă relaţia dintre subiect-obiect).

* -exemplu:unul şi acelaşi obiect produce stări afective diferite unor persoane diferite, chiar la aceeaşi persoană,în momente diferite, un obiect poate produce stări afective diferite.

4.Relaţionarea unică sau repetată a unui individ cu diferite obiecte, evenimente, etc., se soldează cu formarea unor atitudini.

5.În procesele afective, omul reacţionează cu întreaga fiinţă, deosebindu-se de celelalte procese psihice unde se operează cu instrumente specializate.

exemplu:-gândirea-operează cu analiză,sinteză comparaţii,etc.

-imaginaţia-oprează cu agluntinări,tipizări,etc.

->rezultă că afectivitatea = vibraţia întregului organism (organică, psihică şi comportamentală).

6.În procesele afective, omul se subordonează într-un fel sieşi, deoarece el este cel care introduce o anumită valoare sau semnificaţie emoţională în obiectul reflectat.În cadrul proceselor cognitive, omul se subordonează obiectului pe care încearcă să-l epuizeze cognitiv.

7.Procesele afective sunt în interacţiune cu cele cognitive.

*-deşi procesele afective sunt declanşate prin acte cognitive(exemplu-reamintirea unei întâmplări, vederea unei cărţi, etc.) ele nu se reduc la acestea.

*-ceea ce contează în procesele afective nu sunt posibilităţile şi organizarea cognitivă a indivizilor, ci organizarea lor motivaţională,raportul obiectului perceput, gândit sau imaginat cu necesităţile, cu gradul or de satisfacere.

*-când conflictul afectiv(produs de ciocnirea de emoţii, sentimene, pasiuni) este solidar cu conflictul de rezolvare), randamentul activităţii intelectuale este mare.

*-când tensiunea afectivă scade, ajungându-se până la indiferneţă, atunci se va reduce şi capacitatea individului de a soluţiona probleme noi.

-> între procesele afective şi cele cognitive există o legătură şi ea are un rol deosebit de important pentru cunoaştere.

8.Nu există proces psihic cu care afectivitatea să nu se afle în relaţii de interacţiune şi interferenţă.

Un loc special îl ocupă relația cu motivația rezultă că procesele afective sunt motive active aflate în desfăşurare,iar motivele sunt procese afective condensate,cristalizate,solidificate.

Concluzie:Afectivitatea este componenta bazală a psihicului, dar şi nota lui definitorie(diferențiază omul de roboți, de calculatoare).

Dacă rațiunea omului poate fi reprodusă de calculator, trăirile vor rămâne numai ale lui.

2.Proprietățile proceselor afective

a)**Polaritatea**=tendința proceselor afective de a gravita în jurul polului pozitiv sau negativ.

-apare ca urmare a satisfacerii sau nesatisfacerii diferitelor trebuințe.

-procesele afective sunt cuplate, de obicei, două câte două în perechi contrare:

-bucurie-tristețe;
-iubire-ură;
-simpatie-antipatie etc.

-se exprimă în caracterul:

-plăcut-neplăcut;
-stenic-astenic;
-încordat-destins.

-procesele afective susțin energetic şi determină apropierea spre o activitate.

-trăirile afective plcute nu sunt întotdeauna stenice,iar cele neplăcute sunt astenice.

-exemplu:succesul,ca stare afectivă plăcută poate fi stenică pentru unii,dar astenică pentru alții(se mulțumesc cu ceea ce au obținut).

-trăirile afective nu sunt absolut polare.

* -exemplu:o trăire afectivă este predominat plăcuta,dar la gândul că se va termina,ea generează o uşoara stare de tristețe -> polaritatea se manifestă în funcție de situație,dar mai ales de particularitățile personale.

b)**Intensitatea**=forța,tăria,profunzimea trăirii afective,la un moment dat-> trairile fective pot fi intense sau mai puțin intense.

-*depinde de:

-semnificația obiectului pentru subiect,

-capacitatea afectivă a subiectului(unii oameni trăiesc afectiv mai intens,alții mai puțin intens).

-*creşterea intensității stărilor afective nu se obtin,ca la memorie,prin repetarea stimului(s-ar produce „tocirea" afectivității), ci prin schimbarea semnificației pentru noi.

-*este necesar şi un optimum afectiv deoarece,dacă intensitatea creşte prea mult,pot apărea perturbări.

c)**Durata**=întinderea,persistența,în timp a trăirilor afective,indiferent dacă obiectul sau persoana care le-au provocat sunt sau nu prezente.

* -exemplu:-o emoție poate dura clipe sau ore;
-un sentiment toată viața.
-spaima durează şi după ce pericolul a trecut.
-dragostea poate dura şi după ce persoana iubită nu mai este -> că această proprietate alimentează permanent semnificația afectogenă a unui stimul,trăind starea afectivă față de el.

d)**Mobilitatea**=trecerea,în interiorul aceleiaşi trăiri emoționale,de la o faza la alta.

* -exemplu:trecerea de la o trăire nespecificata de incertitudine(stadiul primar),la o traire specifică, bazată pe relevanța informației(stadiul secundar).

-trecerea de la o stare la alta afectiva la alta.

->se face trecerea de la o emoție la un sentiment, sau de la un sentiment de un anumit tip la altul.

* -exemplu:de la bucurie la tristețe,sau de la dragoste la ură.

-pune în evidență doar schimbările ce apar atunci când situația şi solicitările te forțează la aceasta.

-trebuie deosebită de fluctuația trăirilor afective,care presupun schimbări fără motiv.

-> fluctuația este un indiciu al slăbiciunii sau chiar al patologiei proceselor afective.

e)**Expresivitatea**=capacitatea trăirilor afective de a se exterioriza,de a putea fi „văzute","citite","simțite"(manifestarea în afară).

->se realizează prin intermendiul unor semne exterioare,numite „expresii emoționale" şi anume:

1.**Mimica**=ansamblul modificărilor expresive la care participă elemente mobile ale feței:
-deschiderea ochilor;
-direcția privirii;
-pozițiile succesive ale sprâncenelor;
-mişcările buzelor.

->prin mimică se exteriorizează:bucuria, suferința, surpriza, mâhnirea, sfidarea, etc.

2.**Pantomimica**-ansamblul reacțiilor la care participă tot corpul-ținută,
-mers,
-gesturi.

*-exemplu-bucuria-mers sprițar,brațe mobile,privirea în față.

-tristețea-mers agale,brațe căzute,capul plecat.

3.**Schimbarea vocii**-a intensității ritmului vorbirii,intonației,timbrului etc.

*-exemplu-după intonație un da poate însemna nu.

4.**Modificări de natură vegetativă**-amplificarea sau diminuarea ritmului respirației,vasoconstricția,vasodilatația,creşterea conductibilității electrice a părului etc.-> paloare,înroşire,tremurături,lacrimi,transpirație,gol în stomac,etc.

Expresiile emoționale nu sunt izolate,ci se corelează şi se subordonează stărilor afective,dând naştere la conduita emoțional expresivă.

*-exemplu-conduita expresivă a tristeții:

-brațe atârnate,
-capul aplecat,
-colțul buzelor lăsate,
-mişcări fără vigoare,
-față pământie etc.

*-exemplu-conduita expresivă a bucuriei:

-ținută dreaptă,
-ochii deschişi strălucitori,
-mobilitatea brațelori,etc

Expresiile şi conduitele emoționale se învață prin imitație sau prin efort voluntar.

*-exemplu-orbii din naştere au o față inexpresivă.

Sunt situații în care omul poate folosi convențional expresiile emoționale,deci poate să simuleze.

*-exemplu-actorul-> există concordanță între trăirea afectivă şi expresiile emoționale afişate.

Sub influența condițiilor sociale, au apărut expresii emoționale, noi, specific umane.

*-exemplu-zâmbetul poate fi-ironic,
-aprobativ,
-binevoitor etc.

În comportamentul uman expresiile emoționale îndeplinesc roluri importante şi anume:

a)-**rol de comunicare**-comunică în afară starea afectivă trăită sau simulată,rezultă că putem afla starea de spirit a cuiva.

*-exemplu-profesorul poate să aprecieze dacă un elev regretă că n-a ştiut bine lecția.

b)-**rol de influențare** a conduitei altora,în vederea săvârşirii unor acte-în acest caz se vorbeşte de utilizarea socială a expresiilor emoționale cu un anume scop.

-exemplu->o persoană poate plânge pentru a impresiona,sau pentru a obține acordul cuiva într-o anumită problemă.

c)-**rol de autoreglare** în vederea unei adaptări mai bune la o anumită situație.

* -exemplu-rădem în situații vesele,plângem în situații triste(dacă reacțiile ar fi inverse,atunci este vorba de un caz tipic de dezadaptare expresiv-emoțională).

d)-de contagiune-de a se transmite sau de a trezi reacții similare şi la alte persoane,apariția unor stări afective colective.

*-exemplu-reacția produsă celor din jur de disperarea cuiva căruia i s-a furat o sumă mare de bani.

e)-rol de accentuare sau diminuare a însăşi stării afective

*-exemplu-plângând ne putem descărca sau încărca afectiv.

În viața socială,unele expresii şi conduite emoționale sunt încurajate,altele respinse,inhibate,apare un fel de dresaj,fiind convenționalizate.

*-exemplu-în țările europenee se cuvine să-ți manifesti durerea la înmormântare unei rude apropiate.

-în Extremul Orient-dimpotrivă,se impune stăpânirea emoțiilor.

-în unele societăți plânsul este rezervat femeilor şi interzis bărbaților .

Unele expresii emoționale se standardizează, se generalizează şi se asociază cu o serie de semne afectogene-> Limbajul afectiv.

* -exemplu-sărutul poate fi-părintesc,
-amical,
-oficial,
-colegial,
-erotic.

Expresiile emoționate au, nu doar o semnificație individuală, ci şi una socială.

3.CLASIFICAREA TRĂIRILOR AFECTIVE.

Există mai multe criterii de clasificare:

-după proprietăți(durată,intensitate,etc);

-după gradul de conştientizare(control conştient sau nu);

-după formele motivaționale din care izvorăsc(trebuințe, convingeri, idealuri, etc).

->rezultă următoarele forme:

A.**Procese afective primare**

1.-tonul afectiv al proceselor cognitive,

2.-trăiri afective de proveniență organică,

3.-afectele.

B.**Procese afective complexe**

1.-emoții curente,
2.-emoții superioare,
3.-dispoziții afective.

C.Procese afective superioare

1.-sentimente,
2.-pasiuni.

PROCESE AFECTIVE PRIMARE

->sunt înnăscute şi spontane,
->sunt slab organizate->mai aproape de biologic şi mai puțin elaborate cultural.
->tind să scape controlului conştient,rațional.

1.**Tonul afectiv al proceselor cognitive,** se referă la reacțiile emoționale ce însoțesc şi corelează afectiv orice act de cunoaştere.

*-exemplu - o senzație(vizuală, auditivă, gustativă) generează nu doar acte cognitive ci şi stări afective(plăcute sau neplăcute),

-o reprezentare, o amintire, un gând trezesc, uneori, stări afective de care nu ne dăm seama.

-> orice act de cunoaştere este însoțit de o atitudine, de un colorit afectiv plăcut sau neplăcut.

2.**Trăiri afective de proveniență organică**-sunt trăirile cauzate de funcționarea organelor interne(bună sau proastă).

*-exemplu-în cardiopatii-stări de alrmă
-în hepatie-stări euforice.
-în boli pulmonare-stări de iritare.
-în boli gastrointestinale-stări de mohoreală.

3.**Afectele**-stări afective intense, simple, primitive şi impulsive, violente, de scurtă durată, cu apariție bruscă.

-deşi sunt reorganizate cultural,ele se apropie mai mult de instinct
->sunt însoțite de o expresivitate bogată şi uneori,se manifestă necontrolat,pot genera acte necugetate.

* -exemplu-groaza,spaima,frica,râsul,plânsul,etc.
->controlul conştient nu este exclus total şi deci omul este considerat responsabil de acțiunile sale.

PROCESE AFECTIVE COMPLEXE

->au un grad sporit de conştientizare şi intelectualizare,

1.**Emoții curente** - sunt forme afective de scurtă durată, active, intense, provocate de însuşirile separate ale obiectelor.

->au caracter situativ, cu desfăşurare calmă sau tumultuoasă, cu o orientare bine determinată(spre un obiect sau persoană).

*-exemplu-tristeţea, simpatia, antipatia, mirarea, dispreţul, etc.

->sunt mult mai variate decât afectele şi se manifestă în comportamnet după tipare socio-culturale.

2.**Emoţii superioare**-sunt forme afective legate nu atât de obiecte,cât mai ales de activitatea pe care o desfăşoară individul.

->pot să apară în-activităţi intelectuale,

-reflectarea frumosului din realitate,

-realizarea comportsmnetului moral,

->spre deosebire de afecte,ele e supun unui proces de învăţare,rezultă învăţarea afectivă.

3.**Dispoziţii afective**-sunt stări difuze,cu intensitate variabilă şi durabilitate relativă.

->au o orientare vagă(spre deosebire de emoţii care au o orientare precisă).

->au o anumită cauză,deşi nu prea putem să ne dăm seama.

*-exemplu-suntem bine sau prost dispuşi fără să ştim de ce

->pot fi-pozitive(fond optimist)

-negative(font pesimist)

->repetarea lor(mai ales în adolescenţă) duce la transformarea acestora în trăsături de caracter,

*-exemplu-firile închise, mohorâte, blazate sau vesele, deschise se formează prin repetarea şi prelungirea în timp a dispoziţiilor afective de un fel sau altul.

.**PROCESE AFECTIVE SUPERIOARE**

->depăşesc,prin conţinut şi structură,stările emotive disperate,pasagere,

->ţin de personalitate.

->se caracterizează printr-o mare restructurare şi raportare valorică,situată nu la nivel de obiect(ca cele primare),de activitate(ca cele complexe) ci la nivel de personalitate.

1.**Sentimentele**-sunt trăiri afective intense de lungă durată,relativ stabile,specific umane şi condiţionate social-istoric.

->prin gradul lor de stabilitate şi generalitae,iau forma unor atitudini afective,care se păstrează multă vreme,uneori toată viaţa,rezultă că se poate anticipa conduita afectivă a individului.

*-exemplu-dragostea,ura,invidia,gelozia,îndoiala etc sunt sentimente ce includ elemente de ordin intelectual,motivaţional,voluntar şi caracterizează omul ca personalitatea.

BCU "CAROL I" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

->se nasc din emoții,rezultă că sentimentul este o emoție repetată,oscilantă,apoi stabilizată şi generalizată(rezistând la acțiunea factorilor perturbatori).

->se formează în urma unui proces cu mai multe faze:

-de cristalizare,

-de maturizare,

-de decristalizare(dezorganizarea prin uzură,asociată cu decepții,deziluzii).

->**pot fi:**

a)-**intelectuale**-apar în procesul de cunoaştere.

*-exemplu-curiozitatea,mirarea,îndoiala,dragostea de adevăr,etc.

b)-**estetice**-apar în procesul reflectării frumosului din natură,viață.

*-exemplu-admirația,extazul

c)-**morale**-reflectă atitudinea față de bine sau rău,față de conduita proprie sau a semenilor.

*-exemplu-patriotismul,datoria,etc.

d)-**religioase**-reflectă atitudinea omului față de religie.

* -exemplu-credința în Dumnezeu.

e)-**sentimentele Eu-lui**->amorul propriu,

->sentimentul de inferioritate sau superioritate.

*-exemplu-angoasa sau speranța sunt două sentimente complexe şi decisive pentru viața omului.

f)-**sentimentele sociale şi psihologice** ale omului.

*-exemplu-vanitatea,demnitatea,sociabilitatea.

2.Pasiunile-sunt sentimente cu orientare,intensitate,grad de stabilitate şi generalitate foarte mare,antrenând întreaga personalitate.

*Filosoful şi psihologul francez Amiel scria că fără pasiuni omul nu este decât o forță latentă.

*Filosoful german I. Kant scria că spre deosebire de emoții, care acționează ca o apă ce rupe digurile,pasiunile acționează ca un torent care îşi scobeşte din ce în ce mai profund albia.

->sunt durabile,complexe,organizate spre deosebire de emoții care sunt pasagere,simple,dezorganizate.

*-exemplu-emotivul şi pasionatul-tipuri de personalitate distincte

-emotivul-exploziv(foc de artificii)

-pasionatul-constant(un bec ce iluminează mereu)

->pasionatul caută motive de nelinişte,prilejuri de a fi activ.

->pot fi-lucide(nobile)

-oarbe

Pasiunile oarbe sunt fondate pe:

-eul(exemplu-avariția,fanatismul).

-altul(exemplu-gelozia,ambiția).

-lumea(exemplu-pasiunea pentru jocurile de noroc).

->aceentuarea lor duce la psihoze pasionale(exemplu-gelozia morbidă, Othelo,Harpagon,Hagi Tudose,etc).

Pasiunile nobile-dacă sunt puse în funcțiune şi sunt orientate spre adevăr, dreptate, progres, îl ajută pe om să biruie greutățile şi să devină creator.

Omul trebuie să lupte cu pasiunile negative(patimi sau vicii) care pot devia comportamentul.

4.DECLANŞAREA ŞI ROLUL PROCESELOR AFECTIVE

Fenomenul a fost explicat diferit de psihologi.

1.**Teoria periferică a emoțiilor.**

Unii psihologi considerau că experiența subiectivă a emoției nu este nici mai mare,nici mai mică decât conştiința schimbărilor propriului corp.

*- exemplu-la vederea unui animal periculos(dinozaur),în corpul nostru apar anumite răspunsuri(bătăile inimii, tendința de a fugi,etc); conştiința acestor răspunsuri(faptul de a ne da seama de ele) nu este altceva decît emoția.

-> o asemenea succesiune – stimul -modificare organică – emoție i-a condus pe James şi Lange să formuleze teoria periferică a emoțiilor, potrivit căreia-emoția este declanşată de însăşi modificarea organică produsă de stimul:

-sunt trist pentru că plâng.

-sunt vesel pentru că râd.

2.**Teoria cognitivă.**

Unii psihologi,observând că în emoții diferite apar aproape aceleaşi modificări , au ajuns la concluzia că nu acestea sunt importnate în producerea emoției,ci-interpretarea lor cognitivă în lumina situației totale în care se află,

*-exemplu-ursul aflat în cuşcă nu ne sperie, dar când, în pădure, aleargă spre noi, reacția este alta.

3.**Teoria de compromis.**

Cele două modalități explicative(1 şi 2) sunt opuse, totuşi soluția corectă o reprezintă compromisul dintre ele:

->există câteva emoții fundamentale care sunt stârnite de stările corporale produse de stimulii ce acționează asupra individului.

->natura exactă a experienței emoționale este formată de situațiile pe care le traversează persoana,de interpretările pe care ea i le dă

*-exemplu-una şi aceeaşi situație obiectivă i se poate părea cuiva ca fiind nouă, neprevăzută, iar altcuiva ca fiind comună,banală.

->situațiile conflictuale, frustrante, stresante sunt așa nu prin ele însele, ci prin raporturile pe care le întrețin cu trebuințele individului -> trăirile afective sunt declanșate de modul specific de corelare a factorilor prezenți la un moment dat:

-subiectivi-motivaționali.

-obiectivi-temporali și spațiali.

->stările afective se declanșează la fiecare individ în funcție de felul în care acesta interpretează propriile situații de viață(așa cum le-a trăit,cum le trăiește sau cum ar dori să le trăiească)->diferențe individuale.

Rolul proceselor afective.

Este o problemă controversată.

Unii autori(exemplu-Pierre Janet) consideră că emoțiile prin starea de agitație difuză, prin intensitatea și desfășurarea lor tumultoasă, dezorganizează conduita.

Alții(exemplu-W.B.Cannon) susțin că emoția,prin mobilizarea întregului organism,organizează conduita.

Vasile Pavelcu,psiholog român,aprecia că doar emoțiile dezorganizează conduita,în timp ce sentimentele o organizează: „sentimentul este un fenomen normal de ordine,emoția este criză și haos".

Privite în ansamblu, procesele afective îndeplinesc ambele categorii de roluri, dar în condiții diferite.

->dezorganizează conduita când sunt foarte intense, iar organismul nu și-a elaborat modalitățile comportamentale adecvate.

->organizează conduita când au o intensitate normală(medie),iar organismul are deja elaborate modalități comportamentale adecvate situației respective.

-> funcția esențială a afectivității este cea adaptiv-reglatorie.

->dezorganizarea inițială va duce în final, la o organizare superioară, în sensul că individul va ști, în situații similare, cum să reacționeze.

Concluzii:-Afectivitatea

->are funcție adaptiv-reglatorie

->susține energetic activitatea(dacă procesele cognitive furnizează imagini,idei,cele afective furnizează energia necesară formării și operării cu aceste produse psihice).

->potențează și condiționează acțiunea.

->regizează schimbările cu ambianța,permițând stăpânirea acesteia(chiar dacă stările sunt stresante sau frustrante,dacă au intensitate medie,îl ajută pe individ să se adapteze mai bine ambienței).
->îndeplineşte funcţii importante nu doar în raport cu activitatea ci şi cu procesul cunoaşterii interpersonale.

Vasile Pavelcu-„Cheia înțelegerii altora se află în propriile noastre vibrații afective".

->are rol chiar în apariția şi menținerea societății(pe baza simpatiei)
Theodule Ribot "Simpatia este baza întregii existențe sociale".

LIMBAJUL

1.COMUNICARE ŞI CUNOAŞTERE

Comunicarea verbală este una dintre formele esențiale ale activității umane şi apare ca proces de transmitere a unor informații.

Comunicarea între 2 persoane (cea mai simplă schemă) cuprinde următoarele componente :

1.emițătorul,(expeditorul) .
2.codul.
3.canal de comunicare.
4.mesajul.
5.receptorul(destinatarul).
6.conexiunea inversă(de la destinatar la emițător) –> indiferent câte verigi intermediare conține, orice sistem de comunicație presupune existența a două puncte extreme, care sunt distincte şi separate în spațiu şi timp : la un capăt se află expeditorul(emițătorul), iar la celălalt destinatarul (receptorul).

Expeditorul este cel care elaborează,prelucrează şi apoi trimite informația către destinatar.

Pe baza experienței anterioare acumulate în memorie şi în funcție de percepțiile şi cerințele prezente,prelucrând toate datele la nivelul gândirii, omul ca expeditor, elaborează informația (o idee,un conținut noțional) ce urmează a fi transmisă.

Dar, informația nu poate circula ca atare, în "formă pură" de aceea ea trebuie să fie obiectivată în anumite fenomene materiale, perceptibile senzorial, numite semnale.

Convertirea mesajului în semnale este realizată de un dispozitiv special, reprezentat la om de aparatul verbal, pus în mişcare de impulsurile nervoase venite de la cortex în timpul elaborării mesajului.

Într-un dialog, rolurile de emițător şi destinatar se schimbă alternativ.

Dialogul(comunicarea directă între două persoane) presupune un schimb de meseaje, cooperarea în tratarea unor teme sau prevederea unor informații.

Codul – un sistem de semne prin care se semnifică ceva, adică se receptează sau se transmite un mesaj informațional.

Se face distincție între semnalizarea senzorială şi semnalizarea intelectivă sau semantică .

Semnalizarea intelectivă, deoarece presupune semnificații de nivel conceptual, se realizează la om cu ajutorul limbii, care diferă de la o țară la alta(în cazul comunicării orale codul – reprezentat de sistemul fonetic, lexical, gramatical al limbii – română, franceză etc. adică codul lingvistic sonor)

Operația de redare a mesajului în semnale se numeşte „codare" (ex.codarea lingvistică).

În spațiul sau timpul care separă sursa de destinație, trebuie să existe un lanț, alcătuit din una sau mai multe verigi intermediare : acest lanț, numit canal de comunicație, este reprezentat (în cazul limbajului oral) de mediul aerian cuprins între gura vorbitorului şi urechea ascultătorului.

Semnalele verbale sonore traversează mediul aerian sub formă de oscilații acustice şi ajung la organul auditiv al ascultătorului.

Sarcina receptorului este de a capta oscilațiile acustice şi de a efectua operația inversă, adică decodarea: semnalele sonore sunt recepționate şi transformate în_impulsuri nervoase care ajung în cortex unde iau forma mesajelor – că se declanşează o reacție de răspuns la informația primită, reacție care poate fi :

-o acțiune concretă (motrică)

-un răspuns verbal

-sau amândouă deodată.

Limba – joacă un rol esențial în societate, cultură şi existența interumană;

-> produs al istoriei şi îndeplineşte funcția de principal mijloc de comunicare în viața şi activitatea socială;

-> fenomen "extraindividual", deci existența sa nu depinde de existența fiecărui individ –> că limba s-a dezvoltat odată cu poporul şi s-a perfecționat de la o epocă la alta;

-> obiect de studiu pentru lingvistică care analizează inventarul lexical, normele gramaticale şi corelațiile cu activitatea cognitivă şi cu practica;

-> deoarece, lingvistica modernă a indus în sfera preocupărilor ei şi unele fenomene psihice de care limba este legată, a dus la formarea unei noi discipline, psiholingvistica.

Limbajul – obiect de studiu al psihologiei;
-> o activitate de comunicare interumană, realizată prin intermediul limbii şi a tuturor resurselor ei;
-> are ca formă de bază , naturală şi concretă vorbirea(limbajul oral).

Vorbirea – o activitate comunicativă ce se însuşeşte treptat, se învaţă şi se sistematizează prin exersări, experienţe ce debutează în copilărie şi se extind pe tot parcursul vieţii.
-> limbajul este o manifestare individuală a limbii, altfel spus, limbajul este" limba în acţiune" (S.L.Rubinstain), adică aplicarea, utilizarea corectă a limbii de către fiecare individ.

Sub acest aspect, limbajul este un fenomen psihofiziologic, care se constituie şi se dezvoltă în ontogeneză.

Psihologia – urmăreşte procesul însuşirii limbii în condiţii concrete, relevă formele şi stadiile la care se ajunge, semnalizează dificultăţile întâmpinate şi modul de depăşire în perfecţionarea vorbirii, cititului şi scrisului.

Limbajul se bazează pe o serie de mecanisme :
1.**Compartimentul executiv şi receptiv**, periferic al vorbirii alcătuit din următoarele elemente :
a) – componentele energetice – constau din aparatul respirator şi sistemul muscular aferent acestuia(diafragma care în fluxul aerian inspirat sau expirat produce variaţii şi direcţionări care contribuie la modificarea fonaţiei.
b) – aparatul fonator – coardele vocale fixate în laringe.
c) – componentele dinamice de rezonanţă – din cavitatea bucală şi nazală (rol important îl au muşchiul limbii – ca modulator – şi buzele).

În vorbire, un rol important revine auzului fonematic, legat de însuşirea limbajului (prin imitaţie), precum şi în controlul şi coordonarea pronunţării cuvintelor.
2.**Neuromecanismele centrale** – centrii cerebrali din jurul sciziunii lui Sylvius prin care vorbirea şi scrierea se proiectează, se declanşează şi se reglează.

În ariile cerebrale care reprezintă limbajul, se regăsesc mecanismele de elaborare a gândirii.

Limbajul şi gândirea sunt strâns legate şi se intercondiţionează.În orice proces de comunicare se transmite un conţinut semantic –> că în procesul limbajului sunt vehiculate cu ajutorul unităţilor lingvistice (cuvinte,propoziţii,fraze) noţiunile, judecăţile, raţionamentele, ideile etc., adică conţinutul abstract şi generalizat al reflectării realităţii obiective în mintea omului.

Limbajul are o latură semantică, iar fiecare cuvânt are o semnificaţie principală şi multe alte sensuri secundare.

Aşa cum este legat cuvântul de propoziţie, tot aşa este legat şi conceptul de judecată.

Normele gramaticale şi cele ale logicii formale sunt solidare şi simetrice

– >că între comunicaţional şi cognitiv se stabileşte un raport de unitate.

Cercetările au demonstrat că omul nu poate gândi fără să folosească mijloacele lingvistice : în absenţa limbajului (ex. copilul surdo-mut) nu se poate dezvolta gândirea specific umană.

Gândirea omului normal este totdeauna o gândire verbală, iar limbajul verbal are un conţinut mintal –> că mecanismele gândirii umane normale sunt în esenţă mecanisme verbale.

La un nivel mai evoluat, omul nu poate gândi fără mijloacele limbajului, iar vorbirea fără conţinut cognitiv(înţeles) este o simplă formă fără conţinut.

În cadrul S.P.U. limbajul reprezintă un ax al sistemului psihic, care face posibil fenomenul de conştiinţă.

Mecanismele verbale nu epuizează conţinutul gândirii, iar gândirea nu epuizează conţinutul comunicării verbale.

Limbajul influienţează şi celelalte procese psihice.Astfel:

-> percepţiile şi reprezentările dobândesc prin verbalizare semnificaţie.

-> formulările verbale sunt garanţia memoriei de durată.

-> în imaginaţie, cuvântul este „vehiculator" de imagini.

-> verbalizarea permite definirea motivelor şi departajarea dintre motive şi scopuri.

-> voinţa este un proces de autoreglaj verbal.

-> personalitatea se formează şi se exteriorizează prin intermediul limbajului.

-> la nivel uman, principiul verbalizării constituie unul dintre principiile importante în explicarea comportamentului său.

Sintetizând, putem defini limbajul ca activitate specific umană în care cu ajutorul limbii, se realizează atât comunicarea verbală între oameni cât şi gândirea raţională a omului.

2.FUNCŢIILE LIMBAJULUI

În cadrul existenţei umane, limbajul îndeplineşte mai multe funcţii.

a)- **funcţia de comunicare** = de transferare a unui conţinut de la o persoană la alta

-> prin limbaj omul :

- îşi exteriorizează conţinutul reflectoriu al tuturor proceselor psihice (cognitive, affective, volitive).

- îşi dezvăluie însuşirile de personalitate.
- se conectează la reţeaua de comunicare interumană etc.

b)- **funcţia de cunoaştere (cognitivă)** = de integrare, conceptualizare şi în genere de elaborare a gândirii.

-> omul nu cunoaşte direct prin limbaj deşi acesta influenţează în mod important cunoaşterea.

Prin această funcţie se realizează :

-> vehicularea cunoştinţelor de la o persoană la alta.

-> fixarea şi direcţionarea prin cuvânt a rezultatelor obţinute prin percepţie, gândire etc.

-> remedierea şi facilitarea operaţilor gândirii şi a altor procese psihice.

-> investigarea realităţii etc.

Fără limbaj, cunoaşterea ar fi dificilă (ex. surdo-muţii) .

c)- **funcţia simbolic** – reprezentativă – >substituirea unor obiecte, fenomene, relaţii prin formule verbale sau alte semne.

d)- **funcţia expresivă** –> (mijloacele expresive stau la baza „ limbajului nonverbal"-prin manifestarea complexă a unor idei, imagini nu numai prin cuvinte, dar şi prin intonaţie, mimică, pantomimică, gestică -> că aceste mijloace expresive posedă valoare informaţională, completând, subliniind sau chiar contrazicând latura semantică a limbajului.

e)- funcţia persuasivă (de convingere) – prin inducerea la o altă persoană a unor idei şi stări emoţionale.

->constă în capacitatea limbajului de a exercita o influienţă asupra voinţei celorlalţi oameni în timpul comunicării verbale.

->se bazează pe mijloace persuasive care diferă în funcţie de scopul urmărit.

*-ex: -când scopul urmărit este de a determina pe cineva să săvârşească o faptă se recurge la ordin, comandă, rugăminte.

- când vrem să convingem pe cineva apelăm la : sfat, prevenire, apel etc.

f)- **funcţia ludică (de joc)** – constă în realizarea unor asociaţii verbale de efect, ciocniri de sensuri, consonanţe, mergând până la construcţii artistice.

ex: -cuvintele încrucişate, calambururi,(joc de cuvinte).

-sporovăiala întreprinsă din plăcerea de a se auzi vorbind.

g)- **funcţia dialectică** – de formare şi rezolvare a contradicţiilor sau conflictelor problematice.

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

În antichitate dialectica = arta de a discuta contradictoriu, cu scopul descoperirii adevărului. Astăzi se organizează : simpozioane, conferințe, congrese etc.

h)- **funcția reglatorie** (funcția practică) – constă în determinarea, conducerea conduitei altei persoane sau propriului comportament

->prin" comenzi" formulate, fie în limbaj extern (cu voce tare), fie în limbaj intern (în gând), putem să declanşăm sau să ne frânăm reacțiile, să ne modificăm dispoziția afectivă, să depăşim situațiile dificile –> că modelarea verbală a reacțiilor permite omului să se stăpânească, să le „ prognozeze" mental şi apoi să comande desfăşurarea lor ulterioară.

i)- **funcția cathartică** – ca şi reprezentările vorbirea ne ajută să ne eliberăm, sau să diminuăm o stare de tensiune.

*ex: - persoanele necivilizate îşi „ descarcă nervii „ înjurând sau blestemând.

- persoanele „ bine crescute" înjură de obicei numai în gând.

-> psihanaliştii au constatat că atunci când povestim cuiva necazurile, grijile, temerile, ne simțim mai uşurați, adică scade tensiunea nervoasă; dacă nu avem cui povesti motivele noastre de îngrijorare, este recomandabil să fie scrise –> în acest fel, exprimarea în sine duce la o stare de calmare.

3.FORMELE LIMBAJULUI

În desfăşurarea activității verbale complexe distingem diferite forme şi procese ale limbajului. După unele date statistice (Rankin) circa 70% din perioada în stare de veghe, omul o petrece în procesul comunicării verbale.

Această perioadă de timp, în care omul realizează comunicarea verbală, se raportează astfel între cele patru procese principale ale limbajului :

- audierea = 45% din timp.
- vorbirea = 30% din timp.
- citirea = 16% din timp.
- scrierea = 9% din timp.

Dacă se ia în considerație şi limbajul intern, se poate afirma că, în starea de veghe, activitatea verbală este mereu prezentă.

Limbajul îmbracă următoarele forme :

I. **După funcție** (după gradul de " activizare" a subiectului) :

- limbaj activ – asigură inițiativa în comunicare (procesul de pronunțare a cuvântului sau fixarea lor în scris).
- limbajul pasiv – asigură recepția şi înțelegerea limbajului.

- îl precede pe cel activ şi este mai bogat decât acesta.

Citirea = variantă a limbajului pasiv.

II. **După forma de manifestare** (perceperea sau neperceperea lui de către cei din jur):

-limbaj extern - oral.

- scris.

-limbaj intern .

1.Limbajul oral (vorbirea) = cel mai important, de la el pornind celelalte forme.

= forma fundamentală a limbajului.

CARACTERISTICI

-> se serveşte de elemente situative contextuale => că se desfăşoară totdeauna în anumite condiţii concrete, fiind dependent de situaţii.Comunicarea orală = uşurată de contextual verbal sau situativ.

*-ex: când un cunoscut spune merg şi eu " ,unde şi pentru ce merge rezultă din contextul discuţiei precedente şi al situaţiei în care se află grupul respectiv.

-> are caracter adresativ pregnant, fapt ce face să crească eficienţa comunicării.În cazul colocviului şi dialogului exprimarea vorbirii fiecăruia are caracter adresativ, iar rolul de subiect iniţiator sau receptor al comunicării alternează continuu =: că una şi aceeaşi idee "circulă" prin mintea mai multor persoane şi până la urmă se ajunge, prin reunirea comunicărilor, la concluzii comune.

-> poate fi eliptic, aluziv, indirect.În limbajul dialogat pot interveni prescurtări şi comutări de sensuri,-> fondul de experienţă comună ca şi datele obiective ale situaţiei permit oamenilor să comunice aluziv, indirect

-> **asigură o conexiune inversă rapidă** => că dispunând de mijloace de expresivitate , îşi poate permite să fie mai puţin organizat, să aibă unele discontinuităţi şi lacune, deoarece pe baza revenirilor, repetărilor, precizărilor şi adaosurilor facultative se poate transmite un conţinut complet şi eficient.

-> are un caracter expresiv pregnant.Expresivitatea se realizează prin intermediul mijloacelor lingvistice şi extralingvistice.

Mijloacele lingvistice sunt:

a)- **Intensitatea** şi înălţimea sunetelor pronunţate au o mare însemnătate în definirea concretă a sensurilor şi semnificaşiilor celor communicate = că pot fi indicate o situaţie excepţională sau comună, autoritate, echilibru sau dezechilibru, energie sau oboseală etc.

b)- **Accentul** – reprezintă vârful de tărie a sunetelor în propoziție prin care se evidențiază anumite idei sau relații şi conferă frazei variate semnificații.
c)- **Intonația** – generatoare şi comunicativă de sensuri.
ex: Bernard Shaw spunea că există 100 de feluri de a spune" nu"şi 1000 de a spune "da"

-> prin intonație se realizează : mirarea, constatarea, încântarea, omagiul, îngrijorarea, siguranța de sine, ordinul etc.

-> face ca fraza să fie corectă adaptată situației şi intenției, sporeşte, reduce sau deviază sensul comunicării.

-> trebuie să fie moderată dar precisă => că nu trebuie să se exagereze şi să se folosească un stil de vorbire declamatoriu.Totuşi, absența expresivității intonative face ca cele spuse să fie greu percepute şi înțelese.

d)- **Alegerea cuvintelor şi modul de frazare** , se referă la folosirea cuvântului perfect adecvat situațiilor, astfel încât comunicarea devine concretă.

*-ex: dacă luăm verbul „a spune" vom găsi alte verbe cu înțeles apropiat sau echivalent : a comunica, a aduce la cunoştință, a ordona, a explica, etc.Dacă în locul acestor verbe am recurge la „a zice", ne-am exprima generic, nenuanțat şi practic nu am reuşi să sugerăm un conținut bogat.

-> lungimea frazelor şi modul lor de structurare sunt importante pentru comunicare.

Astfel, frazele scurte, cu epitete puține, dar suggestive, imprimă comunicării claritate, Iar frazele lungi cu multe epitete, sunt decorative şi pot fi folosite în momente solemne sau în povestiri => că abuzul de epitete îngreunează înțelegerea.

e)- **Topica** – ordinea în care sunt dispuse cuvintele în frază.În limba română nu există reguli severe de topică fapt pentru care ordinea în care sunt dispuse cuvintele în frază contribuie la expresivitatea acesteia.

*-ex : dacă fraza începe cu predicatul se pune în evidență acțiunea, iar dacă adjectivuleste pus în fața substantivului, conținutul primului este exprimat cu proeminență (« harnic om », » frumoasă fată »).

Mijloacele extralingvistice.

Mimica şi gestica -evidențiază anumite sensuri şi atitudini ->că o fizionomie încremenită şi abținerea totală de la gesturi demonstrative privează comunicarea de viață(în special activitatea didactică şi educativă). Vorbirea antrenează întreaga persoană în acțiune. Nu se recomandă însă un exces de gesticulație deoarece , cei ce asistă vor fi captivați de aspectele exterioare decât de şirul gândurilor .

Expresivitatea trebuie subordonată conținutului de idei , imagini şi sentimente ce se transmit , servind optim comunicării (să nu atragă atenția prin mijloacele de expresivitate) .

Formele limbajului oral

- colocviul.
- dialogul.
- Monologul.

Colocviul - convorbire , discuție pe o temă dată ;

- exprimarea are caracter adresativ .

-> cei care participă la colocviu intervin pe rând în discuție – îmbogățirea conținutului de idei şi stabilirea unor concluzii valoroase.

Dialogul - convorbire între două persoane , care , luând cuvântul alternativ, schimbă tot felul de păreri .

-> poate fi : - **situativ** – care nu poate fi înțeles decât dacă te afli în situația la care se referă locutorul.

-> este specific copiilor mai mici de 6-7 ani;

-> participă mai mult de 2 persoane.

- **contextual** = pe deplin accesibil, fără a recurge la date percepute, întrucât propozițiile şi denumirile sunt suficiente pentru imaginea corectă a situațiilor avute în vedere.

Monologul = forma prin care o persoană se adresează unui auditor.

-> mai dificil decât limbajul dialogat –> că vorbind în fața unui auditoriu,trebuie susținut firul expunerii, să existe cursivitate, să te organizezi şi să depui efort pentru a comunica lucruri valoroase într-o formă accesibilă.

-> public trebuie să urmărească ecoul pe care îl trezeşte în mințile altora spusele tale, să presupui că înțeleg şi eventualele întrebări care îi frământă, citite uneori după mimica şi gestica celor ce te ascultă -> că în acest fel monologul beneficiază de conversație ceea ce face să câştige în conținut şi efect comunicarea.

-> oral absolut (în absența auditoriului) constituie o raritate şi poate ieşi din sfera normalului.Se poate vorbi mai degrabă de un monolog interior – că apare ca o conversație cu însuşiri.

Limbajul scris = modalitate a limbajului, de maximă complexitate ce angajează pe lângă aparatul verbal şi o serie de structuri senzoriomotorii.

-> forma culturală a limbajului.

Caracteristici :

-> este mult mai dificil, mai pretențios decât limbajul oral, deoarece necesită o activitate de elaborare a frazelor în raport cu un plan prealabil;

BCU

-> nu dispune de un context situațional, de o susținere prin dialog şi de posibilități de a reveni pentru corecturi şi completări;

-> este reglementat mai sever şi nu-şi permite discontinuități, erori gramaticale sau licențe de expresii;

- trebuie să se conformeze la maximum normelor de sistematizareşi claritate (lectura reprezintă o operație mai dificilă decât audierea).

-> expresivitatea lui este reprezentată mai sărac, folosindu-se de semne ortografice –>că necesită eforturi deliberate de instruire a fazelor şi folosire a semnelor ortografice.Omisiunile sau erorile de ortografie pot estompa sau schimba sensul unor fraze;

-> pune mai bine în evidență capacitatea de gândire a omului, decât limbajul oral;

-> nu se pot transpune particularitățile limbajului oral în limbaj scris şi nici invers –> trebuie să se țină seama de destinație, deoarece în caz contrar apare superficialitatea;

-. se însuşeşte în condițiile unei instruiri adecvate;

-. concomitent cu scrierea se face şi citirea celor scrise;

-> se scrie mai lent decât se vorbeşte de 4-5 ori(2-3 litere/s).

Limbajul intern – nu este perceput de alții, dar în realizarea lui există participare motrică .

-> un fel de vorbire internă, asonoră << voce lăuntrică>> , « monolog interior »).

Caracteristici :

-> este instrumentul gândirii.

->. anticipează, proiectează, conduce dinăuntru şi coordonează limbajul oral şi scris (este un fel de rampă de lansare pentru limbajul oral şi scris).

-> îndeplineşte doar 2 funcții – cea cognitivă şi reglatoare –> spre deosebire de cel extern care le îndeplineşte pe toate.

-> o modalitate centrală specifică a vieții spirituale, a existenței mintale.

-> uzează de prescurtări, condensări, substituind cuvintele cu imagini - >că prezintă o maximă economicitate şi predicativitate(centrat pe acțiuni şi calități).

-> reduce succesivitatea la o relativă simultaneitate şi are astfel, o extraordinară viteză de lucru (de sute de ori mai mare decât vorbirea).

Forme – automatizată – desfăşurată pe baza deprinderii ;

- pasivă - implicată în ascultare şi înțelegere ;
- anticipativă - planifică vorbirea şi scrierea ;

- vorbirea internă – ca modalitate relativ desfăşurată de limbajul intern.

ATENŢIA

1. Caracterizarea şi definirea atenţiei

Atenţia = face parte din procesele psihice reglatorii care susţin energetic activitatea prin modelarea tonusului nervos, necesar desfăşurării celorlalte procese psihice (percepţie, memorie, gândire etc.)

În absenţa ei apar disfuncţionalităţi în derularea acestora (erori, omisiuni).

Principala ei caracteristică este selectivitatea (concretizată în alegerea stimulilor semnificativi).

Atenţia este fenomenul psihic de activare selectivă, concentrare şi orientare a energiei psihonervoase în vederea desfăşurării optime a activităţii, cu deosebire a proceselor senzoriale şi cognitive.

Atenţia nu trebuie înţeleasă ca fiind statică , ci ca un proces, o succesiune de trăiri cu rol în susţinerea energetică a activităţii psihice.

Ea presupune desfăşurarea în timp, activarea selectivă, orientarea şi concentrarea proceselor.

Există 2 stări psihice care pregătesc atenţia propriu-zisă:

a)- starea de veghe.

b)– vigilenţa.

Starea de veghe = opusă stării de somn şi constă în activarea difuză a scoarţei cerebrale care generează o stare de contemplare generală şi aşteptare pasivă.

Starea de vigilenţa = implică explorarea mediului, un proces de aşteptarea şi căutare, dar obiectul nu este încă definit .

Atenţia = este mai mult decât vigilentă, deoarece este intotdeauna fixată asupra unui obiect sau fenomen, fie exterior, fie interior ceea ce presupune o concentare optimă a energiei psihonervoase.

Complexitatea acestui proces de activare neurofuncţională diferă în funcţie de importanţa pe care o are pentru noi obiectul spre care se orientează atenţia.

Interesul este cel mai important factor ce determină atenţia.

Formele atenţiei şi interacţiunea lor.

1) **În funcţie de prezenţa sau absenţa voinţei, atenţia** poate fi:

- **involuntară.**
- **Voluntară.**
- **postvoluntară.**

Atenţia involuntară .

= simplă, determinată de factori:

a) **-externi**

-intensitatea stimulilor;

-noutatea lor;

- apariţia şi dispariţia bruscă a stimulului;

-mobilitatea unui stimul ;

-gradul de complexitate al stimulului care poate menţine constant interesul.

b) - **interni** sunt:

- interesul pe care ni-l provoacă un obiect .

- actualizarea unor motive şi trăirea afectivă pozitivă a relaţiei cu obiectul.

Atenţia involuntară are avantajul că asigură eficienţa activităţii fără să apară oboseala, dar uneori nu este suficient.

Atenţia voluntară = intenţionată şi reglată conştient.

-> formă superioară de atenţie, atât prin mecanismele de producere cât şi prin efectele ei pentru activitatea omului.

- >se bazează pe mecanismele verbale şi lobii frontali => că decizia de a fi atent este luată prin intermediul cuvântului

- >esenţială pentru desfăşurarea activităţii, deoarece autoreglarea voluntară permite orientarea intenţionată spre obiect, intensificarea activităţii psihice, inhibarea şi izolarea factorilor perturbatori, menţinerea concentrării atenţiei etc.

Condiţii pentru favorizarea atenţiei voluntare:

- stabilirea clară a scopurilor;
- scoaterea în evidenţă a semnificaţiei activităţii;
- stabilirea necunoscutelor activităţii;
- crearea unei ambianţe favorabile;
- eliminarea sau diminuarea factorilor perturbatori.

Atenţia postvoluntară = rezultă din utilizarea repetată a atenţiei voluntare->o automatizare.

->este deprinderea de afi atent.

->un nivel superior de manifestare a atenţiei, pentru că este la fel de bine organizată , dar în virtutea automatismelor implicate,nu necesită încordare voluntară.

->are avantajul că nu generează oboseala->ea serveşte cel mai bine orice activitate.

Cele 3 forme ale atenţiei acţionează combinat şi asigură eficienţă activităţii noastre.

2.**După direcția ei atenția poate fi:**

- **externă.**
- **internă.**

În urmărirea unui film, obiectul atenției este exterior nouă, dar când construim un discurs pe care trebuie să-l ținem obiectul atenției noastre este în plan mintal, înăuntrul nostru.

Atenția este un proces unitar, de aceea putem vorbi doar de dominarea în unele situații fie a atenției interne, fie a atenției externe.

Însuşirile atenției

Calitățile atenției sunt rezultatul funcționării acesteia timp îndelungat, la un anumit nivel calitativ.

1)**Volumul atenției** = cantitatea de elemente asupra cărora se poate orienta şi concentra atenția simultan (puncte, cifre, litere etc.)

- > volumul este de 5-7 elemente.

=> favorizat de următoarele condiții:

a) – organizarea în structuri cu sens a elementelor de recepționat.

b) – reducerea complexității elementelor de recepționat;

c)– interesul pentru obiectul atenției;

d)– antrenamentul special;

e)– experiența profesională.

2.Stabilitatea atenției = persistența în timp a posibilității de a menține atenția asupra unui obiect.

=>este relativă, deoarece, prin natura funcționării circuitelor nervoase,există cel puțin trei scurte întreruperi ale atenției la fiecare minut:

- > creşte odată cu vârsta.

*ex: - la preşcolari este de 12-15 min.

- la adulți este de 40-50 min.

= > este condiționată de:

- complexitatea stimulului;
- natura sarcinii;
- motivația pentru acțiunea desfăşurată;

3. **Concentrarea atenției** = presupune delimitarea între o zonă dominantă, ca focar de excitație intensă şi zonele apropiate, relativ inhibate şi inaccesibile la factori perturbatori.

-> are ca opus distragerea atenției

->depinde de:

a) importanța activității;

b)interesul subiectului pentru activitatea desfăşurată;

c)structurarea activității;

d)antrenamentul special de rezistență la acțiunea factorilor perturbatori.

4. **Distributivitatea atenției** = însuşire ce permite unei persone să desfăşoare concomitent mai multe activități, cu condiția ca măcar unele să fie automatizate .

*-ex: un pilot poate să urmărească simultan indicatorul de pe ecran, să asculte informațiile transmise de copiloți etc.

->este eficiență în activități complexe.

5. **Mobilitatea sau flexibilitatea atenției** = deplasarea şi reorientarea atenției de la un obiect la altul, în intervalele cerute de desfăşurarea activității.

->intervalul minim = 1/6 dintr-o secundă;când acest prag este mai mare putem diagnostica o inerție a atenției(opusul mobilității).

*-ex: un sportiv de performanță în artele marțiale trebuie să dispună de o mare flexibilitate a atenției pentru a se putea descurca în lupta cu mai mulți adversari reali.

*-ex: aptitudinea de a fi atent.

VOINȚA

Voința ca modalitate de autoreglaj voluntar.

Definiție: Voința = proces psihic complex de reglaj superior realizat prin mijloace verbale şi constând în acțiuni de mobilizare şi concentrare a energiei psihonervoase în vederea biruirii obstacoleler şi atingerii scopurilor conştient stabilite.

Reglajul voluntar se manifestă ca:

a) – inițiere, susținere a activităților, acțiunilor

b) – frânare, diminuare, amânare

În ambele cazuri (a şi b) este necesar efortul voluntary, caracteristica specifică cea mai importantă a voinței, prin care se deosebeşte de celelalte procese psihice.

Efortul voluntar = concentrarea şi mobilizarea resurselor fizice, intelectuale şi emoționale, prin intermediul mecanismelor verbale.

=> neurofuncțional = o organizare a activității nervoase în jurul unui centru dominant, care în plan psihic exprimă scopul acțiunii.

= trăit ca stare de tensiune, de încordare internă, dar nu se identifică cu încordarea musculară.

Obstacolul = confruntarea între posibilitățile omului şi condițiile obiective ale activității.

Poate fi:

-intern – ex: o lacună în învățare, lipsa unor deprinderi.

-extern – ex: lipsa de bani, timp, de materiale etc.

->se apreciază în corelație cu posibilitățile şi aspirațiile subiectului

*-ex: o problemă de matematică poate fi un obstacol mic pentru un elev bun, dar unul major pentru un elev slab.

Particularitățile obstacolului şi efortului voluntar.

a) – intensitatea efortului şi specificul mecanismelor puse în funcțuine reflectă obstacolul ce apare în calea realizării scopului.

b) –în activitățile comlexe apar momente diferite de dificultate => că efortul voluntar se modelează după creşterea sau descreşterea obstcolului

Se impune o concordanță între acestea deoarece:

- când obstacolul este subapreciat – efortul este mic => riscul nedepăşirii lui.
- când obstacolul este supraapreciat – efortul este prea mare => că obstacolul = depăşit dar cu consum foarte mare.

->aprecierea obstacolului şi implicit a mobilizării energetice poate fi anticipată, dar este mai greu să se ajungă la o concordanță => că dacă omul îşi dă seama că nu se poate mobiliza pentru a depăşi obstacolul, atunci voința se manifestă ca amânare (pentru o pregătire mai bună).

c)– confruntarea subiectului un timp mai lung cu obstacole de o anumită natură, permite dezvoltarea capacității de efort voluntar specifice acestora => o specializare a efortului voluntar.

*-ex: în încordarea atenției, în coordonarea mişcărilor.

Reglarea voluntară şi celelalte procese psihice

Se face în condițiile unei strânse legături cu celelalte procese psihice, mai ales cu gândirea şi imaginația.

a) – înainte de a fi realizate, acțiunile voluntare sunt gândite şi orientate spre scopuri proiectate imaginativ.

b) – voința intervine în organizarea şi dirijarea tuturor proceselor şi stărilor psihice care se integrează într-o activitate voluntară.

c) – în condițiile reglajului voluntar:

- percepția devine observație;
- memoria se realizează în formă voluntară;
- atenția este reglată voluntar (în momentele grele ale activității);

- gândirea este dirijată conştient şi voluntar (acest lucru nu anulează prezenţa unor momente ce se desfăşoară automat).

d)- reglajul voluntar al proceselor afective se realizează în două direcţii:

- concentrarea energiei afective şi inificarea ei cu cea voluntară (când nu sunt convergente ca sens)
- rezolvarea unor conflicte emoţionale reprimând o tendinţă afectivă în favoarea aceleia care merge în direcţia scopului.

e)– reglajul voluntar se manifestă şi în legătură cu unele deprinderi (ca alegere a acestora pentru o activitate, ca înlăturare, corectare a lor).

Concluzii:

- Voinţa = una din condiţiile subiective cele mai importante pentru reuşită, pentru performanţe înalte în activitate.
- Mobilizarea voluntară este costisitoare pentru organism => că încordarea voluntară nu este nelimitată şi duce la oboseală fizică şi nervoasă. Se impune un echilibru între activitate şi odihnă.
-

Structura şi fazele actelor voluntare.

Activitatea umană are o structură complexă în care se pot identifica acţiuni variate.

Printre acestea, acţiunile voluntare au cea mai mare importanţă în conducerea şi reglarea ei până la finalizare.

Acestea pot fi:

- mai simple şi de scurtă durată (când obstacolele sunt minime; ex: căutarea unei explicaţii în dicţionar;
- mai complexe şi de lungă durată (când apar piedici şi când omul nu are experienţa depăşirii lor).

*-Ex: pregătirea unui concurs de admitere.

În acţiunile voluntare complexe sau de durată sunt prezente mai multe **faze:**

1) **Actualizarea unor motive**, care generează scopuri şi orientarea preliminară spre ele. În această fază:

- motivul generează scopul de satisfacere a lui =>dorinţa de îndeplinire.
- apare intenţia de realizare a scopului (formulată verbal).
- se construieşte planul mintal al rezolvării acţiunii.

În acţiunile simple acest moment poate fi urmat de execuţie.

BCU IASI/CITITI UNIVERSITY LIBRARY

2) **Lupta motivelor.**

În orice moment avem mai multe motive şi scopuri aferente lor.

⇨ necesitatea ca reglajul voluntar să intervină şi să se manifeste ca deliberare în vederea alegerii unui motiv şi a scopului corespunzător lui.

Deliberarea presupune cunoaşterea condiţiilor de îndeplinire a motivelor, analiza conştientă a urmărilor lor, evaluarea acestora.

3) **Luarea hotărârii** = alegerea unui motiv şi a unui scop şi inhibarea sau amânarea celorlalte.

-> persoanele cu voinţă puternică reuşesc să decidă corect şi rapid, chiar dacă realizarea presupune un efort foarte mare şi privare de satisfacţii imediate.

- >persoanele cu voinţă slabă oscilează între diferitele motive sau sunt incapabile să ia o hotărâre fermă.

* După ce s-a făcut alegerea, se hotărăşte realizarea scopului şi satisfacerea acelui motiv.

4. **Executarea hotărârii** = realizarea efectivă a planului şi atingerea reală a scopului.

Pentru activităţile complexe, poate apărea un moment de pregătire între fazele 3 şi 4.

Verificarea rezultatului obţinut şi formularea unor concluzii pentru activitatea viitoare.

Se aplică activităţilor deosebit de complexe.

Concluzii:

->întinderea în timp a acestor faze poate fi diferită.

*-Ex: -în activitatea de conducere cea mai importantă fază este luarea hotărârii

- în producţie – cea mai importantă este cea executivă

->faza care necesită cel mai mare efort depinde de:

- noutatea activităţii
- experienţa profesională
- condiţii, etc.

Calităţile voinţei .

Dezvoltarea voinţei se face prin:

- executarea a nenumărate acţiuni voluntare, pe parcursul vieţii.
- exerciţii speciale.

Treptat se dobândesc anumite calităţi de voinţă, ce caracterizează capacitatea de efort voluntar a persoanei.

Cele mai importante calități sunt:

1).**Puterea voinței** = intensitatea efortului prin care subiectul, confruntându-se cu obstacole importante, își urmărește scopurile.

În manifestarea puterii voinței, un rol important îl are valoarea scopului urmărit (în ciuda dificultăților, omul se simte satisfăcut cu fiecare nouă apropiere de scop).

Opusul = slăbiciunea voinței – imposibilitatea de a realiza efortul voluntar cerut, chiar dacă cel în cauză este conștient de importanța lui. Adică:

- poate începe o activitate dat nu o termină;
- poate fi un neadaptat în școală sau în viață.

2). **Perseverența** = realizarea efortului voluntar o perioadă îndelungată de timp, chiar în condițiile în care, aparent, n-ar fi posibilă continuarea activității;

- este susținută de valoarea scopului și încrederea în forțele proprii, luciditatea în aprecierea împrejurărilor etc.

Opusul = încăpățânarea = însușire negativă a voinței manifestată ca urmărire a unui scop când este clar că nu există șanse de reușită.

Se explică prin:

- inerție în gândire;
- prejudecăți;
- carențe educaționale etc.

3). **Independența voinței** = tendința constantă de a lua hotărâri pe baza chibzuinței proprii

- presupune atitudine critică față de ideile și acțiunile proprii și ale celor propuse de alții;

- nu se identifică cu lipsa de receptivitate față de opiniile altora;

Opusul = sugestibilitatea = adoptarea necritică a influențelor exterioare cu anihilarea propriei poziții și diminuarea implicării și responsabilității personale.

4). **Promptitudinea deciziei** – rapiditatea cu care deliberează într-o situație complexă și urgentă și adoptă hotărârea cea mai potrivită

- se sprijină pe rapiditatea și profunzimea gândirii, pe încredere în sine, pe curaj, pe experiență personală în confruntarea cu asemenea situații.

Opusul: = tergiversarea (nehotărârea) = oscilații îndelungate și nejustificate între mai multe motive, scopuri, căi, mijloace etc.

Calitățile voinței, integrate în structuri mai complexe, prin exersare devin trăsături voluntare de caracter .

PERSONALITATEA

Definire.

Personalitatea-> organizare funcțională, sintetică, unitară și individualizată a comportamentelor bioconstituționale, a structurilor psihice și psihosociale care determină o adaptare specifică la mediu.

Precizări terminologice

- ->**personalitatea** = atributul ființei umane care îl delimitează pe om de tot ceea ce este viu și îl situează pe o treaptă ierarhică superioară.
- ->este individul matur, concret, normal dezvoltat, care stabilește relații socio-culturale adecvate, este o personalitate;
- ->la naștere omul nu are personalitate, este un ,,candidat la umanitate".
- ->**Individul** – >orice organism viu; ansamblul elementelor și însușirilor anatomice (ereditare sau dobândite), ansamblu care nu poate fi dezmembrat fără a-și pierde identitatea;
- ->ceea ce au în comun toți membrii speciei;
- ->este un produs determinat biologic ;
- ->este un reprezentant al speciei în general(vegetală, animală, umană).
- ->se aplică tuturor organismelor vii.
- ->**Individualitate** –> un sistem viu, concret, unic, irepetabil, ceea ce deosebește între ei indivizii unei specii;
- ->până la maturitate orice individ uman normal dezvoltat devine o individualitate și se realizează ca personalitate;
- ->**persoana** –> termen atribuit numai omului, unitate nedezmembrată a ființei umane, fără a cuprinde aprecieri și estimări.
- ->este un produs determinat socio-istoric și desemnează omul ca membru al societății ;
- –>noțiunea este aplicabilă doar omului normal dezvoltat din punct de vedere psihic.
- -> se folosește numai pentru exprimarea statistică a unei ordini.

*-ex.într-o clasă se află 25 de persoane.

->**personajul** –>este"persoana în rol",adică omul interpretat ca rol social->că omul interpretând mai multe roluri , își relevă față de ceilalți diversele "fațete" ale personalității sale .

->se prezintă ca o mască în spatele căreia se află personalitatea->că personajul dezvăluie sau ascunde personalitatea.

BCU

->între personaj şi personalitatea se stabilesc relaţii de echilibru, de armonie , dar şi de disonanţă şi dezechilibru ->pot să apară fenomene de dedublare care perturbă funcţionarea normală a personalităţii.

- **->Personalitatea – sistemul atributelor, structurilor şi valorilor de care dispune o persoană.**

Caracteristici ale personalităţii.

->caracter unitar, integrator, sintetic, esenţial – cuprinde însuşiri psihofizice, structuri cognitive, instrumentale, atitudinale, afectiv–motivaţionale, caracteristice pentru fiecare om-> acestea nu pot să lipsească.

->caracter dinamic –>se formează în timp prin interacţiunea dintre înnăscut şi dobândit ->este un sistem bio-psiho-socio-cultural ce funcţionează previzibil.

->asigură o integrare unică în mediul social prin socializare (procesul de integrare socială) **şi inculturaţie** (asimilarea valorilor culturale).

->finalitate adaptativă->personalitatea îl determină pe om să gândească asupra mediului şi să se adapteze la acesta prin comportamentele sale.

->unicitatea - >personalitatea este proprie ,specifiă omului, este unică->ea se obţine de-a lungul vieţii ca urmare a confruntărilor cu cerinţele mediului exteroir.

->durabilitate, stabilitate, persistenţă în timp-> nu poate fi modificată radical de situaţiile accidentale sau tranzitorii.

->debutul personalităţii se realizează în jurul vârstei de 3 ani.

Trăsături de personaliate

->trăsătura de personalitate este o tendinţă generală, un mod de manifestare al persoanei

-> numim trăsături de personalitate acele însuşiri care:

- condensează mai multe funcţii şi procese psihice (sunt formaţiuni integrate şi integratoare);
- sunt relativ stabile, adică se manifestă constant în conduită în condiţii normale;
- au caracter general şi caracterizează pe om în ansamblul său;
- au o oarecare plasticitate, putându-se restructura sub presiunea factorilor de mediu;

BCU IASI

- sunt trăsături definitorii pentru om-> exprimă ceea ce are el esenţial;
- la nivelul fiecărei personalităţi se dezvoltă în grade diferite;
- sunt organizate în structuri cuprinzând aspectele esenţiale ale personalităţii;
- cunoaşterea lor face previzibil comportamentul omului.

Tipul de personalitate.

->este latura particulară a personalităţii, acel grup de trăsături prin care o persoană se aseamănă cu alţi oameni;

->este o sumă de indicatori ce cuprind asemănările aproximative ale unor grupuri de persoane (tipul elevului conştiincios, tipul americanului, al românului etc.).

->există mai multe tipuri de personalităţi :

a)-**personalităţi imature**->caracterizate prin :simplitatea structurilor psihice ,funcţionalitate situaţională, neeficientă,posibilităţi scăzute de adaptare.

b)-**personalităţi mature**->organizare, ierarhizare structural-funcţională, adaptare flexibilă, eficienţă mare.

c)-**personalităţi accentuate**->predispuse spre manifestări patologice mai ales în condiţii defavorabile, fapt ce îngreunează adaptarea la mediu.

d)**personalităţi anormale** –>nu se pot adapta.

Eul ca nucleu al personalităţii.

= >,,tot ceea ce un om recunoaşte ca fiind al său" (W. James) în opoziţie cu non EUL reprezentat de lumea reală umană sau materială la care acesta se raportează-> un integrator al personalităţii.

->cuprinde acele imagini, trăiri afective, idei, convingeri etc. de care suntem conştienţi şi care condiţionează adaptarea la mediu;

->el nu există la naştere; se elaborează pe parcursul existenţei prin preluarea, pe baza comunicării verbale şi nonverbale a modelelor generale de comportament ale grupului din care face parte.

->are în structura sa :

- Eul material (biologic, corporal) – atitudinile corporale, schema corporală, identitatea de sine;
- Eul social – atitudinile faţă de relaţiile sociale ale individului;
- Eul spiritual (psihic) – totalitatea capacităţilor psihice înnăscute şi dobândite.

->**formarea Eului parcurge următoarele etape:**

a) * **până la 3 ani** se formează :
-simțul Eului corporal, bază a conștiinței de sine (copilul își identifică părțile propriului corp);
-identitatea de sine – folosirea propriului nume, a unor obiecte ce îi aparțin etc;
-respectul de sine, mândria și dragostea de sine->dorința copilului de a îndeplini singur o serie de acțiuni.

b) * **până la 6 ani se formează – simțul proprietății prin extensia Eului** (păpușa mea, haina mea etc.);

c) * **imaginea de sine** – un început al conștiinței copilului, manifestată prin imaginea pe care copilul o are despre sine, prin raportare la alții-> își dă seama ce așteaptă părinții de la el și compară propriul comportament cu aceste așteptări;

d) * **Eul ca factor rațional** – conștientizează că are un nume, o capacitate rațională pe baza căreia își poate organiza și desfășura activitatea;

e) * **Definitivarea conștiinței de sine**-> tânărul își face planuri, își dă seama cine este, de ce este și ce își propune să devină.

Dimensiuni ale personalității.

1 -> **subsistemul bio – fizic** (fiziologic) – tipul somatic transmis ereditar, resursele biologice, echilibrul hormonal;

2.->**subsistemul bio – energetic** – mobilitatea, forța și echilibrul proceselor nervoase superioare (excitația și inhibiția) reprezentat de temperament;

3.-> **subsistemul instrumental** – nivelul aptitudinilor și capacităților, nivelul de cultură generală și profesională, gradul de dezvoltare a deprinderilor, priceperilor și obișnuințelor;

4.-> **subsistemul cognitiv și de comunicare** – sistemul de informații și modul lor de cunoaștere; manifestările și gradul de dezvoltare a proceselor psihice precum și cel al activității de comunicare lingvistică și extralingvistică;

5.-> **subsistemul de orientare și proiecție** – interese, aspirații, convingeri, idealuri, imaginea de sine, dominantele afective;

6.-> **subsistemul relațional valoric și de autoreglaj** – atitudinile constante și selective față de mediu, de ceilalți oameni, de activitățile practice, precum și față de valorile și normele sociale și morale.

Modelului general – uman de personalitate-îi sunt proprii :
->apartenența la specia umană->omul devine om pentru că se naște om ;

->calitatea de ființă socială->potențialul uman se realizează treptat , prin socializare ;
-calitatea de ființă conştientă dotată cu gândire şi voință ;
-participarea la cultură, prin însuşirea valorilor,orientarea după ele şi crearea de noi valori ;
-potențialul creativității manifestat în toate domeniile de activitate(literar, muzical,etc.).

TEMPERAMENTUL

Definire:

Temperamentul = latura dinamico-energetică a personalității care se manifestă pregnant în conduită (în mişcări, trăiri afective, în viteza şi ritmul vorbirii, mimică, în conduitele voluntate, în procesul de comunicare etc) încă de la naştere.

Caracterizare generală.

- este cea mai uşor constatabilă latură a personalității;
- are caracter dinamic-> se referă la cât de iute sau lentă, mobilă sau rigidă, uniformă sau neuniformă, accelerată sau domoală este conduita omului;
- posedă energie –> se referă la cantitatea de energie de care dispune un individ şi la modul cum este consumată aceasta;
- este înnăscut->în determinarea temperamentelor un rol central revine sistemului nervos central care asigură coordonarea integrală a tuturor proceselor organice şi mediază comportamentul;
- natura temperamentului este afectiv – reactivă ;
- temperamentul exprimă forma de de manifestare a personalității;
- este determinat genetic, dar în expresia lui finală, este modelat de condițiile socioculturale;
- activitatea sistemului nervos central se caracterizează prin trei indicatori: forța, mobilitatea şi echilibrul;
- în plan psihic aceste particularități se exprimă prin următorii indici comportamentali:
  - adâncimea şi tăria fenomenelor psihice.
  - indicele impulsivității.
  - ritmul şi viteza reacțiilor
  - tempoul manifestărilor psihice.
  - expresivitatea psihică.
  - capacitatea de adaptare.

*->aceste trăsături ţin de aspectul expresiv , dinamico-energetic al conduitei; cu ele ne naştem.

Tipologii temperamentale

->Hipocrate şi Galenus în antichitate realizează prima tipologie identificând patru tipuri temperamentale: sangvinic, flegmatic, coleric şi melancolic (au drept criteriu predominanta în organism a lichidelor de bază – sângele, limfa, bila galbenă, bila neagră,).

->E. Kretschmer luând drept criteriu constituţia corporală identifică următoarele tipuri temperamentale: picnic(scund,bondoc,vioi,dinamic), astenic(filiform,longilin,interiorizat), atletic(alură sportivă,deschis,direct,cu nevoie de mişcare) , displastic(malformaţii corporale).

->C. G. Yung ia în calcul orientarea activităţii psihice spre interior sau exterior şi identifică:

- extravertiţii – orientaţi spre exterior, comunicativi şi uşor adaptabili, sociabili cu spirit practic;
- introvertiţii – orientaţi spre interior, calmi.,tăcuţi, inadaptabili, interiorizaţi;
- ambiverţi – au trăsături din ambele tipuri.

->H. Eysenck – introduce în clasificarea sa criteriul stabilităţii – instabilităţii vieţii psihice şi realizează clasificarea în:

- introvertit – stabil / instabil.
- extravertit - stabil/ instabil.
- nevrozismul-prezintă la un pol rezistenţă la şocuri, calm,rezistenţă la stress, iar la celălalt pol labilitate emoţională, sensibilitate excesivă, rezistenţă scăzută la stres).

->I. V. Pavlov – explică manifestările temperamentale pe baza A.N.S (procesele de excitaţie şi inhibiţie desfăşurate la nivelul scoarţei cerebrale)-care are trei însuşiri:

-intensitatea (forţa) = capacitatea celulei nervoase de a rezista la acţiunile unor stimuli; SNC poate fi puternic sau slab-se exprimă prin rezistenţa solicitări, la factori de stress.

-mobilitatea – viteza cu care se trece de la excitaţie la inhibiţie şi invers; SNC poate fi mobil sau inert.

-echilibrul – repartizarea proporţională a forţei între excitaţie şi inhibiţie, SNC poatr fi echilibrat sau neechilibrat.

⇨ că din combinarea acestor însuşiri rezultă 4 tipuri de SNC cărora le corespund 4 tipuri temperamentale:

- puternic – mobil – echilibrat -> sangvinic.
- puternic – mobil – neechilibrat -> coleric.
- puternic – inert – echilibrat -> flegmatic.
- slab -> melancolic.

Portrete temperamentale .

În funcţie o serie de factori cum sunt : rezistenţa la stres, la pericole, răbdarea, autocontrolul, echilibrul emoţional, viteza de adaptare, etc., identificate de P.P.Neveanu, portretele temperamentale au următoarele trăsături :

1.**Sangvinicul** (extravert şi instabil emoţional).

*-**trăsături pozitive**->energic, voios, social (îşi face prieteni fără dificultate dar îi părăseşte fără regrete), comunicativ, vorbeşte repede, are mimică şi gesturi bogate, amabil, antrenant, optimist, bine dispus, entuziast, trece rapid de la o stare afectivă la alta, se stăpâneşte uşor, este calm, oboseşte greu, schimbă activităţile dorind mereu ceva nou;

*-**trăsături negative**->obraznic, obositor, îi întrerupe pe alţii pentru a exprima un punct de vedere propriu, vrea să fie în centrul atenţiei, promite că ajută dar uită, nu are o manieră logică de a face lucrurile, indulgent pentru a nu fi dezagreabil, se supără uşor dar uită repede, inconsecvent, încearcă să-i manipuleze pe cei din jurul său, nestatornic.

2.**Colericul** (extravert şi instabil emoţional).

*-**trăsături pozitive**->angajant, dârz, combatant, acţionează repede în toate situaţiile, sigur pe sine, rareori ezită sau oscilează, vorbeşte direct şi fără rezerve, comandă, îşi asumă riscuri convins de de propriile aptitudini şi de succesul său, este capabil de iniţiative îndrăzneţe;

*-**trăsături negative**->impulsiv, are mişcări bruşte, vorbire explozivă, rapidă, inegală, cu întreruperi, chiar violent, impetuos, agitat, acţionează neeconomic, face risipă de energie, lucrează în salturi, îşi întrerupe activitatea când ajunge la epuizare, se adaptează greu la situaţiile monotone, exagerează atât prieteniile cât şi adversităţile, certăreţ, lipsit de tact, inflexibil, încăpăţânat, dominator, îşi manifestă furia când ceilalţi nu acţionează suficient de repede

3.**Flegmaticul** (introvert şi stabil emoţional).

*-**trăsături pozitive**->liniştit, neobişnuit de calm, lent, imperturbabil, reacţiile emoţionale sunt moderate, sentimentele sunt puternice, foarte stabile, acceptă punctul de vedere al altuia, răbdător, organizat, tolerant, nu-i plac extremele.

*-**trăsături negative**->apatic, lipsit de interes, nehotărât, ezitant, lent, leneş, greu adaptabil, trece cu greutate de la o activitate la alta, consumând foarte multă energie, înclinat spre rutină, vorbirea este lentă, egală, fără gesturi.

4.**Melancolicul** (introvert şi instabil emoţional).

*-**trasaturi pozitive**->emotiv, sensibil, convinge prin logică şi fapte, altruist, respectuos, sensibil, ordonat, organizat, statornic, diplomat, cu aspiraţii intelectuale şi artistice, idealist, profund, politicos, loial, nu este invidios, face totul discret.

*-**trasaturi negative**->are complexe de inferioritate, emotiv, se adaptează greu, ranchiunos, nu iartă uşor, neâncredere, anxietate, interiorizat, înclinat spre reverie, pesimist, se simte marginalizat, singuratic, răzbunător, pedepseşte, debit verbal scăzut, voce monotonă.

APTITUDINI

Definire şi caracterizare generală.

Aptitudinile – însuşiri de ordin instrumental – operaţional care diferenţiază oamenii între ei în ceea ce priveşte maniera de desfăşurare a diferitelor activităţi şi , mai ales , în ceea ce priveşte randamentul cantitativ şi calitativ al acestora.

Oamenii sunt<< apţi pentru.... inapţi pentru >>(când nu obţin rezultate) .

Aptitudinile răspund la întrebarea ,, ce poate să facă şi ce face individul " în mod real în contextul diferitelor sarcini impuse.

->în analiza teortetică şi în organizarea procesului lor de dezvoltare , delimităm două aspecte :

a)-unul absolut care se referă la disponibilitatea individului pentru o activitate,

b)-altul relativ , ce se referă la rangul ocupat de individ în raport cu celelalte persoane care desfăşoară aceeaşi activitate(cât de mult face şi cât de bine face în raport cu alţii).

Aptitudinile au mai multe caracteristici:

->nu orice însuşire psihică = aptitudine, ci numai cea care asigură obţinerea de rezultate supramedii.

->aptitudinile pot fi analizate şi evaluate după o serie de indicatori: rapiditate, volum, precizie, originalitate, eficienţă.

->se deosebesc de alte componente ale personalităţii cum sunt: cunoştinţe, priceperi, deprinderi.

->în psihologie se mai folosesc şi alte concepte cum sunt:

->capacitatea = > aptitudinea plus câştigul ei în calitate, obţinut prin exerciţiu => că prin capacitate înţelegem aptitudinea împlinită care s-a consolidat prin exerciţiu şi s-a îmbogăţit cu cunoştinţe adecvate.

->talentul => forma superioară de dezvoltare a aptitudinilor precum şi combinarea lor originală care asigură creaţia de valori noi şi originale.

->geniul => nivelul cel mai înalt de dezvoltare a aptitudinilor manifestate într-o activitate creatoare, de importanţă istorică pentru societate şi progresul cunoaşterii.

- dintre cei ce posedă aptitudini, puţini au talent şi foarte puţini devin geniali.

Rolul eredităţii şi mediului în forma şi dezvoltarea aptitudinilor.

Există 2 poziţii:

1). Aptitudinile sunt înnăscute => o poziţie susţinută de F. Galton care în lucrarea ,,Caracterul ereditar al geniului"contestă dependenţa aptitudinilor de conduita de viaţă a indivizilor => că se foloseşte metoda genealogiilor care constă în stabilirea numărului persoanelor cu un anumit statut social din cadrul descendenţilor unor persoane cu un statut social înalt (judecători, militari, muzicieni, etc.)

2). Aptitudinile sunt dobândite, rol deosebit avându-l învăţarea => că se foloseşte metoda gemenilor şi se evidenţiază deosebiri intelectuale şi de personalitate ale copiilor gemeni crescuţi în aceleaşi condiţii sau în condiţii diferite de mediu şi educaţie.

3). Aptitudinile sunt influenţate în mai mare măsură de mediu şi de educaţie ->pentru psihologul francez R. Zazzo –> aptitudinile depind în proporţie de 4/5 de factorii de mediu.

4). Aptitudinile sunt influenţate de interacţionarea factorilor ereditari şi a celor de mediu.

***Ereditatea** ->condiţionează aptitudinile;

->ansamblul dispoziţiilor sau predispoziţiilor (particularităţile organelor de simţ, tipul de S.N.C., reflexe condiţionate, plasticitatea scoarţei cerebrale, particularităţi ale sistemului fonator, osteomuscular).

-> influenţează pozitiv sau negativ aptitudinile=> că în caz de subdotare învăţarea este împiedicată, iar în caz de supradotare

învățarea este favorizează conducând la formarea aptitudinilor şi obținerea performanțelor.

Ex: G. Enescu – la 4 ani cânta la vioară, la 7 a intrat la Conservator
Mozart – 5 ani
Goethe – 8 ani scria
N. Labiş – 13 ani înființa cenaclu literar
T. Arghezi – 47 ani
M. Cervantes – 68 ani – Don Quijote
Newton, Napoleon, Moliere, Pasteur, Verdi – în şcoală primeau calificative defavorabile (fiind consideraţi inapţi pentru domenii în care au devenit geniali).

Clasificarea aptitudinilor

-după structură şi grad de complexitate.

-după specificul activității.

1. Aptitudini simple şi complexe.

-simple – însuşiri dezvoltate peste medie care permit desfăşurarea unor activități.

-*ex: sensibilitatea kinestezică, vizuală, atenția, forța imaginilor, discriminarea culorilor

-complexe – îmbinarea aptitudinilor simple, perfecționarea acestora şi integrarea lor în formațiuni psihologice mai complexe.

-*ex.aptitudini tehnice,matematice, pedagogice,etc.

2. Aptitudini speciale şi generale

a) **aptitudini speciale** – sunt necesare pentru desfăşurarea activității de un anumit fel.

-*ex: aptitudinile tehnice,ştiințifice, artistice, sportive, matematice, literare.

1.**aptitudinea pedagogică** = tipul de aptitudine ce se manifestă în activitatea cadrului didactic şi se referă la ansamblul calităților necesare exercitării acestei funcții.

-Implică mai multe competențe:
*psihomorale,
*profesional – ştiințifice,
*psihopedagogice,
*psihosociale.

-între aceste competențe există o strânsă interdependență(N.Mitrofan).

2.**aptitudini sportive**:

-generale – simțul orientării, echilibrul, rezistanța la effort, percepția mişcărilor.

-specifice – în practicarea unei ramuri de sport: sesizarea intențiilor adversarilor, plasarea jucătorilor, viteza de reacție, orientarea spațială.

3.**aptitudini tehnice** – cuprinde mai multe etaje:
-aptitudini senzorio – motori,
-aptitudini perceptive, reprezentare spațio – temporală(figuri , mişcări,etc.),
-gândirea tehnică formală(acțiuni mintale formalizate) bazată pe limbaj.
4.**aptitudini şcolare**-după E.Vernon acestea sunt:
-inteligența – (factorul G);
-factorul verbal – educația;
-motivație, interes, atitudine.
-când acestea prezintă deficiențe , elevul se confruntă cu eşecul şcolar.
b)**aptitudini generale**(inteligență , spiritul de observație,etc.) – participă la desfăşurarea mai multor forme de activitate.
-se bazează pe cele speciale care se integrează într-un sistem.

Aptitudinile şi succesul profesional.

->favorizează obținearea succeselor profesionale.
->sunt necesare în orice profesie.
ex: psihograma unui şofer trebuie să cuprindă:
- >concentrare şi distibuție a atenției;
->discriminarea culorilor;
->coordonarea mişcărilor;
->precizia în reacții;
->reprezentare spațială.

- că dacă nu sunt prezente aceste capacități, vorbim de inaptitudini:
  -absolute – nu se poate desfăşura activitatea.
  -relative – nu împiedică în mod fundamental nici cantitatea şi nici calitatea prestațiilor.

Ex: un profesor nu poate fi bun dacă se bâlbâie.

- este necesară profesiograma – utilizată în activități precum:

-orientarea şi consilierea şcolară;
-orientarea şi consilierea vocațională;
-selecția profesională;
-formarea profesională.

CARACTERUL

Caracterul –> se referă la trăsăturile care evidențiază modul de a fi, de a se comporta, atitudinile, convingerile unei persoane.

->își are originea în greaca veche = tipar, pecete.

1. Caracterul ca profil psihomoral al personalității

Oamenii, ca personalități se aseamănă, dar se și deosebesc. Se aseamănă din punct de vedere al trăsăturilor de temperament (pot fi calmi, serioși, meticuloși –> flegmatici) , al aptitudinilor (ex. pot fi buni specialiști într-un domeniu de activitate), dar se pot deosebi din punct de vedere caracterial (unii pot fi generoși, altruiști, iar alții egoiști, zgârciți, ironici).

=> dacă temperamentul este neutru din punct de vedere valoric, caracterul este încărcat valoric(descrie profilul psihomoral al omului);

=> temperamentul este înnăscut, iar caracterul se dobândește prin modelare socio-culturală ;

=> caracterul este compus din trăsături care se desfășoară pe un continuum, de la pozitiv la negativ și chiar dacă oamenii au caracter, orientarea valorică a acestora este diferită ;

=> puterea caracterului nu stă în încărcătura lui valorică, ci în forța convingerilor, în tăria cu care le apărăm și susținem, în constanța și perseverența lor în timp și în condiții variate.

= >caracterul se modifică în timp, sub influența factorilor socio-culturali -> că nu este imuabil, dat odată pentru totdeauna.

2. Formarea caracterului

Trăsăturile caracteriale se dobândesc printr-o serie de mecanisme.

a) – **mecanismul condiționării** –> acționează în primii ani din perioada copilăriei și conduc la fixarea unor comportamente simple.

Ex. copilul învață că anumite comportamente îi aduc recompense, iar altele

sancțiuni.

b)– **mecanismul autorității** ->acționează corelat cu mecanismul condiționării și se bazează pe autoritatea adultului care se impune de la sine, iar nerespectarea acestuia atrage sancționarea copilului.

-> autoritatea trebuie să se manifeste cu prudență, deoarece pe măsură ce crește copilul, apare și nevoia de autonomie a acestuia.

-> autoritatea trebuie înlocuită cu cooperarea, coparticiparea, consultarea tânărului în luarea deciziilor și nu impunerea lor forțată.

c) – **mecanismul imitaţiei şi al modelului** acţionează atât în mediul familial, cât şi în afara lui.

-> în familie,model de conduită pot fi : părinţii, bunicii, fraţii, etc; care exercită o influenţă cu efecte ce se pot prelungi uneori toată viaţa;

-> în afara familiei model poate fi orice persoană din şcoală, din viaţa socială, ştiinţifică, artistică, a modei, de pe stradă, dintre colegii din grup.

-> modelele exercită o influenţă mai mare în primele etape ale copilăriei, iar pe măsura maturizării intelectuale, morale şi sociale, tinerii devin mult mai selectivi şi mai critici în alegerea acestora.

Concluzie: geneza caracterului este legată de familie şi societate, medii guvernate de reguli şi norme pe care copilul trebuie să le asimileze şi să le respecte.

Caracterul ca mecanism integrator al personalităţii

Caracterul -> mecanism integrator - sintetic, orientativ şi reglator ce reuneşte ansamblul de atitudini – valori ,definitorii pentru profilul psihomoral al personalităţii.

-> are în structura sa o varietate de componente, trăsături caracteriale sau atitudini-valori : onestitate, bun simţ, disciplină, punctualitatea, ambiţia, perseverenţa, colegialitatea, toleranţa, bunătatea sau răutatea, lenea, linguşeala, modestia, minciuna, etc.

-> trăsăturile caracteriale trebuie să dispună de anumite atribute (nu orice manifestare comportamentală este o trăsătură caracterială) :

-> atributul generalităţii – se manifestă în majoritatea situaţiilor cu care se confruntă individul ;

-> atributul constanţei, al stabilităţii – se manifestă constant şi nu conjunctural ;

-> atributul plasticităţii – asigură adaptarea omului la situaţii variate.

-> trăsăturile de caracter exprimă ceea ce este constant, invariabil, stabil şi definitoriu pentru personalitatea umană.

Conceptul de atitudine.

Atitudinea = poziţia individului faţă de ceva anume;
= reuneşte în structura ei câteva componente;

a)– componenta cognitivă – conferă atitudinii raţionalitate, reflrxivitate, prudenţă, luciditate;

b)– **componenta motivațională** – arată că atitudinea are finalitate,izvorăşte dintr-o trebuință, motiv ideal, aspirație, fiind orientată spre atingerea unui scop.

-> în funcție de piramida trebuințelor (Maslow) oamenii se pot orienta fie spre împlinirea fiziologică fie spre cea materială; vorbim de asemenea de persoane egoiste sau altruiste.

c)– **componenta afectivă** susține energetic atitudinea în relațiile cu ceilalți;

-> conferă caracterului o notă de tandrețe, afecțiune, empatie.

-> aceste trei componente asigură latura orientativă a caracterului.

d)– **componenta voluntară** – asigură latura reglatorie a caracterului, conferind acestuia ambiție, perseverență, fermitate, tărie, tenacitate.

-> calitățile voinței prin educare devin trăsături volitive de caracter.

->componentele motivațională şi afectivă imprimă caracterului o polaritate relativă ceea ce înseamnă că oamenii nu pot fi în totalitate buni sau răi, cinstiți sau necinstiți etc.

* - ex: o persoană poate fi mai puțin harnică, dar cinstită, o alta mai puțin ambițioasă, dar independentă în acțiuni etc.

Conceptul de valoare.

-> **termenul de atitudine** – valoare, introdus de psihologul american R.Linton, desemnează o structură complexă de natură socio-culturală în care atitudinea este forma, iar valoarea, conținutul => că prin atitudine, caracterul îndeplineşte funcția de orientare, direcționare şi reglare a conduitei, iar prin valoare arată şi de ce acționează în acest fel.

-> valoarea conferă conținut atitudinii; ea este rezultatul relației dintre subiect şi obiect, iar în timp fiecare persoană îşi construieşte un sistem de valori fiind influențat de factori sociali, de mediu, familiali şi instituționali.

-> sistemul de valori după care individul îşi conduce acțounile sunt:

-> valori proprii familiei – cinste, corectitudine, loialitate.

-> valori proprii unei instituții şcolare – ordine, disciplină punctualitate, responsabilitate, etc.

-> valori proprii societății – democratice - pluripartitismul, libertatea presei, asigurarea drepturilor omului etc.

- totalitariste – partid unic, presă subordonată puterii, încălcarea drepturilor omului, etc.

-> valori general-umane – libertatea, libera comunicare şi deplasare a oamenilor, toleranța, bunătatea,spirit de sacrificiu etc.

-> aceste valori îşi pun amprenta asupra individului, iar rezultatul îl reprezintă constituirea sistemului de valori proprii care le reflectă selectiv şi conferă conţinut atitudinilor caracteriale.

- >prin trăsăturile de caracter apărăm,susţinem şi promovăm sistemele de valori interiorizate, structurate şi stabilizate.

Caracterul ca mecanism relaţional.

-> Caracterul are caracter sistemic, deoarece în timp atitudinile se organizează, se structurează şi se ierarhizează.

-> G.Allport propune un model al trăsăturilor de personalitate organizate sistematic:

-> trăsături secundare – aflate la baza caracterului şi însumează mii de dispoziţii, trăsături circumstanţiale, conjuncturale, modalităţi ce denumesc multiple manifestări ale personalităţii.

-> trăsături principale - în număr de 10 – 15 şi se structurează pe măsura maturizării intelectuale, afective şi sociale, sunt caracteristice şi pot fi recunoscute cu uşurinţă la un individ.

-> trăsături cardinale - se rezumă la 2-3 trăsături, definitorii pentru om, selectate în confruntarea individului cu situaţii de viaţă mai complexe;

=> acest model constituie un punct de referinţă atât pentru modul cum se dezvoltă trăsăturile caracteriale, cât pentru modul în care sunt dispuse în structura personalităţii.

=> în psihologia modernă, au existat tendinţe de reducere a numărului factorilor ce descriu personalitatea (5 -Big Five ; 3 -Even 3 Big).

=> oamenii nu sunt identici ca personalităţi, indiferent de numărul de însuşiri prin care sunt caracterizaţi.

*-ex : o persoană care are ca trăsătură cardinală altruismul, nu este identică cu toate acele persoane care sporadic, manifestă o astfel de calitate.

-> în funcţie de obiect, atitudinile pot fi ;

- **atitudinea faţă de societate** - exprimă poziţia individului faţă de instituţiile statului, faţă de societate.
- **atitudinea faţă de semeni** - cinste, corectitudine, altruism, toleranţă, bunătatea, dar şi opusul , minciuna, egoismul, intoleranţa, etc.
- **atitudinea faţă de propria persoană** - optimism, încredere în sine, modestie, demnitate, etc. dar şi opusul acestor însuşiri.
- **atitudinea faţă de muncă** - exprimă raportarea omului la activitatea proprie, hărnicie, exigenţă, disciplină, punctualitate, onestitate, dar şi opusul lor.

INTELIGENȚA

Inteligența după psihologul american Guilford este dimensiunea personalității ce asigură adaptarea conduitei intelectuale, practice sau sociale la situații noi.

->pune accent pe finalitatea inteligenței = adaptarea la situații noi.

->există peste 400 definiții ale inteligenței

->este o calitate specifică, organizării mentale a omului, concretizată în capacități(M.Golu):

a) – de analiză a obiectelor externe şi a relațiilor dintre acestea;
b) – de a face față situațiilor noi, imprevizibile;
c) – de a adopta decizii optime în situații urgente;
d) – de a restructura comportamentul, în funcție de evenimentele externe;
e) – de a transforma în plan subiectiv situațiile externe şi de a elabora modele pentru a interveni în practică;
f) – de a alege mijloacele adecvate scopului stabilit;
g) – de a anticipa rezultatele activității;
h) –de a comunica cu cei din jur şi de a-şi autoregla propria conduită;
i) – de a sesiza lacunele sau absurdități în situațiile problematice;
j) – de a se raporta distinct la diferite laturi ale realității, sau la aceeaşi latură în contexte diferite.

Teorii privitoare la inteligență.

1.**Teoria bifactorială – C. Spearman.**

Există:

->factorul g – inteligența generală;

->factorul s – inteligența specifică, cum ar fi; factorul verbal, memorie, spațial.

*g – asigură obținerea de performanțe în toate domeniile.

*s – asigură obținerea de performanțe numai în anumite domenii.

2. **Teoria multifactorială – L. Thurstone** – înlocuie factorul g cu mai mulți factori comuni, numiți abilități mentale primare:

a) – comprehensiune verbală – capacitatea de a înțelege sensul cuvintelor.

b) – fluență verbală – exprimare rapidă.

c) – factorul numeric – operarea cu numere, a face socoteli.

d) – factor spațial – sesizarea relațiilor dintre formele spațiale.

e) – factorul memorie – rapiditatea memoriei, trăinicia păstrării, corectitudinea reproducerii.

f) – factorul percepție – capacitatea de a sesiza detaliile, de a observa asemănările şi deosebirile.

g) – factorul raționament – capacitatea de a găsi regula generală, de a formula o idee comună, etc.

3. Teoria genetică – J. Piaget.

Inteligența = adaptarea organismului la mediu.

= echilibrare între asimilare (noile informații se integrează în cele vechi) şi acomodare (restructurarea schemelor de asimilare impusă de noile informații).

Inteligența parcurge mai multe etape:

a. – senzorio-motor (0-2 ani)caracterizat prin:

-reacții circulare – diferența asimilării de acomodare

-gândirea – de tip ,,încercare şi eroare" - cunosc obiectele în funcție de acțiunile directe asupra acestora.

->nu pot construi mintal un simbol care să reprezinte un obiect pe care nu-l mai văd.

b. – preoperațional – 2-7 ani.

->copilul devine capabil de formarea simbolurilor ce reprezintă obiectul şi evenimentul pe care le trăieşte.

->apar noțiuni empirice, operațiile de scriere (ordonarea în sens crescător sau descrescător a elementelor), de clasificare (după criterii cum sunt: culoarea, forma, mărimea, etc.)

->rămâne tributar inversibilității perceptive (acceaşi cantitate de lichid rămâne constantă, turnată în pahare de forme diferite).

c. – operații concrete – 7-12 ani.

->sesizarea invarianței:

- la 7-8 ani – conservarea materiei,
- la 9 ani –conservarea greutății,
- la 11-12 ani –conservarea volumului.

->clasificarea = operația principală prin care şcolarul face conceptualizări.

->nu ajunge la abstractizări când este concretă.

->la acest nivel, inteligența este inductiv-logică şi concretă.

d. – operații formale – 12-17 ani.

->coordonează propoziții în unități mai mari.

⇨ raționament ipotetico-deductiv - ,,dacă...atunci"

->se trece de la operarea asupra realului la cea asupra posibilului

⇨ inteligența se bazează pe norme logice și matematice.

4) **Teoria triarhică – Sternberg** (1985) cuprinde trei subteorii:

a) **contextuală** – inteligența și comportamentul sunt determinate de contextul socio – cultural.

⇨ că persoanele ce aparțin unei culturi se confruntă cu sarcini, diferite de cele ale altor persoane ce aparțin altor culturi.

*-Ex: jocul de fotbal –la români – > fotbal nonagresiv.

-la americani –> fotbal agresiv.

b)**componențială** – vizează componentele implicate în conduita inteligentă : procese, strategii și modalități de procesare a informației

⇨ că acestea diferă de la un mediu cultural la altul

c)**celor două fațete** – individul se confruntă cu două categorii de sarcini:

-familiale – rezolvate prin automatism, răspunsuri la condiții ce se repetă în acest mediu.

-inedite – (necunoscute) – nu există modalități de răspuns de genul automatismelor.

⇨ că, de aceea comportamentul inteligent se manifestă în raport cu acest gen de solicitări.

5) **Teoria inteligențelor multiple – H. Gardner (1983).**

Există șapte forme ale inteligenței:

->lingvistică;

->muzicală;

->logico-matematică;

->spațială;

->kinestezică;

->intrapersonală;

->interpersonală.

->pe baza lor se stabilește profilul intelectual al unei persoane pentru a-i arăta posibilitățile de care dispune și a-i stabili opțiunile educative ce-i sunt adaptate.

6) **Teoria inteligenței emoționale_– D. Goleman** – Universitatea Harvard.

Există 5 componente emoționale și sociale:

a)– **cunoașterea de sine** – evaluarea talentelor proprii și încrederea de sine întemeiată.

b)**auto-control** – stările emoționale trebuie să favorizeze îndeplinirea obiectivelor și nu să le blocheze.

c)**motivarea** – folosirea preferințelor personale în direcția asigurării țelurilor propuse, să ajute persoana să ia inițiativa.

d) **empatia** – capacitatea de a cultiva relații neconflictuale cu ceilalți.

e) **deprinderi sociale** – capacitatea de a te descurca în relații cu ceilalți din punct de vedere emoțional.

Măsurarea inteligenței – se realizează prin intermediul testelor de inteligență.

Există mai multe teste:
-de inteligență generală.
-de inteligență concretă.
-de inteligență abstractă.
-de inteligență emoțională.
-de inteligență artistică etc.

-individuale.
-de grup.

Istoric – părintele psihometriei = A. Binet -psiholog francez.

➔ scara metrică de inteligență -30 itemi (sarcini) prin care se stabilesc diferențele dintre copii cu intelect normal şi cei cu deficiențe.

Q. I = vârsta mentală x 100
vârsta cronologică

+vârsta mentală – este reprezentată la teste.
+vârsta cronologică – anii transformați în luni.

Caracteristicile testelor

->fidelitatea– >capacitatea de a oferi informații constante în cazul reaplicării lor

->validitatea –> capacitatea testului de a măsura ceea ce-şi propune să măsoare.

Testele se folosesc în:
->activități de consiliere şcolară şi vocațională.
*-ex. după stabilirea Q.I un individ se poate orienta spre :
-forma de şcolarizare
-profesie.
->selecție profesională – după Q.I. – cerut de o profesie.

CREATIVITATEA

Creativitatea = ansamblul factorilor subiectivi şi obiectivi, care duc la realizarea de către individ sau grup, a unui produs original şi de valoare pentru societate.

În procesul creației întâlnim mai mulți factori:

1. Factorii intelectuali.

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

a) – factorii de fluență (fluiditate)–după Guilford sunt:fluență verbală, asociațională, expresională, ideațională.

b) – flexibilitatea gândirii – uşurința cu care un individ face legături noi între elementele independente. Are ca opus rigiditatea (fixația funcțională).

c) – originalitatea constă în: ingeniozitatea, caracterul inedit, surprinzător a unor noi asociații între cunoştințele utilizate etc.

d) – inteligența stă la baza creativității:

- unii sunt foarte creativi – dar Q.I. relativ scăzut (creația artistică).
- unii au Q.I. foarte ridicat – dar necreativi.

e) – imaginația – productivă şi creatoare reprezintă laboratorul de imagini ce-şi vor găsi corespondent în realitate.

2. Factorii nonintelectuali

a) – factorii aptitudinali –> aptitudini speciale care favorizează desfăşurarea activității cu rezultate supramedii (artistice, tehnice, literare, etc.).

b) – factori motivaționali şi atitudinali – motivația intrinsecă este importantă :

-interesul pentru un domeniu îl menține pe individ racordat permanent la acesta.

-aptitudinile – creative favorizează dezvoltarea atitudinilor creative.

c) – factori temperamentali – îşi pun amprenta asupra stilului creator.

->P.P.Neveanu a arătat că dimensiunea creativă a personalității poate fi explicată prin modelul bifactorial , prin care ea este definită ca interacțiune optimă între aptitudini şi atitudini, între vectori şi operații.

Procesul creativ se desfăşoară stadial (după G.Wallas):

1) –**preparearea sau pregătirea**-cuprinde mai multe subetape:

+sesizarea problemei.
+desprinderea ei de context.
+ informarea asupra ei.
+emiterea ipotezelor.

2) – **incubația(perioada frustrației)** = perioada dintre elaborarea ipotezei şi soluție.

->etapa poate fi: scurtă sau foarte lungă.

-> se poate renunța atunci când ea poate dura foarte mult.

3) – **iluminarea** – apare răspunsul ,,Am găsit", ,,Acum ştiu", ,,Aha"

->poate apărea după eforturi intense, sau brusc.

4) - **verificarea** –> soluția este testată => că ideea se poate materializa.

Niveluri ale creativității.

După I.Taylor – există 5 niveluri:

1)– **expresivă** – se manifestă în comportamentul spontan (mimică, vorbire, desen).

2) – **productivă** – obținerea unor produse noi, decurge din modalitatea originală de combinare a factorilor individuali.

3) – **inventivă** – prin invenții şi descoperiri.

4) – **inovatoare** – modificările principale care stau la baza artei sau ştiinței.

5) **energentă** – formularea la nivelul cel mai înalt al unei ipoteze noi.

-> o întâlnim la omul de geniu care poate revoluționa domeniile activității umane.

Stimularea şi dezvoltarea creativității.

->presupune înlăturarea unor blocaje, cum sunt:

-blocaje cognitive, datorate unor scheme cognitive ce nu permit realizarea unor asociații noi.

-blocaje psihosociale,conformismul.

-blocaje afective-teama de a nu greşi,de a nu se compromite.

->se realizează prin mai multe metode:

a) **Brainstormingul** – A. Osborn – se aplică în grup de 11-12 subiecți ce lucrează 30-50 min. respectând o serie de reguli:

-propuneți cât mai multe idei.

-nimeni nu are voie să facă observații negative, să se mire.

-sunt încurajate asociațiile inedite.

b) **Sinectica** – W.Gordon – se caracterizează prin:

-este metodă de grup.

-foloseşte sările psihologice şi cele emoționale.

-grupul – 5-6 persoane cu pregătiri diferite.

-se folosesc 2 operații: - să faci un lucru ciudat să devină familiar – să faci ca obişnuitul să devină ciudat.

c) Metoda 6 – 3 – 5.

-grup = 6 persoane.

-3 idei emise prelucrate de alte.

-5 persoane.

Paşii:

-cei 6 împart o coală de hârtie în 3 coloane.

-conducătorul grupului – enunță problema şi fiecare participant formulează 3 idei în alte 3 coloane.

-fiecare participant transmite foaia sa colegilor din dreapta şi o primeşte pe cea din stânga.

-cele 3 idei primite de la colegi sunt completate.

-urmează noi deplasări ale foilor până când au trecut pe la toți membrii grupului.

-se aduna foile şi se poartă discuţia finală.

În învăţământ trebuie să se producă transformări privind modul în care se folosesc anumiţi factori în dezvoltarea creativităţii.

Astfel:

-creaţia nu aparţine doar unei minorităţi,

-relaţia educaţională trebuie să favorizeze comunicarea liberă şi eficientă între educator şi educat,

-eliminarea blocajelor culturale şi emoţionale din câmpul educaţional,

-stimularea iniţiativei personale în formularea ipotezelor şi a soluţiilor,

-utilizarea unor metode şi procedee de învăţare eficiente.

->este mai util ca elevul să-şi exprime opiniile ,decât să reproducă forma textuală din carte.

PERSONALITATEA ÎN CONTEXT SOCIAL.

RELAŢIILE INTERPERSONALE ŞI ROLUL LOR IN DEZVOLTAREA PERSONALITĂŢII

Relaţiile interpersonale sunt legături psihologice, conştiente şi directe între oameni.

⇨ că oamenii nu pot trăi singuri, izolaţi, rupţi de ceilalţi.

Relaţiile interpersonale au caracter:

a) **psihologic** –> ne arată că persoanele care intră în relaţie sunt orientate unele spre altele, cu scopul obţinerii unei reciprocităţi psihice.

⇨ că putem diferenţia relaţiile interpersonale de alte relaţii (obiect-obiect; subiect-subiect).

b) **conştient** –> oamenii trebuie să-şi dea seama unii de alţii, de existenţa nevoilor şi însuşirile lor, de natura relaţiilor care se stabilesc între ei.

->diferenţiază relaţiile interpersonale de relaţiile dintre 2 surse psihice: una conştientă, alta nu (mamă-sugar; medic-pacient în comă etc.).

c) **direct – >relaţia „faţă în faţă"** a celor 2 parteneri.

⇨ diferenţiază relaţiile interpersonale de cele mediate (telefonic, scrisori, o a 3 a persoană, etc.)

⇨ că aceste caracteristici sunt obligatorii.

d) **etic, moral** –> omul urmăreşte realizarea binelui sau răului => comportamentul se valorizează (devine pozitiv sau negativ).

e) **formativ** –> relaţiile interpersonale dau posibilitatea oamenilor să trăiască unii prin alţii, să-şi depăşească limitele propriei individualităţi.

Tipuri de relaţii interpersonale.

Sunt numeroase şi variate:
*părinţi – copii.
*medic – pacient.
*vânzător – cumpărător.
*şef – subordonat.
*de ajutor reciproc.
*de conflict, de opoziţie.
*amicale, de preţuire.
*de duşmănie, ură.

Criterii:

1. – după nevoile şi trebuinţele resimţite de oameni când se raportează unii la alţii =>

a) **relaţii de intercunoaştere** – cu cât o persoană dispune de mai multe date despre cel cu care intră în relaţie (statut profesional, dorinţe, nevoi, aspiraţii, etc.), cu atât relaţiile se vor desfăşura mai uşor => necesitatea formării unei imagini corecte (există persoane care nu surprind esenţialul, se conduc după aparenţe, nu au capacitatea de a face legături).

b) **relaţii de intercomunicare** – sau la baza apariţiei societăţii, a grupurilor sociale.

Contează:

-natura mesajelor transmise şi recepţionate,
- intenţia de a modifica comportamentul, etc.
->pot fi perturbate de:
*blocaje – imposibilitatea de a comunica (la lecţii).
*bruiaje – deformarea conţinutului unui mesaj din cauza gălăgiei.
*distorsiunea informaţiei – deformarea, neintenţionată a informaţiei, a mesajului, când trebuie să parcurgă mai multe verigi (ex,, telefonul fără fir").

c) relaţii afectiv simpatetice = sunt relaţiile de simpatie sau antipatie dintre oameni.

->de simpatie sunt tonifiante, cu efecte pozitive ;
->de antipatie sunt tensionate, greu de suportat, efecte negative.

2. **- după latura lor personală, dinamică avem**:

a) – **relaţii de cooperare** – mobilizează eforturile în vederea realizării unui obiectiv comun.

b) – **relaţii de competiţie** – rivalitatea partenerilor în atingerea unei ţinte.

c) – **relaţii de conflict** – opoziţia.

De retinut: încrederea şi preţuirea sunt ingredientele esenţiale ale prieteniei şi gragostei.

R. Sternberg – a produs un model triunghiular al dragostei.

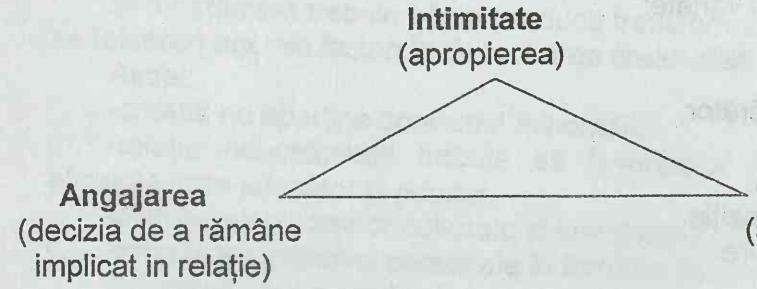

⇨ 3 tipuri de dragoste:

- **simpatetică** – căldură, apropiere, dorința de a ajuta, preocuparea pentru fericirea partenerului.
- **oarbă, pasională** – amestec de altruism şi gelozie.
- **rațională** – un fel de contract între parteneri.

Relațiile interpersonale => contextul, cadrul de formare treptată a însuşirilor de personalitate.

-> constituie o sursă de mobilizare a vieții psihice a individului.

- >fac posibil ca EU + TU = NOI

IMAGINEA DE SINE ŞI DE ALTUL

Omul întreține relații cu lumea şi cu sine => îşi dezvoltă o conştiință despre lume şi o conştiință de sine.

Conştiința de sine – se focalizează pe EU şi pe manifestările sale.

Eul şi imaginea de sine

=> nucleul integrativ, de coordonare şi autoreglare a personalității.

=> că îndeplineşte funcții de integrare şi coordonare cu lumea şi cu sine

-> se dezvoltă treptat:

-> 2-3 ani – copilul achiziționează experiență în înfruntarea cu adultul (reacționează invers decât vor părinții, îi sfidează, vrea să facă ceva singur) => spune mereu ,,eu, eu".

=> dorința prin care încearcă să descopere limitele propriilor puteri.

=> nevoia de autonomie = semnul principal al Eului.

-> se manifestă într-o dublă ipostază:

a) eu pasiv – cuprinde mecanisme cognitive, afective, voluntare.

b) eu activ – cel ce tinde să se autocunoască.

Conştiința de sine şi apoi autocunoaşterea conduc la cristalizarea imaginii de sine.

Imaginea de sine = : unificarea într-un tot unitar a rezultatelor autocunoaşterii, a relaționării cu alții şi a trăirii evenimentelor autobiografice semnificative.

*-cuprinde rezultatele percepțiilor de sine (cea mai importantă = percepția în oglindă), ale reprezentărilor asupra propriei ființe, ale însuşirilor + sau – acceptate şi asumate.

*-cuprinde cunoştințe, motivații, aspirații, trăsături de personalitate, acceptări şi respingeri din partea celorlalți, succese şi eşecuri, ce posedăm spiritual şi material => că din punct de vedere al conținutului imaginea de sine se referă la acele caracteristici prin care ne deosebim de alții.

*-este şi o construcție socială pentru că, fără compararea cu alții nu ne putem verifica constatările directe referitoare la propria persoană.

Implică 3 planuri :

- **Eul fizic** – se referă la relația statură – greutate, culoarea părului, a ochilor;

W. James –> Eul material în care include eul fizic şi tot ce este material şi aparține persoanei: îmbrăcăminte, casă, alte proprietăți.

- **Eul spiritual** = valori, caracter, temperament, aptitudini, etc.

->este rezultatul receptării , aprecierii altora, al consemnării reuşitei şi nereuşitei.

- Eul social – calități ce se dezvoltă în relațiile şi activitățile cu alții :locul în grupul clasei sau cel al prietenilor, reputația şi prețuirea celorlalți.

-> se cristalizează între 6-8 ani, dar organizarea deplină se realizează în adolescență şi va persista tot restul vieții.

Stima de sine = atitudinea pozitivă sau negativă a subiectului față de propria ființă şi modul de a se simți capabil, valoros.

Conceptul de sine – se formează în preadolescență şi cuprinde ideile, judecățile, evaluările cu privire la propria ființă.

Autoprezentarea – strategia pe care o foloseşte cineva pentru a dezvolta la ceilalți impresii pozitive şi atitudini de acceptare şi prețuire față de sine.

->presupune autosupravegherea comportamentului propriu şi adaptarea lui la modelele, cerințele şi aşteptările cellorlalți.

->corectă poate stimula acceptarea şi repetarea din partea celorlalți.

->falsă are efecte contrare şi duce la izolarea de către grup şi respingerea celui ce apelează la aşa ceva.

Autodezvăluirea – constă în comunicarea de către o persoană a unor informații mai mult sau mai puțin intime despre ea însăşi.

->nu se realizează față de orice interlocutor.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE

Allport,G.,Structura şi dinamica personalităţii,Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti,1981.

Cosmovici ,A., Psihologie generală, Editura Polirom, Iaşi, 1996.

Neculau, A., (coordonator),Psihologia, manual pentru liceu, Editura Polirom, Iaşi, 2003.

Freud,S.,Introducere în psihanaliză Editura Trei,Bucureşti,2003.

Golu,M.,Dinamica personalităţii,Editura Geneze,Bucureşti,1993.

Psihologie , Manual pentru clasa a-X-a şcoli normale şi licee, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Bucureşti,1995.

Psihologie generală pentru liceu , Editura ALL, 1999, Autori-Elena Cocoradă, Rodica Mariana Niculescu.

Psihologie-manual pentru clasa a –X-a, Editura Humanitas Educational, Bucureşti, 2003, autori-Doina Olga Ştefănescu, Elena Bălan, Cristina Ştefan.

Psihologie,clasa a-X-a, Editura Economică Preuniversitaria, 2004, autori-Mihai Golu, Mihaela Păiş-Lăzărescu.

Psihologie, manual pentru clasa a-X-a , Editura Aramis, 2005, autori-Mielu Zlate(coordonator),Tinca Creţu, Nicolae Mitrofan, Mihai Aniţei.

Psihologie,Dictionar Larousse,Editura Trei,2004.

Pavelcu,V.,Cunoaşterea de sine şi cunoaşterea personalităţii,Editura Didactică şi Pedagogică,Bucureşti,1982.

Păun,E., Şcoala-abordare sociopedagogică, Editura Polirom, Iaşi, 1999.

Piaget,J., Naşterea inteligenţei la copil, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1973.

Şchiopu, U.,Verza, E., Psihologia vârstelor, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995.

Wallon,H., Evoluţia psihologică a copilului, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995.

Zlate,M., Psihologia mecanismelor cognitive, Editura Polirom, Iaşi, 1999.

Zlate,M.,Eul şi personalitatea,Editura TREI, Bucureşti,1999.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1428

ISBN: 978-973-8986-72-5

BCU CLUJ/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY